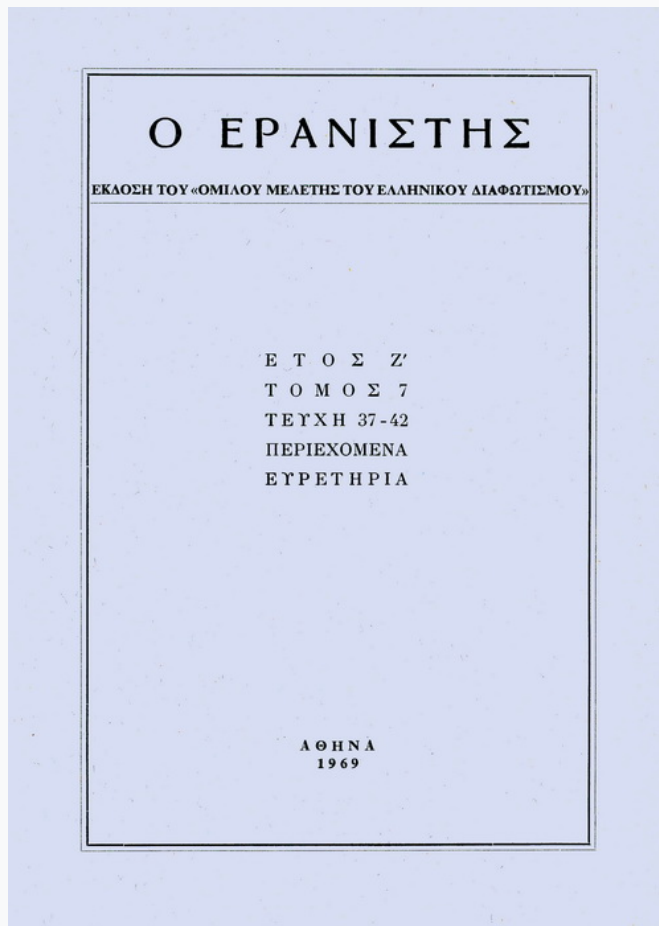

The Gleaner

Vol 7 (1969)

«Λόγιος Ερμής». Αθησαύριστα κείμενα 1813-1815

Αικατερίνη Κουμαριανού

doi: [10.12681/er.9909](https://doi.org/10.12681/er.9909)

Copyright © 2016, Κουμαριανού Αικατερίνη

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Κουμαριανού Α. (2016). «Λόγιος Ερμής». Αθησαύριστα κείμενα 1813-1815. *The Gleaner*, 7, 33–112.
<https://doi.org/10.12681/er.9909>

« ΛΟΓΙΟΣ ΕΡΜΗΣ »
ΑΘΗΣΑΥΡΙΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ 1813 - 1815

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ἔκδοσις τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ περιοδικοῦ «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος ἢ Φιλολογικαὶ Ἀγγελίαι», στὴν δεκαετία 1811—1821, συνιστᾷ μιὰν ἀπὸ τὶς πιὸ σοβαρὰς δραστηριότητες στὴν ἱστορία τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, γιὰ τὴν προαγωγή τῶν θεμάτων τῆς παιδείας.¹ Ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» ὑπῆρξε στὰ χρόνια αὐτὰ κέντρο, γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀναπτύχθηκε ἀξιόλογη καὶ ἔντονη πνευματικὴ κίνησις πού, ὅσο κι ἂν θεωρήθηκε ὅτι περιοριζόταν στοὺς κύκλους τῆς ἑλληνικῆς λογιόσύνης, ἔτεινε ὥστόσο καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἐπέτυχε νὰ περιλάβει περισσότερα ἄτομα καὶ ὁμάδες πού ἐνδιαφέρθηκαν ἐνεργὰ γιὰ τὴν σταδιοδρομία τοῦ περιοδικοῦ. Τὸ γεγονός ὅτι ἐκυκλοφόρησε ἐπὶ δέκα συνεχῆ ἔτη κάτω ἀπὸ ἰδιάζουσες συνθήκες ἐθνικοῦ βίου δίνει καὶ τὸ μέτρο τῆς ἐπιτυχίας του· οἱ ἀντιδράσεις, ἄλλωστε, ὅσες προκάλεσε ἡ ἔκδοσή του, θετικὲς ἢ ἀρνητικὲς, οἱ φιλολογικὲς ἔριδες πού τὸν εἶχαν ἐπικέντρο, ἡ ἔκδοσις ἄλλων περιοδικῶν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐμφάνισή του, γιὰ νὰ τὸν ἀνταγωνισθοῦν ἢ γιὰ νὰ τὸν στηρίξουν, εἶναι στοιχεῖα θετικὰ πού ἐπιβεβαιώνουν τὴν μέγιστη ὠφέλεια, τὴν ὁποία ἀντιπροσώπευε γιὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς». Ἀρκεῖ νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὶς δύο ἀκραῖες χρονολογίες, 1811 καὶ 1821, ἐκδόσανταν ἀντιστοίχως δύο καὶ ἑπτὰ ἑλληνικὰ δημοσιογραφικὰ φύλλα.

Ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» ἐδόγηκε στὴν Βιέννη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1811· λίγα χρόνια πρὶν ὁ Κοραΐς, στοὺς *Αὐτοσχεδίους Στοιχοσμοῦς* του, εἶχε ὑποδείξει τὴν ὠφέλεια πού θὰ εἶχε γιὰ τὸ Γένος, «...Ἐφημερίς πολιτικοφιλογικὴ γραμμὴν εἰς τὴν κοινῶς λαλουμένην γλῶσσαν, ἥγουν Ἐφημερίς ἐρανισμένη ἀπὸ τὰς πολιτικὰς καὶ φι-

1. Γιὰ τὸν «Λόγιο Ἑρμῆ» βλ. τὴν ἐργασία τοῦ Γ. Λαῖου, *Ὁ ἑλληνικὸς τύπος τῆς Βιέννης...* Ἀθῆναι 1961, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία. Ἐπίσης Αἰκ. Κουμαριανοῦ τὸ μελέτημα «Λόγιος Ἑρμῆς» κοσμοπολιτισμὸς καὶ ἐθνικὸς χαρακτήρας, ἀνακοίνωσις στὸ Δ' Διεθνὲς Συνέδριον τῆς Association

Internationale de Litterature Comparée, δημοσιευμένη στὰ Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου Actes du IV Congrès... Χάγη 1966, τ. 1, σ. 601 - 608 (γαλλικά)· ἑλληνικὴ μετάφρασις δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ «Ἐποχές», 1964, τχ. Ὀκτωβρίου, ἀρ. 18.

λογολογικὰς τῶν φωτισμένων ἐθνῶν Ἑφημερίδας, ἔπειτα ἀπὸ τὰς εἰδήσεις τῶν ἰδίως συμβαινόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα...». Συνάμα ἀπευθυνόμενος στὸ «Κοινὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως» τὸ συνιστοῦσε ὡς ἀρμόδιο νὰ «...προξενήσῃ καὶ τοῦτο τὸ καλὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐὰν χορηγήσῃ εἰς κανένα λόγιον ἄνδρα τοῦ γένους, κάτοικον τῆς Βενετίας, ἢ τῆς Αὐστριακῆς Βιέννης, τὴν ἀναγκαίαν δαπάνην εἰς τὴν σύνταξιν καὶ διὰ τύπου ἐκδοσιν τῆς Ἑφημερίδος», ἐνῶ ὡς τὸν πιθανώτερον ἐκδότη ἐπρότεινε τὸν Ἄνθιμο Γαζῆ.¹

Πραγματικά, πρῶτος ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ ὁρίσθηκε ὁ Γαζῆς, οἰκονομικὸς χορηγὸς ἡ νεοσύστατη Φιλολογικὴ Ἑταιρεία τοῦ Βουκουρεστίου, συμπαραστάτης ὁ μητροπολίτης, πρῶτην Ἀρτης, Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος.

Οἱ πολλὰς διακυμάνσεις ποὺ παρατηροῦνται στὰ πρῶτα χρόνια τῆς λειτουργίας τοῦ περιοδικοῦ εἶναι ἐνδεικτικὰς γιὰ τὶς δυσκολίες ποὺ τὸ συνόδευαν, ἰδίως στὰ χρόνια 1813—1815. Τὴν ἐποχὴ αὐτή, οἱ περὶ σπασμοὶ ὑπῆρξαν τόσο σοβαροί, ὥστε νὰ προκαλέσουν ἐπανειλημμένες διακοπές, φθάνοντας νὰ καταστήσουν προβληματικὴ τὴν συνέχισιν τῆς προσπάθειας. Σύντομα ἀναφέρομαι σὲς ἀλλαγὰς ἐκδοτῶν ὅσες ἐσημειώθηκαν στὴν περίοδον αὐτὴ καὶ οἱ ὁποῖες ὑποδηλώνουν τὴν ἀβεβαιότητα ποὺ ὑπῆρχε γιὰ τὸ μέλλον τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ». Ἰανουάριος 1811 — Μάρτιος 1813: ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς· Ἀπρίλιος — Δεκέμβριος 1813: ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης· 1814: ὁ Γαζῆς, ἐνῶ δὲν εἶναι ἐντελῶς ἐξακριβωμένο ποιὸς εἶχε τὴν εὐθύνην τοῦ περιοδικοῦ γιὰ τὸ ἔτος 1815. Μέσα σ' αὐτὰ τὰ χρόνια, τὸ ὄνομα ἐπίσης τοῦ Δημητρίου Ἀλεξανδρίδη, ἐκδότη τοῦ «Ἑλληνικοῦ Τηλεγράφου», ἀναφέρεται σὲ περισσότερες ἀπὸ μία περιπτώσεις συνδυασμένο μετὰ τὴν συνέχισιν τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ».

Ἀλλὰ καὶ οἱ τόμοι τῶν χρόνων 1813—1815 παρέχουν ὁρισμένες ἐνδείξεις γιὰ τὶς δυσκολίες ποὺ εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίσουν οἱ ὑπεύθυνοι ἐκδότες σ' αὐτὴ τὴν περίοδον: ὁ τόμος τοῦ 1813 ἐκυκλοφόρησε πλήρης, μετὰ τὴν συχνότητα τῶν δύο προηγουμένων ἐτῶν — ἡ ὁποία ἄλλωστε διατηρήθηκε σὲ ὅλα τὰ χρόνια —, δηλαδὴ δύο τεύχη τὸν μῆνα, στὴν 1η καὶ στίς 15, μετὰ καινούργια σελιδαρίθμηση καὶ ἀρίθμηση τῶν τευχῶν ἀπὸ τὸ φύλλον τῆς 1ης Ἀπριλίου, χαρακτηριστικὸ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ἐκδότη. Ὁ τόμος τοῦ 1814 εἶναι ἐλλιπὴς καὶ ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἑπτὰ μόνο τεύχη, ἀριθμημένα 1—7, χωρὶς ἡμερομηνίες· ὁδηγούμενοι ἀπὸ ἔσωτε-

1. Ἀδ. Κοραῆς, *Πλούταρχος*, Μέρος σημείωση 2, στὴν σελίδα μὴ'. πρῶτον 1809, μζ' - μη'. Βλ. καὶ ὑπο-

ρικά τεκμήρια και άλλες μαρτυρίες θα μπορούσαμε να τα χρονολογήσουμε με κάποια ασφάλεια ανάμεσα στον Ίούλιο και τον Νοέμβριο, πράγμα που σημαίνει ότι υπήρξε διακοπή στην αρχή και στο τέλος του χρόνου και άρρυθμη κυκλοφορία στο ενδιάμεσο διάστημα.¹ Η άκαταστασία συνεχίζεται και στο 1815: το μόνο γνωστό σήμερα στην έρευνα δεκαεξασέλιδο τεύχος, αριθμημένο 1, έκυκλοφόρησε χωρίς ήμερομηνία, μπορεί όμως να χρονολογηθεί ύστερα από την πρώτη Φεβρουαρίου σύμφωνα με την χρονιά του δημοσιευμένου κειμένου.²

Ο «Λόγιος Έρμης» ξεπερνώντας όλες τις κρίσεις και τις δυσκολίες

1. Διαφωτιστική για τον τόμο του 1814 είναι η ακόλουθη Είδησις την οποία δημοσίευσε ο Δημ. Άλεξανδρίδης στον «Έλληνικό Τηλέγραφο», 14 Ίουλίου 1814, άρ. τχ. 85: «Έπειδή και κατά την περυσινή μου υπόσχεσιν, από έλλειψιν ικανής συνδρομής προς άπάντησιν των έξόδων του τύπου, έμποδίστην από του να αναλάβω την έκδοσιν του Λογίου Έρμου, φιλοτίμω προτροπή των παρεπιδημούντων ένταῦθα όμογενών, ανέλαβε πάλιν τον κόπον τής έκδόσεως τούτου του συγγράμματος ο άκάμας Άνθιμος Γαζής, συμβοηθούμενος και υπό άλλων φιλογενών λογίων... Τό σύγγραμμα τούτο, διά τό πολυσάχολον του άνδρός, έκδίδεται άπροσδιορίστως, ό έστι ποτέ μόν δύο ή τρία τετράδια διά μιās, ποτέ δέ και έν, και όχι εις τεταγμένον καιρόν ως τό πρότερον...». Άλλά και ο ίδιος ο Γαζής, σέ έπιστολή του προς τον Κων. Νικολόπουλο, γραμμένη στις 4 Όκτωβρίου 1814, παρατηρεί: «... Ο Έρμης μας καρκινωβατεί, συνεργάτας δέν έχει... Έγώ τί να πρωτοκάμω...». «Έστία» τ. 4, 1877, 250. Τis διακοπές σημειώνει ο Ν. Δούκας στους Διαιλόγους τους όποιους δημοσιεύει στον Αίσχινη, Βιέννη, 1814.

2. Άν στηριχθούμε και για τούτο τό έτος στις Άγγελιες του Δημ. Άλεξανδρίδη πρέπει να δεχθούμε ότι αυτός

είχε την ευθύνη του περιοδικού τουλάχιστον για τους πρώτους μήνες του 1815. Έτσι, σέ μιá πρώτη Άγγελία του δημοσιευμένη επίσης στον «Έλληνικό Τηλέγραφο» στις 4 Όκτωβρίου, γνωστοποιεί τα ακόλουθα: «... Περὶ δέ του Λογίου Έρμου, τον όποιον δέν έδυνήτην να έκδώσω πέρυσιν δι' έλλειψιν ικανών συνδρομητών, έπροσκήτην και πάλιν και κατεπείσθην από τον φιλογενέστατον κύριον Άνθιμον Γαζήν να δοκιμάσω και τό έρχόμενον έτος... Όθεν, από 1 Ίανουαρίου 1815 θέλει έκδίδεται ο Λόγιος Έρμης ύπ' έμου εις μέγεθος και σχήμα οίον τό Τηλεγράφου καθ' έβδομάδα εις μισήν κόλλαν...». Η Είδησις έξάλλου την όποιαν καταχώρισε στο τχ. 22, 25 Φεβρουαρίου 1815, δέν μάς διαφωτίζει ικανοποιητικά ως προς τό ποιός έκυκλοφόρησε τό μοναδικό τεύχος αυτού του χρόνου: «Έπειδή των έξω Συνδρομητών του Λογίου Έρμου ο αριθμός μόλις υπερπαίει την δεκάδα, ή έκδοσις αυτού παραιτείται και αύθις ή τινι άλλω βουλευτόν. Ο έκδότης του Έλληνικού Τηλεγράφου». Για τα βιβλιογραφικά τα σχετικά με τό τεύχος, βλ. Αικ. Κουμαριανού, Ο Μισοπόνηρος, Άθήνα 1955, άνάτυπο από τον Έργανον εις Άδαμάντιον Κοραήν, Άθήνα, 1965, 193 - 208.

τῶν πρώτων ἐτῶν, κατόρθωσε τελικά νά ἐπιδιώσει καί ἀπό τὸ ἔτος 1816 συνέχισε σχεδόν ἀπρόσκοπτα τήν κυκλοφορία του μέ τήν ἐκδοτική εὐθύνη τοῦ Θεόκλητου Φαρμακίδη καί τοῦ Κωνσταντίνου Κοκκινάκη, τήν ὁδηγία καί συχνά τήν συνεργασία τοῦ Κοραΐ καί πολλῶν ἀπό τοὺς νεώτερους ὁπαδοὺς τοῦ τελευταίου. Στὴν περίοδο αὕτη, οἱ στόχοι τοῦ περιοδικοῦ εἶναι σαφέστεροι καί προσδιορίζονται ἀπὸ τήν ἀκόλουθη διπλῇ ἐπιδιώξει, ὅπως τήν διατυπώνει σὲ ἄρθρο του συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ: «...πρῶτον μὲν συνάπτει [ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς»] καί συγκεντρώνει εἰς ἓν τὰς γνώσεις τῶν εἰς τήν Ἑλλάδα κοπιαζόντων πρὸς φωτισμὸν τοῦ γένους σοφῶν διὰ διαφόρων φιλολογικῶν εἰδήσεων, τὰς ὁποίας μεταδίδουσιν εἰς ἀλλήλους διὰ τῆς ἡμερηίδος· δεύτερον δέ, ὅτι καθυποβάλλει εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς των τὰς εἰς τήν παιδείαν νέας προόδους τῆς φωτισμένης Εὐρώπης, πρὸς τήν ὁποίαν ἀμιλλώμενοι τὸ κατὰ δύναμιν τελειοποιούμεθα εἰς τὰς γνώσεις μας, καί προβαίνομεν βαθμηδὸν εἰς τὰ κρείττονα...». Καί ἄλλου: «...δι' αὐτοῦ περιηγούμεθα καί τήν Ἑλλάδα καί τήν φωτισμένην Εὐρώπην».¹ Ὁ ἀριθμὸς τῶν συνεργατῶν, ἐξ ἄλλου, αὐξάνεται αἰσθητὰ καί φθάνει σὲ ἐπίπεδα ποῦ ἄλλοτε δὲν εἶχαν ἐπιτευχθεῖ, ἐνῶ ἡ ὕλη του γίνεται πλουσιώτερη σὲ ποικιλία θεμάτων. Ὁ ὕλικὸς ὄγκος τοῦ περιοδικοῦ γίνεται ἐπίσης ἐπιβλητικώτερος καί στὴ θέση τοῦ ἐνός, τώρα κάθε τεῦχος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἢ καί περισσότερα δεκαεξασέλιδα.

Ὡστόσο, ἐκτὸς ἀπὸ τήν πνευματικὴν προσφορά, ἀποφασιστικὰ συνέτελεσε στὴν ἐξακολούθηση τοῦ περιοδικοῦ ὡς τήν στιγμήν ποῦ ἄρχισε ὁ Ἀγώνας, ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τήν ὁποία, κατὰ καιροὺς, τοῦ ἐξασφάλισαν μεμονωμένα ἄτομα ἢ ὁμάδες. Γιατὶ καί μέσα σ' αὐτὰ τὰ χρόνια ὁποῦ ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» παρουσιάζει λαμπρὰ ἐπιτεύγματα δὲν ἔλειψαν οἱ οἰκονομικὲς δυσκολίες. Φθάνει νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὰ 1818 ἀνώνυμος ἐπιστολογράφος, ποῦ συνδέεται μέ τὸ περιοδικό, ἀπευθυνόμενος σὲ μὴ κατονομαζόμενον ἀποδέκτη, ἀλλὰ προφανῶς στὸν μητροπολίτη Ἰγνάτιο, ἀφοῦ τὸν εὐχαριστῇ γιὰ τὸ πρόσφατο ἐνδιαφέρον του γιὰ τὸν «Λόγιο Ἑρμῆ», ὑπογραμμίζει: «...Ἀπὸ ὅλην τήν Ἑλλάδα ἔχομεν μόλις ἐξήντα συνδρομητάς». Οἱ οἰκονομικὲς ὅμως χορηγίες ποῦ μέ αὐξανόμενο ρυθμὸ παρέχονται στοὺς ἐκδότες στὴν δεύτερη πενταετία, ἀποτελοῦν μιὰν ἐπὶ πλέον ἐνδειξὴ ὅτι ὀρισμένοι τουλάχιστον ἐλληνικοὶ κύκλοι, ἔχοντας ἐπίγνωση τῆς σημασίας τοῦ περιοδικοῦ γιὰ τὸ γένος, προσπαθοῦσαν μέ κάθε δυνατὸ τρόπο νὰ τὸ διατηρήσουν: «...Ἡ ὠφέλεια τοῦ

1. «Λόγιος Ἑρμῆς» 1818, 274 καί 1820, 336.

«Λογίου Ἑρμοῦ», ἔαν δὲν εἶναι μεγαλυτέρα, ἰσοῦται τοῦλάχιστον μὲ τὴν ὠφέλειαν ποὺ παρέχει ἓνα σχολεῖον», τονίζει ὁ ἴδιος ἐπιστολογράφος.¹ Φαίνεται μάλιστα ὅτι ἀπὸ κάποια στιγμή καὶ ὕστερα ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς», ὡς δραστηριότητα ἐθνική, εἶχε προσελκύσει τὸ ἐνδιαφέρον μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, τὰ ὁποῖα ἐθεώρησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσει μέλημά τους ἢ ἐνίσχυση τοῦ περιοδικοῦ. Ἴσως μὲ αὐτὸ τὸ πρῖσμα θὰ πρέπει νὰ δοῦμε τίς πυκνὲς οἰκονομικὲς παροχὲς ποὺ ἀναφέρονται στὸν τόμο τοῦ 1820, καὶ ἰδίως τὸν δημοσιευόμενον κατάλογο συνδρομητῶν τῆς Πόλης μέσα στὸν ἴδιο χρόνο, ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑπάρχουν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν γνωστῶν Φιλικῶν Γρηγορίου Δικαίου, Ἰωάννη Σέκερι, Ἰωάννη Ἐένου, Βελισσάριου Διογενίδη, Γαβριὴλ Κατακάζη, Ἀναστασίου Κόναρη, Κυριακοῦ Κουμπάρη, Παλαιολόγου Λεμονῆ, κ. ἄ.²

Εἶναι, λοιπόν, πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς», ὅπως εἶχε διαμορφωθεῖ στὰ τελευταῖα χρόνια, θὰ συνέχιζε τὴν σταδιοδρομία του ἂν ἐξωτερικοὶ λόγοι, ὅπως οἱ ξένοι πρὸς τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν θέληση τῶν ἐκδοτῶν του, δὲν προκαλοῦσαν τὸ κλείσιμό του: ἡ διακοπὴ του συμπίπτει μὲ τὴν ἔναρξη τοῦ Ἀγῶνα καὶ ἔχει ἄμεση ἀναφορὰ στὴν μεγάλη αὐτὴ στιγμή τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ αὐστριακὴ κυδέρνηση, φιλικὰ διακειμένη πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, δὲν ἦταν πλέον διατεθειμένη νὰ εὐνοεῖ δραστηριότητες τῆς πολυάριθμης καὶ ἀκμαίας ἐλληνικῆς παροικίας τῆς Βιέννης, τίς ὁποῖες ἄλλοτε εἶχε ἐπιτρέψει. Ἡ στάση τῶν αὐστριακῶν ἀρχῶν, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ ἐπανειλημμένες πιέσεις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, στάθηκε ἐχθρική ἀπέναντι στὸ περιοδικό, τοῦ ὁποῖου τὸν ἐκδότη Κωνσταντῖνο Κοκκινάκη συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε.³ Ἔτσι ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» μετὰ ἀπὸ παρουσία δέκα ἐτῶν στὴν ἐλληνικὴ

1. Βλ. Π. Ἐνεπεκίδης, *Beiträge zur kulturellen und politischen Geheimplatigkeit der Griechen in Wien...* ἐκδ. τῆς Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Berliner Byzant. Arbeiten, Band 20, 1960, ἔγγραφο 20/70, 130-134· τὰ δημοσιευόμενα ἀπὸ τὸν Π. Ἐνεπεκίδη ἔγγραφα ἔχουν μεταφρασθεῖ ἐλληνικά ἀπὸ τίς γερμανικὲς μεταφράσεις τους, ἀπὸ τὸν ἐκδότη.

2. «Λόγιος Ἑρμῆς», 1820, 183-184, 211-212, 238, 289, 337-338. Ἀλλὰ

καὶ ὁ μητροπολίτης Ἰγνάτιος ἀνάνεωσε τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὸ περιοδικό στὰ χρόνια αὐτά, ὅπως φανερώνει ἡ ἀποκαλυπτικὴ Ἀλληλογραφία του τῶν ἐτῶν 1819 καὶ 1820, δημοσιευμένη ἀπὸ τὸν Σπ. Παπαγεωργίου στὴν «Ἐπετηρίδα Παρνασσοῦ», 13(1917) 219.

3. Γιὰ τὸ θέμα βλ. τὰ ἔγγραφα ποὺ δημοσιεύει ὁ Γ. Λάιος, *Die Griechischen Zeitungen und Zeitschriften (1784-1821)*... στὴ σειρά Berliner Byzant. Arbeiten, Band 15, Berlin 1960, ἔγγραφα 107 καὶ 108, σελ. 194-195.

πνευματική ζωή έπαψε νά εκδίδεται: τὸ τελευταῖο φύλλο του ἔχει χρονολογία 1η Μαΐου 1821.

Τὰ κείμενα ποὺ παρουσιάζονται ἐδῶ, ἀθησαύριστα ἀπὸ τὴν ἔρευνα, παρέχουν πληροφορίες καὶ στοιχεῖα γιὰ τὶς ἀλλαγές τοῦ 1813 καὶ γιὰ ὅσους τὶς ἀνέλαβαν, ἐνῶ ἄλλα ἀπ' αὐτὰ ἀναφέρονται στὴν γλωσσικὴ διαμάχη τῶν ἐτῶν 1813—1815. Ὡς πρὸς τὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία εἶναι χρήσιμα ἐφόσον τὴν πλουτίζουν μὲ νέους τίτλους, ἐνῶ γιὰ τὸν «Λόγιο Ἑρμῇ» παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον γιὰ δύο λόγους: πρῶτα, ἐπειδὴ ἀποκαθιστοῦν καὶ συμπληρώνουν τὴν σειρὰ τῶν δημοσιευμάτων τοῦ περιοδικοῦ, ἀφοῦ ὀρισμένα ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ ἔχουν δημοσιευθεῖ σὲ δύο Παραρτήματα τοῦ 1813, ἄγνωστα στὴν βιβλιογραφία, καὶ δεύτερο, ἐπειδὴ μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ εἶναι δυνατόν νά ἀναπλάσουμε μὲ περὶ σόττερη τῶρα ἀκρίβεια τὴν ἐσωτερικὴ ἱστορία τοῦ περιοδικοῦ. Ὅσο γιὰ τὰ κείμενα ποὺ ἀναφέρονται στὸ θέμα τῆς γλωσσικῆς διαμάχης, αὐτὰ ἔρχονται νά προστεθοῦν σὲ ἄλλα ἀνάλογα δημοσιεύματα τῆς ἐποχῆς καὶ νά αὐξήσουν τὸν ἀριθμὸ τῶν μαχητικῶν φυλλαδίων ποὺ ἐκυκλοφόρησαν τότε γιὰ τὸ ἐπίμαχο γλωσσικὸ ζήτημα.

Ἡ «Προκήρυξις» τοῦ Θεοκλήτου καὶ ἡ «Πρόσκλησις Φιλολογικῆ» τοῦ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου εἶναι τὰ δύο κείμενα ποὺ ἀναφέρονται στὸ ἱστορικὸ τῶν ἀλλαγῶν καὶ στὸ πρόγραμμα τοῦ νέου ἐκδότη. Τὸ ἐπόμενον κείμενο, ἀπευθυνόμενο «Πρὸς τὸν ἐκδότην τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ», εἶναι ἓνα μικρὸ σημείωμα ἐπίσης τοῦ Ἀλ. Βασιλείου, συνοδευτικὸ ἐπιστολιμαίας διατριβῆς — Ἐποπτεία τὴν χαρακτηρίζει ὁ συντάκτης τῆς — τοῦ Νεοφύτου Δούκα πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο, μὲ τὴν ὁποία ὁ Δούκας ἐλέγχει τὸ συγγραφικὸ καὶ γλωσσικὸ ὕφος τοῦ τελευταίου. Οἱ δύο ἄλλες διατριβές μὲ τὶς ὁποῖες κλείνει ὁ κύκλος τοῦ νέου αὐτοῦ ὕλικου, ἀνήκουν στὴν σειρὰ τῶν ἀντιρρητικῶν φυλλαδίων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν κοραϊκὴν παράταξη. Στὸ πρῶτο, ὁ ἀνώνυμος συντάκτης, παρουσιάζόμενος ὡς «Μαθητὴς τοῦ Κούμα», ἀνασκευάζει ὅσα ἔγραψε ὁ Δούκας στὴν Ἀργὴ ἐναντίον τῆς Φυσικῆς τοῦ Κούμα καί, γενικώτερα, ἐναντίον τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν ὁπαδῶν του· στὸ δεύτερο, ὁ συντάκτης, ἴσως ὁ ἴδιος ὁ Κοραῆς, ἐμφανιζόμενος μὲ τὸ ψευδώνυμο «Ναρενχάσσερ», ἐκθέτει μὲ γνώση καὶ σιγουριά τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα.

Θὰ πρέπει συνεπῶς ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνεύρεση καὶ προσθήκη τῶν νέων αὐτῶν τίτλων νά ἀποκατασταθεῖ καὶ ἡ σειρὰ τοῦ περιοδικοῦ στὴν ἀκόλουθη, πληρέστερη μορφή:¹

1. Σειρές τοῦ περιοδικοῦ ἀνεζήτησα ἰδίως στὶς δημόσιες καὶ δημοτικὲς βι-

Έτη	Σύνολο τευχών	Σελίδες	Παραρτήματα	Ανάτυπα
1811	26	440	—	—
1812	24	384	—	—
1813	24	1—96, 1—308	2	—
1814	7	144	—	—
1815	1	16	—	—
1816	24	426	—	—
1817	24	650	3	1
1818	24	696	1	—
1819	24	939	—	—
1820	24	754	—	—
1821	9	310	—	—

βλιοθήκες : EBE, BB, Γεννάδειο, Δημοτική Πειραιώς, Κοζάνης, και στις ιδιωτικές συλλογές : κυρίως Ἀθηνᾶς Τσουδεροῦ - Ἀθανασίου, Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἀβέρωφ - Τσιτσά στο Μέτσοβο, Αικ. Κουμαριανού· επίσης στις ξένες Βιβλιοθήκες : τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard, τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cincinnati, στήν Bibliothèque Nationale, στήν Μαρκιανή τῆς Βενετίας. Τά δύο Παραρτήματα τοῦ ἔτους 1813 προέρχονται ἀπό τήν Βιβλιοθήκη τοῦ Harvard. Τόν Κ. Θ. Δημαρᾶ πού μοῦ τᾶ ὑπέδειξε εὐχαριστῶ θερμᾶ καί ἀπό αὐτή τήν θέση. Τό Παράρτημα τοῦ 1817,

τρίτο στήν σειρά τῶν Παραρτημάτων αὐτοῦ τοῦ χρόνου, καί ἄγνωστο ἔως τώρα ἐπίσης, ἀνήκει στήν συλλογή Ἀβέρωφ - Τσιτσά τοῦ Μετσόβου· σ' αὐτό δημοσιεύεται *Κατάλογος διαφόρων Γαλλικῶν βιβλίων . . . καί ἀποτελεῖται ἀπό 24 σελίδες*. Τοῦ ἴδιου ἔτους 1817 εἶναι καί τὸ ἀνάτυπο ὅπου ἀναδημοσιεύθηκε ἡ *Αὐτοσχέδιος διατριβή περὶ Σμύρνης* τοῦ Κ. Οἰκονόμου, σελ. 1 - 30, καί τὸ ὁποῖο ἀνήκει στήν προσωπική μου συλλογή. (Ἄλλο ἀντίτυπο στήν Βιβλιοθήκη Κ. Θ. Δημαρᾶ· βλ. Γκίνης - Μέξας ἀρ. 10111).

Τ Α Κ Ε Ι Μ Ε Ν Α

Π Ρ Ο Κ Η Ρ Υ Ξ Ι Σ

Φίλοι ὁμογενεῖς!

Χρόνος εἶναι τώρα τρίτος, ἀφ' οὗτου ὁ φιλογενῆς Ἀρχιμανδρίτης κύριος Ἀνθιμος Γαζῆς ἐπεχειρίσθη τὴν ἔκδοσιν φιλογικῆς ἐφημερίδος· τὸ ἔργον ἐπροξένησε μέγαλον κρότον καὶ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ ξένους· ἐστάθη ἐν ταύτῃ καὶ τῆς περὶ λόγους ὑπολήψεως τοῦ ἀνδρὸς ἀντάξιον· ἀλλ' αἱ πολλάι του καὶ μεγάλαι ἀσכולίαι, τὴν τοῦ γένους ὠφέλειαν ὅλαι σκοπὸν ἔχουσαι, ἀνεχαίτισαν πρὸς τὸ παρὸν τὴν προθυμίαν αὐτοῦ εἰς ἐξακολούθησιν τοιοῦτου κοινωφελοῦς ἔργου· κατὰ συγκατάθεσιν λοιπὸν καὶ γνώμην τοῦ ἰδίου ἀνεδέχθη τὴν ἔκδοσιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ μετὰ τινων φιλογενῶν, μὴ ὑπομείναντες γὰ καταργηθῇ πρᾶγμα, ὑποσχόμενον μέγала καὶ ὠφέλιμα εἰς τὸ γένος.

Φίλοι ὁμογενεῖς! ὁ Λόγιος Ἑρμῆς ἐπροξένησε δύο μεγάλα ἀποτελέσματα, τῶν ὁποίων ὁ ἀναλογισμὸς ἀπαιτεῖ ἀφευκτον τὴν ἐξακολούθησιν καὶ τελειοποίησιν αὐτοῦ· τὸ πρῶτον εἶναι τὸ ἐξῆς· αὐτὸς ἐκίνησε τὴν προσοχὴν ὅλων τῶν ξένων ἔθνων εἰς ἡμᾶς· οἱ πεπαιδευμένοι αὐτῶν τὴν σήμερον ὅλοι περιέρχως ἐξετάζουσι, τί κάμνουσιν οἱ Γραικοί, καὶ πῶς κατορθόνουσι τὴν εἰς τὴν παιδείαν ἀναγέννησίν των· ἀλλ' ἀπ' αὐτοὺς οἱ ἐπιεικεῖς, φιλόανθρωποι καὶ εὐγνώμονες, χαίρουσι βλέποντες ἀναλόγως μὲ τὰς αὐτῶν ἐλπίδας καὶ κρίσεις τοὺς ἀπογόνους τῶν Ἑλλήνων, τῶν ἰδίων διδασκάλων, ἀνατρέχοντας εἰς τὴν παλαιὰν προπατορικὴν δόξαν· οἱ Ἑλληνομάστιγες ὁμῶς μένουσιν ἐκστατικοὶ πληροφορούμενοι, ὅτι ἡλιθίως ἀπατήθησαν εἰς ὅσα ἀπὸ πάθη προσωπικά, ἢ καὶ ἔθνικά, ἐξ ἀμαθείας, ἢ ἄλλης ὁποιασδήποτε αἰτίας ἐξελάλησαν κατὰ τοῦ γένους τῶν Γραικῶν, καὶ ἔδειξαν, ὅτι ἦσαν ἀνάξιοι τῶν εὐεργεσιῶν, ὅσας ἔλαβον ἀπὸ τοὺς δαιμονίους ἐκείνους ἀνδρας,

τοὺς προγόνους ἡμῶν· ἐγκαταλείφθη λοιπὸν ὁ Λόγιος Ἑρμῆς, ἡ παρημελήθη, ὦ πόποι!

ἦκει γηθήσαι Πρίαμος, Πρίαμοιό τε παῖδες,
ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροῖατο θυμῷ

τῷτε μέλλομεν ἰδεῖν αὐτοὺς καγχάζοντας διὰ τοὺς φρούδους ἡμῶν ἀγῶνας, ἐκ νέου διδλία δλόκληρα καθ' ἡμῶν γράφοντας, καὶ εἰς τὴν δυστυχίαν τοῦ ἔθνους ἀπανθρώπως ἐπεμβαίνοντας, καὶ ἴσως καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν εἶναι ὑπὸ τὰ πιεστήρια τοιαῦτα σατυρικά συγγράμματα· χωρεῖ ὅμως ἐπὶ τὸ κρεῖττον, καὶ ἡμέρα τῇ ἡμέρα τελειοποιεῖται; τότε οἱ μὲν φιλάνθρωποι μέλλουσι δεῖξειν καὶ δραστηκωτέραν φιλάνθρωπίαν εἰς ἡμᾶς· οἱ χαιρέκακοι δὲ μέλλουσι μένειν κωφοὶ καὶ ἄλλοι, μετανοοῦντες ἐν συνειδήσει τοῦλάχιστον δι' ὅσα ἀφιλάνθρώπως καὶ ἀλόγως καθ' ἡμῶν ἐξεκέντησαν· ἃς βεβαιώσωμεν λοιπὸν τοὺς πρώτους μὲ ἔργα κρεῖττονα καὶ ἡμῶν ἀξιώτερα εἰς τὴν ἐπιεικὴ περὶ ἡμᾶς ὑπόληψιν των καὶ διάθεσιν· ἃς καταφράξωμεν δὲ παντελῶς τὰ στόματα τῶν ἐναντίων, ἢ μᾶλλον, ἃς τοὺς ἀναγκάσωμεν ἐν τάχει εἰς παλινωδίαν, ὥστε νὰ μὴ λέγωσι πλέον, μήτε νὰ φρονῶσιν ἀνάξια πάσης ὀρθῆς φιλοσοφίας, ὅτι καθὼς ξύλον στραθὸν νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν προτέραν του εὐθυωρίαν δὲν εἶναι δυνατόν, οὕτω καὶ οἱ Γραικοὶ νὰ ἀνακύψωσιν ἀπὸ τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας εἰς τὸ φῶς τῆς μαθήσεως εἶναι τῶν ἀδυνάτων· τοιαῦτα ἀδύνατα, ἐν ᾧ ὁ δημιουργὸς ἐχάρισεν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὰς αὐτὰς δυνάμεις τοῦ νοός, εἶναι νόων ἐλσεινῶν γεννήματα, καὶ ἐν ᾧ τῶν Γραικῶν ἡ ἀναγέννησις ἄρχισε, καὶ κάμνει προφανῶς τὰ πρῶτα τῆς εἰρήνης, εἶναι φρονήματα ἀνθρώπων ἐθελοκάκων.

Τὸ δεύτερον ἀποτέλεσμα, φίλοι ὁμογενεῖς! εἶναι καὶ μεγαλειότερον, καὶ πλέον ἄξιον νὰ κινήσῃ τὴν φροντίδα τῶν Ἑλληνικῶν ψυχῶν· ὁ Λόγιος Ἑρμῆς ἐξύπνισε καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα τὸ πνεῦμα τῆς συζητήσεως, καὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ συνεισίας· ὅλοι τὴν σήμερον οἱ λόγιοι διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους περὶ φιλολογίας, τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν· οὗτος ἀγωνίζεται ν' ἀνιχνεύσῃ καὶ νὰ ἐξακριβώσῃ μέρος τι τῆς φιλολογίας, ἢ τινος τέχνης, καὶ νὰ τὸ κοινώσῃ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του· ἐκεῖνος σπεύδει νὰ γράψῃ διατριβὴν

περὶ τῆς τωρινῆς γλώσσης, ἢ ἄλλου τινός· ἄλλος γράφει καὶ ζητεῖ παρὰ τῶν λογίων λύσιν ἀποριῶν τοῦ περὶ παιδείαν ἢ κοινολογεῖ σκέψεις τοῦ καὶ ιδέας, καὶ ἄλλος ἀμιλλᾶται νὰ ὑπερβῇ τοῦ ἄλλου τὰς διατριβάς, ἢ τὰς περὶ λόγους πραγματείας·

— — ἀγαθὴ δ' ἔρις ἦδε θροτοῖσιν,
ἦτε καὶ ἀπάλαμνόν περ ὅμως ἐπὶ ἔργον ἐγείρει.

αὕτη ἡ ἀμιλλα ἐστάθη ἡ μήτηρ ὅλων τῶν καλῶν εἰς τὰ ἔθνη· αὕτη μόνη δύναται ν' ἀναγεννήσῃ καὶ εἰς ἡμᾶς ὅλα τὰ καλὰ τῆς παιδείας, ὅσα κρέμονται ἀπὸ τὰς ἡμετέρας δυνάμεις.

Ταύτην, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς συζητήσεως ἃς μὴν ἀφήσωμεν νὰ σθεσθῶσιν, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ἃς προσπαθῶσωμεν καὶ εἰς φλόγα μεγάλην νὰ ἐξάψωμεν· Ἔστιαν ἐπιτηδειοτέραν τοῦ ἱεροῦ τούτου πυρὸς πρὸς τὸ παρὸν δὲν ἔχομεν ἄλλην παρὰ τὸν Λόγιον Ἑρμῆν· ἕκαστος λοιπὸν φιλογενῆς ἃς προσφέρῃ εἰς αὐτὸν τὰ ἐναύσματα, ὅσα δύναται· φιλολογικαὶ διατριβαί, ἐπικρίσεις διδύμων ἐκδιδομένων, κοινολογίαι γνωμῶν καὶ σκέψεων περὶ τῆς δυνατῆς βελτιώσεως τῶν εἰς τὰ Σχολεῖα μεθόδων, περὶ τῆς καταστάσεως τῶν μαθήσεων εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶναι τὰ οἰκειότερα εἰς τὸν καλὸν ἡμῶν καὶ ἀξιέπαινον σκοπὸν.

Δύο δὲ μάλιστα κρίνομεν ἄξια νὰ ᾔναι κύρια τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ἀντικείμενα· α' ἔκθεσις τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας· β'. τῆς νεωτέρας· ὑπὸ τὴν πρώτην ἐννοοῦμεν τὴν ἱστορίαν α'. τῆς καταστάσεως τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, εἰς ἣν τὰς ἀφήκαν οἱ Ἕλληνες· β'. ἐκείνων, οἵτινες τὰς προήγαγον. γ'. τὰ συγγράμματά των· δ'. κρίσεις εἰς αὐτά· μὲ τὴν ἔκθεσιν τῆς νεωτέρας παιδείας ἐννοοῦμεν τὰς ἐφευρέσεις, προσθήκας, ἀναπτύξεις, καὶ τελειοποιήσεις τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν παρὰ τῶν νεωτέρων· αὐτὰ θέλει εἶναι ἡ κυρία τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ ὕλη· εἰς αὐτὰ μάλιστα παρακαλοῦμεν καὶ τοὺς λογίους τοῦ γένους νὰ συνεισφέρωσι διὰ διατριβῶν· ὅς τις ἔμαθε τοῦλάχιστον μίαν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν τῆς σοφῆς Εὐρώπης γινώσκει, ὅτι δὲν ζητοῦμεν, ἢ ὑποσχόμεθα μέγала· ἐπειδὴ συγγράμματα πράγματευόμενα περὶ τῶν τοιούτων εἶναι παρ' αὐταῖς,

ὅσα φύλλα καὶ ἄνθεα γίνεται ἤρι· ἀπὸ τοιαύτας πηγὰς μέλλομεν ἀρύεσθαι καὶ ἡμεῖς τὴν ὕλην τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ.

Κρίνομεν δὲ ἀναγκαῖον νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἡμεῖς ἀνεδέχθημεν τὴν ἔκδοσιν τῆς φιλολογικῆς ἐφημερίδος, ὅχι πεποιθότες εἰς τὰς ἡμετέρας δυνάμεις, ἀλλ' εἰς τοῦ ἔθνους τὴν φιλοκαλίαν καὶ φιλογένειαν· παρακαλοῦμεν λοιπὸν ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς νὰ συντρέχωσιν εἰς τὸν καλὸν τοῦτον σκοπὸν, ὅπως ἕκαστος δύναται· διότι ὅσα ἂν κάμωσιν εἰς τελειοποίησιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, τὰ κάμνωσιν εἰς ὄφελος τοῦ γένους καὶ δόξαν αὐτοῦ· ἡ ἐφημερίς εἶναι τοῦ γένους, καὶ ὅχι τῶν ἐκδοτῶν· ὑποσχόμεθα ὡς τόσον καὶ ἡμεῖς εἰς τοὺς φιλοκάλους, ὅσαςκις λαμβάνομεν διατριβὰς ἀξίας μὲν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ καὶ ὠφελίμους διὰ τὸ γένος, σκωπτικὰς δὲ καὶ καταπτικὰς προσώπων, νὰ σβύνωμεν ἐλευθέρως, ὅσα ἀφορῶσι τὰ πρόσωπα, καὶ ν' ἀφίνωμεν μόνον, ὅσα ἀποβλέπουσι τὸ πραγματικὸν τῆς διατριβῆς· διότι δὲν εἶναι δίκαιον ὁ Λόγιος Ἑρμῆς νὰ ἔχη ὑπερήτας Σειληνοὺς καὶ Σατύρους.

*Ὅσοι δὲ τῶν λογίων τοῦ γένους φιλοτιμηθῶσι νὰ στέλλωσι τοῦλάχιστον πέντε διατριβὰς ἀξίας τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ τὸν χρόνον, λαμβάνουσι παρὰ τοῦ ἐκδότου ἐν σῶμα δῶρον· ἂν δὲ οἱ φιλόκαλοι ὁμογενεῖς συνδράμωσι προθύμως πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, καὶ συναχθῇ ἐκ τούτου ἱκανὴ ποσότης χρημάτων ὑπερτερούσα τὰ συνήθη ἔξοδα, ὑπόσχεται ὁ ἐκδότης καὶ χρηματικὸν θραβεῖον ἀνάλογον τῆς διατριβῆς καὶ ἀξιον· αἱ δὲ διατριβαὶ πρέπει νὰ στέλλωνται πρὸς τὸν ἐκδότην ἀνεξόδως ὑπὸ τὸ ὄνομα: An den Herausgeber des Hermes Logios Hrn. Theoklitos, zweyten Pfarrer der griechischen Capelle in Wien. (Πρὸς τὸν ἐκδότην τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ κύριον Θεόκλητον, δεύτερον ἐφημέριον τοῦ Παρεκκλησίου τῶν ξένων Γραικῶν ἐν Βιέννῃ).

Ἡ ἔκδοσις τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ μέλλει γίνεσθαι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ὡς καὶ πρότερον, δις τὸν μῆνα, τῇ α'. δηλ. καὶ τῇ ιε', ἀρχομένη ἀπὸ α' Ἀπριλίου 1813. Ἡ ἐτήσιος τιμὴ αὐτοῦ εἶναι μετὰ τῶν ἐξόδων τῆς πόστας δύο φλωρία Ὀλλανδικά, ἡ δὲ συνδρομὴ γίνε-
ται:

Ἐν μὲν τῇ Βιέννῃ παρὰ τῷ ἐκδότῃ.

Ἐν δὲ Βουκορεστίοις παρὰ τῷ σοφολογιωτάτῳ ἀρχιδιδασκάλῳ τοῦ Λυκείου κυρίῳ Κωνσταντίνῳ Βαρδαλάχῳ.

Ἐν Ἰασίῳ παρὰ τῷ κυρίῳ Πασχαλίῳ Βασιλείῳ.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἐν Σμύρνῃ καὶ ταῖς πλησίον αὐτῆς πόλεσι παρὰ τῷ σοφολογιωτάτῳ ἀρχιδιδασκάλῳ τοῦ ἐκεῖ φιλολογικοῦ Γυμνασίου κυρίῳ Κ. Μ. Κούμα.

Εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Βουκορεστίου, Ἰασίου, Σμύρνης, Χίου, Κυδωνιῶν καὶ Μιτυλήνης, καὶ τῶν Ἀθηνῶν προσφέρει ὁ ἐκδότης ἀνὰ δύο σώματα χάριν χρεωστοῦσιν ὅμως οἱ ἐπίτροποι τῶν ρηθέντων Σχολείων νὰ φροντίζωσι διὰ τὴν περιλαβὴν αὐτῶν. Ζητεῖ δὲ καὶ ὁ ἐκδότης παρὰ τῶν ἐλλογίμων διδασκάλων τῶν Σχολείων τούτων περιγραφὰς τῆς καταστάσεως αὐτῶν, καὶ τῆς εἰς αὐτὰ προόδου τῶν μαθήσεων. Ἐν Βιέννῃ τῇ α'. Ἀπριλίου 1813.

Ὁ Ἐκδότης Θεόκλητος

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

Ἄφ' οὗ ὁ Ἀρχιμανδρίτης κύριος Ἀνθιμος Γαζής, πρὸς δόξαν του καὶ τοῦ γένους διὰ τὴν καλὴν ἀρχήν, ἐκράτησεν ἤδη δύο χρόνους τὴν φιλολογικὴν ἐφημερίδα, ἐπιγραφομένην Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, μὴ δυνάμενος νὰ τὴν ἐξακολουθῇ διὰ τὸ πολυάσχολόν του εἰς ἄλλα μεγαλότερα καὶ ἐπίπονα ἔργα, παρεχώρησεν ἤδη τὴν περὶ τῆς ἐφημερίδος ταύτης φροντίδα εἰς τὸν ὑπεφημέριον τοῦ Παρεκκλησίου τῶν εἰς Βιένναν ὁμογενῶν κύριον Θεόκλητον, ἄνδρα φιλομαθῆ καὶ ὑπὲρ τοῦ γένους ζηλωτὴν, λαβόντα εἰς βοήθειάν του καὶ ἄλλους φιλόλογους ὁμογενεῖς συνεργούς.

Διεδέχθη τὴν φροντίδα ταύτην προθύμως ὁ ἀνὴρ, ἐλπίζων εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς εἰς Βουκορέστιον συστηθείσης φιλολογικῆς ἐταιρείας, καὶ εἰς τὴν τῶν λοιπῶν ὁμογενῶν τε καὶ ξένων· ἀλλ' ἀνελπίστως ἢ μὲν ἐξέλιπεν, ὥς ἐκλιπούσης τῆς ζωογονούσης αὐτὴν ψυχῆς, ἢ δὲ ἔγεινε τόσον ἀμυδρὰ καὶ γλίσχρος, ὥστε ὅλα τὰ συναχθέντα ἐτήσια δὲν ἐξαρκούσι πρὸς ἱκανοποίησιν οὐδὲ τῶν τριμηνιαίων σχεδὸν τῆς ἐφημερίδος ἐξόδων. Τοιαύτη ἔκθασις ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ διακόψῃ τὴν προθυμίαν τοῦ νέου ἐκδότου.

Τὴν διακοπὴν ταύτην, κοινὴν νομίζοντες καταισχύνην τινὲς τῶν ὁμογενῶν, ἐμψυχόνουσι τὸν νέον ἐκδότην παρακινουντές τον εἰς ἐξακολουθήσιν τοῦ ἔργου· καὶ δὴ πείθεται, συλλαμβάνων χρηστοτέρας ἐλπίδας περὶ τοῦ μέλλοντος, καὶ ὁ Λόγιος Ἑρμῆς ἐκδίδεται πάλιν. Ἀλλὰ πρέπει καὶ τὰ ἔργα νὰ ἐπιβεβαιώσωσι τὰς ἐλπίδας του.

Προσκαλοῦνται λοιπὸν οἱ ἀπανταχοῦ, καὶ πρὸ πάντων οἱ ἐν ταῦθα ὁμογενεῖς, νὰ συνδράμωσι καταγραφόμενοι, ὁ μὲν δι' ἑαυτόν, ὁ δὲ διὰ τὸ Σχολεῖον τοῦ τόπου του, ὁ δὲ διὰ τινὰ διδάσκαλον καὶ φιλόλογον, μὴ ἔχοντα τρόπον νὰ προμηθευθῇ ἀμέσως, ὁ δὲ δι' ἄλλον οἰκεῖον ἢ φίλον του, ἱκανὸν νὰ κάμῃ τὰ ὀλίγα ταῦτα ἔξοδα τῆς καταγραφῆς εἰς συνδρομὴν τοῦ καλοῦ, διὰ δὲ τὴν ἀπουσίαν

ὑστεροῦντα καὶ στερούμενον τῆς τερπνῆς ταύτης καὶ ὠφελίμου διασκεδάσεως.

Προσκαλοῦνται δὲ καὶ οἱ λόγιοι τοῦ γένους νὰ φιλοτιμηθῶσι, προσφέροντες κατὰ μίμησιν τῶν τῆς λοιπῆς Εὐρώπης σοφῶν, ὁ μὲν ἀνάκρισιν τινὸς διδλίου, ὁ δὲ τινα ἰδίαν εἶδῃσιν ἢ τοπικὴν καὶ ἔθνικὴν παρατήρησιν, ὁ δὲ ἡθικὴν τινα ἢ φιλοσοφικὴν, ἢ ἱστορικὴν διατριβήν, ὁ δὲ ἄλλο τι συγγράμματιον, προσηρμοσμένον εἰς ἑκδοσιν φιλογολικῆς ἐφημερίδος ἢ ποιητικὸν ἢ εἰς πεζὸν ὕφος, μάλιστα μὲν εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν, ἂν δὲ τις θέλῃ, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν. Οἱ ἐκδότης τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, ὡς καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τηλεγράφου, δέχονται ὅλα πεμπόμενα ἀνεξόδως, καὶ ἐκδίδουσιν αὐτὰ κατὰ σειράν, ἂν φανῶσι καὶ εἰς αὐτοὺς ἀξία φωτός.

Ἡ χρηματικὴ συνδρομὴ θέλει χρησιμεύσει ὡς ἔλαιον καὶ ἀναξωπύρωσις τοῦ δι' ἑλλειψιν αὐτοῦ ἀποσθεννυμένου λύχνου, καὶ διὰ νὰ βάλλῃ τοὺς ἐκδότας εἰς κατάστασιν πρῶτον νὰ ἀποκτήσωσι τὰς διαφόρους τῆς σοφῆς Εὐρώπης ἐφημερίδας πρὸς ὁδηγίαν καὶ στολισμὸν τῆς ἰδικῆς των· καὶ δεῦτερον νὰ δυνηθῶσι νὰ ἀμείψωσι καὶ αὐτοὶ μὲ χρηματικὴν ἀμοιβήν, κατὰ μίμησιν τῶν λοιπῶν φιλογολικῶν ἐφημεριδογράφων, τὰς προσφερομένας διατριβάς, διὰ νὰ παρακινήσωσι τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ τελειοποιήσιν αὐτῶν.

Ἡ δὲ τῶν λογίων φιλοτιμία θέλει καταστήσει τὴν Γραικικὴν ἐφημερίδα ἐπιθυμητὴν καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς, τοὺς ἐπαγρυπνοῦντας διὰ νὰ μάθωσι τὰς εἰς ἀναγέννησιν ἡμῶν προόδους. Διὰ τοῦτο εἶπα νὰ προμηθεύσωσιν εἰς τὸν Ἑρμῆν φιλογολικὰς εἰδήσεις, καὶ εἰς τὴν καθομιλουμένην μάλιστα γλῶσσαν· διότι οἱ ἀλλογενεῖς, ὅταν θέλωσι κυρίως ἑλληνικά, δικαίως προτιμῶσι τὰ ἀθάνατα τῶν παλαιῶν συγγράμματα, καὶ νομίζουσι ματαίαν φθορὰν τοῦ καιροῦ των τὸ νὰ φυλλομετρῶσι τῶν νέων Γραικῶν τὰ ἀρχαῖα φελλίσματα· ἐκτὸς ἂν ἦναι λόγος περὶ πράγματος οὐσιωδῶς ἀξιολόγου.

Ἄς προθυμηθῶμεν λοιπὸν οἱ ἐνταῦθα ὁμογενεῖς, δίδοντες πρὸ πάντων τὸ καλὸν τῆς συνδρομῆς παράδειγμα, εἰς ἐνίσχυσιν τῶν νέων ἐκδοτῶν καὶ προθυμοποιήσιν εἰς τὸ ἔργον.

Βιέννη, τῇ 1 Ἀπριλίου 1813

Ἀλέξανδρος Βασιλείου

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΚΔΟΤΗΝ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ ΕΡΜΟΥ

Ὅστις κἄν μιᾶς τριχὸς δώσῃ εἰς τὸν Πονηρὸν λαβὴν, κατακυριεύεται αἰωνίως ὑπ' αὐτοῦ, λέγει ὁ περίφημος Λεσσίγγιος εἰς τὸ δράμα, Αἰμιλία Γαλλώτις ἐπιγραφόμενον.

Αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς ἐμέ. Καὶ μὴ θέλων, θυθίζομαι εἰς φιλολογικά, ἐπειδὴ ἅπαξ ἔβαφα τὴν γραφίδα μου.

Ἐκ τῆς ὁποίας διὰ τοῦ παρόντος μου συνοδεύω Ἐποπτείας θλέπεις, φίλε, ὅτι τὸ ἐπάγγελμά σου μονοноῦ προσάπτεται εἰς ἐμέ.

Ὁ Ἐπόπτης, ἀγωνιῶν μὴ μείνῃ ἀσάλπιστος, τὴν συσταίνει εἰς ἐμέ, καί, ἐξ οἰκείων κρίνων τὰ ἀλλότρια, μὲ ἀπειλεῖ, ἂν κρύψω τὸ πολῦτιμόν του τάλαντον.

Ἄλλ' ἐγώ, οὔτε κεραμεὺς ὢν, οὔτε κεραμεὶ κοτέων, ἀφίνω μετὰ χαρᾶς τὸν φιλόδοξον νὰ κορεσθῇ ὅλην, ὅσην ἀξίζει, δόξαν, καὶ παρακαλῶ νὰ δοθῇ εἰς τινὰ τῶν προσεχεστέρων τετραδίων τοῦ Λογίου Ἐρμου χώρα εἰς τὴν Ἐποπτείαν ταύτην.

Ἀφίνω πάλιν εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος νὰ κρίνωσιν ἀκριδῶς τὰς γραμματικὰς τοῦ Ἐπόπτου δοξασίας, ἀρκούμενος νὰ αὐτοσχέδιασω τινὰ ὑποσημειώματα εἰς τὴν Ἐποπτείαν του, καὶ παρακαλῶ νὰ προστεθῶσιν*.)

Υἱγαίνε.

Ἀλέξανδρος Βασιλείου

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΔΟΥΚΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ ΒΑΣΙΛΕΙΩ ΕΥ ΠΡΑΤΤΕΙΝ

Ἐν Βιέννῃ τῇ δ'. Μαΐου 1813

Τὰ καλὰ καλῶς καὶ τιμίως γενόμενα ἔχουσι παρὰ πόδας τὸν

(* Πρὸς κατάληψιν τῶν λεγομένων προστίθεται ἐνταῦθα καὶ ἡ, περὶ ἧς ὁ λόγος, Φιλολογικὴ Πρόσκλησις.

ἔπαινον, ὥς δῶρον τοῖς φιλογενέσιν ἐποφειλόμενον· σὺ δὲ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς ἔδειξας τὸ φιλομαθὲς καὶ φιλότιμον, καὶ δείξεις δῆπου μέχρι γήρως θαυτάτου καὶ λιπαροῦ προῖών· ἀλλὰ καὶ νῦν, ἀναλαβὼν τὴν περὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς φιλογολικῆς ἐφημερίδος φροντίδα, ἐπέδειξας οὐχ ἥττον σημεῖα τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ζήλου πρὸς τὴν κοινὴν τοῦ γένους βελτίωσιν διὰ τῆς φιλογολικῆς σου προσκλήσεως· ὅπερ οὐ τοῦ παντός· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τῶν καθ' ἡμᾶς οὐδενός.

Ταῦτα οὖν οὕτω φιλογενῶς καὶ τιμίως γενόμενα, ὠφελοῦσι μὲν τὸ κοινόν, τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰς μαθήσεις κινουόντα, εὐφραίνουσι δὲ καὶ οὐχ ἥττον ὥς ἐραστὴν τῶν τοιούτων· καὶ μάλιστα τὸ φιλόκαλον καὶ ἀττικόν τῆς γραφίδος σου, ὥς καθαρόν, καὶ ἀπειροκαλίας ἀπάσης ἤδη ἀπηλλαγμένον, καὶ πρὸς τὸ πατρῷον καλὸν ἐκείνον συναμιλλώμενον. Ὅθεν καὶ ἅμα ἰδὼν ἐν τῇ φιλογολικῇ σου προσκλήσει ἀπαίτησιν φιλογολικῶν περιέργων παρὰ πάντων τῶν πεπαιδευμένων ἀπλῶς, ἐδεξάμην ἀγῶ ὥς εἰκὸς αὐτὴν τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος (πᾶσα γὰρ φωνὴ τοῦ ὁποιοῦδῃποτε ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος γενομένη, ὥς κοινὴ φωνὴ τῆς πατρίδος ἔμοιγε κρίνεται) καὶ ἤδη παρέχω ἑμαυτὸν εὐπειθῆ εἰς τὴν πρόσκλησιν, ἀπ' αὐτῆς τῆς προσκλητικῆς σου φωνῆς τὸ πρῶτον ἀρχόμενος, ἐποπτεῖαν τε ποιῶν εἰς αὐτὴν ὥς ἐν παρέργῳ γραμματικώτερον. Σὺ δὲ μὴ ἐκλάδῃς τὸ πρᾶγμα, ὥς ἐπήρειάν τινα ἐχθρικὴν ὑποκρύπτει· μὴδ' ὥς τὰ πάλαι ματαίως ἡμῖν πολλάκις διαπεπύκτεται· ἀλλ' ὥς καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἄλλους ποιεῖν προσεκτικωτέρους καὶ βελτίους δυνάμενον, καὶ χάρισαι τοῦτο πιστεύσας ἐξ ὧν αὐτὸς ἐγὼ ἐγενόμην βελτίων (α), ἐν οἷς με πολλάκις ἐξήλεγξας.

Διὸ ἀποδοτέον τῷ κοινῷ τῶν Ἑλλήνων τὴν περιέργον ταύτην χάριν· καὶ ἀρκτέον ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς οὕτωςί.

Α'. Πρόσκλησις Φιλογολικῇ.] Τὸ κατηγορούμενον ἐνταῦθα, ἀγαπητέ μοι Ἀλέξανδρε, οὐκ ἔχει οὐδεμίαν οἰκειότητα, οὔτε σχέ-

(α) Ἐπιθυμῶ νὰ ἀκούσω καὶ ἄλλου τινὸς περὶ τῆς βελτιώσεως ταύτης γνώμην. Τὸ κατ' ἐμὲ εὗρισκω καὶ εἰς τὴν Ἐποπτεῖαν τὸν Προοιμιαστὴν τῆς Τερψιθέας, τὸν Ἀφιερωτὴν τῆς Τερψιχόρης καὶ τὸν αὐτόκλητον Μακαρονιστὴν.

σιν πρὸς τὸ ἑαυτοῦ ὑποκείμενον· ὅθεν καὶ συναμφότερον θεωρούμενον, ἀδιανόητον γίνεται· ἐπειδὴ τὰ κτητικὰ ἐπίθετα ἀναλύονται εἰς τοῦ πρωτοτύπου τὴν γενικὴν κτητικῶς· ὅλον, τὸ τέχνη ρητορικὴ, καὶ πραγματεία φιλολογικὴ ἀναλυθήσονται ὡς εἰκὸς εἰς τό, τέχνη ρητορικῆς, καὶ πραγματεία φιλολογίας· τὸ δέ, Πρόσκλησις φιλολογικὴ οὐ πέφυκεν ἀναλύεσθαι εἰς τό, Πρόσκλησις τῆς φιλολογίας· καθότι ἡ φιλολογία οὐκ ἔχει προσκλήσεις, οὐδὲ διδάσκει τοιαῦτα, ὥστε εἶναι καὶ μέρος τῆς φιλολογίας τὴν πρόσκλησιν· ὅθεν γραπτέον μᾶλλον κατὰ τὴν φύσιν τῆς γλώσσης, καὶ τὴν φιλόσοφον γραμματικὴν τοῦ σοφοῦ Κοραῆ, (6) Πρόσκλησις εἰς φιλολογίαν.

Β'. Ἀφ' οὗ ὁ Ἀρχιμανδρίτης κύριος Ἀνθίμος Γαζῆς πρὸς δόξαν του καὶ τοῦ γένους] περιττὸν ἐνταῦθα εἰπεῖν, ὅτι γραπτέον μᾶλλον πρὸς δόξαν αὐτοῦ καὶ τοῦ γένους· καθότι τοὺς τοιοῦτους ἀκρωτηριασμοὺς τῆς γλώσσης ἀνάγκη νὰ θεραπεύσωμεν, καὶ μάλιστα ὧν ἡ θεραπεία εὐκολωτάτη. (γ)

Γ'. Διὰ τὴν καλὴν ἀρχὴν] πότερον, τὴν καλὴν ἀρχὴν ἣν ἔκαμε, ἢ ἵνα γένῃ καλὴ ἀρχή; εἰ μὲν τὸ δεύτερον, ἀφαιρετέον τὸ ἄρθρον· εἰ δὲ τὸ πρῶτον πάλιν, ποῦ ἀποδοτέον τὸ προθετόπτωτον τοῦτο, ἵνα μάθωμεν ἐκ τῆς σχέσεως πρὸς τὸ ρῆμα, τίποτε βούλεται λέγειν; ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα βούλεται ἐξαρτᾶν πάντα, καθάπερ ἐκ τοῦ αὐτοῦ κορμοῦ ἡ φύσις τοὺς κλῶνας τοῦ δένδρου, ἀπὸ τῆς θάσεως ἐνὸς ρήματος, ὅ ἐστι τὸ δεύτερον μέρος ἐν τῇ τάξει τοῦ λόγου· ἐνταῦθα ὁμοῦς πρὸς οὐδὲν ρῆμα τὸ προθετόπτωτον ραδίως ἀ-

(β) Πιστεύων ἄραγε ὁ Ἐπόπτης, καλεῖ σοφὸν τὸν Κοραῆν; "Ὅστις θεωρήσει ἀκριβῶς τὰ πολλάκις γραφθέντα, καὶ τοὺς καθ' ἑκάστην κατ' αὐτοῦ λόγους τοῦ Ἐπόπτου, πληροφορεῖται, ὅτι σοφώτερον ἑαυτοῦ ἄλλον δὲν γνωρίζει, καὶ μόνον ἀπορεῖ πῶς ἄλλοι δοξάζουσιν ἄλλους. Ἀλλ' ὅπως ποτε ἔχει τοῦτο, ἃς μάθῃ ὁ Ἐπόπτης, ὅτι προσκαλὼν τοὺς ὁμογενεῖς νὰ συνεισφέρωσιν εἰς συντήρησιν τῆς φιλολογικῆς ἐφημερίδος, δὲν εἶχα σκοπὸν νὰ προσκαλέσω ὅλους εἰς ἄσκησιν φιλολογίας, ὅθεν δὲν ἠμπόρουν νὰ εἶπω Πρόσκλησις εἰς φιλολογίαν, καθὼς οὐδὲ λέγω Πρόσκλησιν εἰς φιλίαν, ὅταν φιλικῶς προσκαλῶ τινὰ ἢ τινὰς εἰς βοήθειαν τινὸς ἀββώστου, λόγου χάριν. Ἄν λοιπὸν τὸ Πρόσκλησις φιλολογικὴ δὲν στρέφει εἰς τὸ Πρόσκλησις φιλολογίας, στρέφει εἰς τὸ Πρόσκλησις φιλολόγου, καὶ τοῦτο ἀρκεῖ.

(γ) Βεβαίότατα! ὁμοῦς εἶναι ἄρα γε θεραπεία ἢ προβαλλομένη διόρθωσις, ἢ εἶναι περιττὸν ἐμπλαστρον;

ποδοθήσεται. Σκοτεινὰ (δ) γράφεις, Ἀλέξανδρε, τοῖς βουλομένοις καὶ θέλουσιν ἐννοεῖν ὅ,τι καὶ λέγεις· καὶ τοῦτό μοι εἴρηται καὶ ἐν ἄλλοις.

Δ'. Παρεχώρησε τὴν περὶ τῆς ἐφημερίδος ταύτης φροντίδα] ἄφελε τό, ἐφημερίδος, ἀπειροκάλως καὶ ἰδιωτικῶς παρεισαχθὲν εἰς τὸ αὐτὸ ἀηδῶς. (ε)

Ε'. Ἀνδρα φιλομαθῇ καὶ ὑπὲρ τοῦ γένους ζηλωτὴν] τὸ προ-
θετόπτωτον αὐθις ἀναπόδοτον· καὶ διὰ τοῦτο ὁ λόγος ἐγένετο εὐ-
θὺς ἀηδής· ἀφελὼν οὖν τὴν Ὑπέρ, σύνταττε ὡς κτητικῶς ἀμέσως
πρὸς γενικὴν. Ὡς γὰρ ἄξιος τιμῆς, φαμέν, καὶ αἷτιος ὠφελείας·
οὕτω καὶ ζηλωτῆς τοῦ γένους (ζ), καὶ ἐπιμελητῆς τῶν καλῶν,
καὶ τὰ τοιαῦτα.

ΣΤ'. Διεδέχθη τὴν φροντίδα ταύτην] πρόσθετος τὸν Δὲ μεταβα-
τικῶς, ὡσαύτως καὶ ταῖς λοιπαῖς μεταβάσεσι κατωτέρω· ἄλλως δὲ (η)
φραγνίζεις, ἀλλ' οὐχ ἐλληνίζεις· ἢ θέλεις νὰ ἀπολέσωμεν καὶ αὐ-
τὴν τὴν χάριν τῆς γλώσσης, καθ' ἣν μάλιστα ὑπερέχει τῶν ἄλλων;
μὴ σύγε, μὴ τοῦτο ποίει· τὸ δὲ Ταύτην ἀντὶ τοῦ Αὐτὴν (θ) ἐν-
ταῦθα, ἱκανῶς ἐξελήλεγχται πολλάκις πάλαι ποτὲ παρὰ σοῦ πρὸς
ἐμέ· καὶ νῦν περιττὸν ἐν εἰδότη σοι λέγειν· ἀντὶ δὲ τοῦ Συστηθεί-
σης γραπτέον ἄμεινον Συσταθείσης.

Ζ'. Ἀλλ' ἀνελπίστως ἢ μὲν ἐξέλιπεν, ὡς ἐκλιπούσης τῆς ζωο-
γούσης αὐτὴν ψυχῆς, ἢ δὲ ἔγεινε τόσον ἀμυδρὰ καὶ γλίσχρος,
ὥστε] δῆλον ὅτι καλῶς ποιῶν ἀποδέχεσαι τὴν Ἀπόλυτον· δῆλον

(δ) Ἄς κρίνῃ ἄλλος περὶ τοῦ σκότους τούτου· ὁ Μῶμος δὲν μὲ φαίνεται ἀξιόπιστος κριτής.

(ε) Ἄς συμβιβάσῃ ὁ Ἐπόπτης αὐτὸς ταῦτα, πρὸς τὰ τοῦ Προοιμίου του Καὶ ἀπειροκαλίας ἀπάσης ἩΔΗ ἀπηλλαγμένον.

(ζ) Ἄς κρίνῃ αὐτός, ἂν τὸ Ζηλωτῆς τοῦ Σωκράτους, τὸ σημαῖνον μιμη-
τῆς, εἶναι ταυτοδύναμον μὲ τὸ Ὑπὲρ τοῦ Σωκράτους ζηλωτῆς, κατὰ τὸ ἀφη-
ρημένον τοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης συνθέτου «Τῆς πρὸς τὸν Φίλοκράτην ὑπὲρ
τῆς δωροδοκίας ζηλωτοῦ πίας». Αἰσχ. κατὰ Κτησιφ. καὶ ἐπο-
μένως ἂν ἀποφεύγει τὸ ὅποῖον ἀνωτέρω ἐμέφθη σκότος.

(η) Ἄς κρίνῃ ἄλλος ἂν ἐγὼ ἐφράγκισα, μὴ γράφων Διεδέχθη ΔΕ' κ.τ.ε.
εἰς τὴν, περὶ ἧς ὁ λόγος, περίστασιν, ἢ ἂν ὁ Ἐπόπτης βαρβαρίζει μάλλον,
γράφων ἐπὶ τοῦ παρόντος Ἄλλως ΔΕ' κ.τ.ε.

(θ) Βέβαια, ἂν ἔγραφα Αὐτὴν, ἐσολοίκιζα, καὶ κατὰ τὴν φράσιν, καὶ
κατὰ τὴν ἐννοιαν.

δὲ ἔτι ὅτι καὶ εἰς οὐδεμίαν ἐλλείπουσαν (ι) πρόθεσιν ἀποδίδεις αὐτήν· δῆλον δὲ προσέτι καὶ ὅτι ἡ φράσις ἐγένετο ὅλη δι' ὅλης Ἑλληνικῆς, (κ) καὶ καλῆς, καὶ γελῶσα μετὰ τῆς χάριτος· δῆλον ἄρα, ὅτι ἡ νῦν, μικρὸν κινήθεισα, ἔσται ἡ αὐτὴ τῇ ἀρχαίᾳ. Χαίρω, ἀγαπητέ μοι Ἀλέξανδρε, ἐπὶ σοι, ὡς ἐραστῇ τῶν τελείως καλῶν καὶ ἐνδόξων· εἶδὲ τις ἄδυναμία ἐκ μέρους κωλύει πρὸς τοῦτο, οὐ μέφομαι (λ), ἔξω τῆς προαιρέσεως δν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς φράσεως· ἐν δὲ τοῖς ὀνόμασιν ὅμως, ἀντὶ τοῦ, ἔγινε, γραπτέον, ἐγένετο· εἰ δὲ μὴ, ἄφες αὐτό, ἔγινε, νὰ κορευῇται· ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη διόρθωσις (καὶ οἶδα ὅθεν (μ)) οὔτε ἔγκλισιν ἄλλην, οὔτε μετοχὴν ἔχει· ἐν οἷς ἡ διόρθωσις μάλιστα φαίνεται δόκιμος. Τὸ δὲ ἀμυδρὰ καὶ γλίσχρος γενναῖά σοι θήματα πρὸς τὸ πατρῶον ἱερὸν ἔδαφος, καὶ χαίρω καὶ αὖθις καὶ ἐπὶ τούτῳ.

Η'. Καὶ δὴ πείθεται, συλλαμβάνων χρηστάς ἐλπίδας περὶ τοῦ μέλλοντος] ἐνταῦθα τὸ Συλλαμβάνειν ἐστὶν ἀναμφιβόλως τό, *Concevoir*· γραπτέον οὖν (τρεῖς ἀποπτύσαντα εἰς τὸν κόλπον) ἔχων· ἀντὶ τοῦ συλλαμβάνων· ἢ ἀναλαβών, ἢ προσλαβών. (ν) Τὸ δέ, Πε-

(ι) Δὲν βλέπει ὁ Ἐπόπτης, ὅτι ἐλλείπει ἡ χρονικὴ πρόθεσις ἘΠΙ·

(κ) Καὶ τίς εἰπέ ποτε τὸ ἐναντίον; Μόνον ὁ Ἐπόπτης δὲν ἐνόησε ποτέ, ὅτι, ὅχι ἡ φράσις, ἀλλ' ἡ ἐπωνυμία αὐτῆς ἐξηλέγχθη. Δὲν ἐνόησεν ὅτι αἱ καταχρήσεις τῶν καλῶν καὶ κανονικῶν δὲν ἀνατρέπουσι τοὺς κανόνας· διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ ἐπιμένει ἐνασμενιζόμενος, καὶ πολλάκις μ' ἐπεμψεν εἰς τὴν 316 Σελ. τοῦ Β'. Τόμου Ἡλιοδώρου, ἐκδόσεως Κοραῆ, νομίζων, ὅτι εἶναι ἀναιταπόδοτος ἡ γενικὴ «Ἡμῶν λεγόντων», μὴ κατανοήσας, ὅτι εἰς τὴν προηγουμένην «Παρακμασάσης Ἑλλάδος» ὑπεννοοῦνται οἱ Παρακμασάντες Ἕλληνες, ὄντες οἱ λέγοντες αὐτοί, καὶ ἐπομένως ὅτι ἡ ἐπομένη γενικὴ συνεχίζεται σχετικῶς μετὰ τοῦ νοουμένου τῆς προηγουμένης, καὶ δὲν εἶναι ἀπόλυτος, καθὼς αὐτὸς θέλει.

(λ) Μεγάλῃ χάρις τῆς ἀνοχῆς!

(μ) Ἄν ἐξεύρει, ὅτι, τέλος πάντων, ξένη δὲν εἶναι ἡ ὀρθογραφία τοῦ Ἑγενε, διατὶ τὴν ἐλέγχει ὁ Μῶμος;

(ν) Τὶ γελοιῶδες φάντασμα εἶναι ὁ χωρὶς συλλήψεως τοκετός; Τὶ γελοιώδης διόρθωσις ἡ διόρθωσις τῶν διορθώσεως μὴ δεομένων; Ἦτο καλῆτερον ἐς τὸν Ἐπόπτην, ἀντὶ νὰ διασκεδάσῃ πάλιν τὰ πτύσματά του, νὰ ἐγκύψῃ σπουδάζων εἰς τὰ λεξικά του, ἂν ἔχει καὶ δὲν τὰ στοχάζεται ἐτώσια ἄχθη ἀρούρης, διὰ νὰ εὕρῃ ὅσα ἡ μνήμη του δὲν φυλάττει, καὶ νὰ μὴ κυριεύηται ἐκ προλήψεως καὶ ἐπαίρεται. Ἐκεῖ κἂν ἤθελεν εὐρεῖ «Ὁ δὲ Πεισίστρατος συλλαβὼν χρηστήριον, ἀντὶ τοῦ εἰς νοῦν λαβῶν» καὶ ἤθελε σιωπήσῃ κἂν περὶ τούτου, διὰ νὰ μὴ ἀποδώσῃ εἰς ξένους τὰ πατρῶα.

ρί τοῦ Μέλλοντος, μεταβλητέον καί τοῦτο εἰς τό, Ἐν τῷ μέλλοντι καί τοῦτο ἐννοεῖ, οἶμαι, ὁ σοφὸς Κοραΐς, φιλοσοφίαν τῆς γλώσσης· οὐ γάρ τὸ μέλλον αἰ ἐλπίδες ὑπόσχονται τῷ ἐκδότῃ, ἀλλ' ἄλλο τι ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ. (Ξ)

Θ'. Διὰ τὴν ἀπουσίαν ὑστεροῦντα καί στερούμενον] τοῦτο πέπαικται (ο) θέβαια ἐν τῇ λέξει, καί ἐγὼ χαίρω τοῖς τοιούτοις σχήμασιν ἐν πολλοῖς· ἀλλ' ἀπούσης τῆς σαφηνείας γίνεται ἄχαρι· ἐπειδὴ τό, ὑστερεῖ, ἀμφιβάλλεται, πότερον μεταβατικὸν ἐστίν, ἢ ἀμετάβατον· ὅθεν οἱ ἐντυχόντες διαφόρως διηρμήνευσαν αὐτό, καί ἐν ἔριδι μάλιστα· καί οὐδεὶς ἐν οἷς εἶπεν ἀξιόπιστος γίνεται· διὸ γραπτέον ἀντὶ τοῦ ὑστεροῦντα, στεροῦντα. (π)

Ι'. Ἐὰν φανῶσι καί εἰς αὐτοὺς ἄξια] ἄξιον τοῦτο ἀληθῶς τὰ μὲν ἄξια φωτὸς καί ὠφέλιμα νὰ ἐκδίδωνται, τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα καί κατὰ χάριν νὰ μὴ ἐκδίδωνται, ἐὰν ὅμως ἡ ὑπόσχεσις φυλαχθῇ καί τιμίως· ἀλλὰ τίς ἐγγυηθήσεται ἡμῖν τὴν τοιαύτην ἀπάθειαν; πρόσχεσ οὖν, μήποτε ὁ περιορισμὸς (ρ) σου παρολισθήσῃ εἰς ἄλλην ἐννοιαν, καί αὐρίον ἐξηγηθήσεται ἄλλως.

ΙΑ'. Θέλει χρησιμεύσει] ἢ τό, θέλει, ἀφαιρετέον· ἢ γραπτέον εἰς ὑποτακτικόν, χρησιμεύσῃ· διότι ὁ ὀριστικὸς μέλλων οὐ δέχεται οὐδενὶ λόγῳ τό, θέλει, ἔχων τοῦτο δυνάμει· (σ) ἀλλ' ἄγνοιν ἀράγε

(Ξ) Λογομαχία ἀσήμαντος.

(ο) Ἐξ οἰκείων κρίνει τὰ ἀλλότρια. Ἐγὼ δὲ ὅχι παίζων ποσῶς, ἀλλὰ μάλιστα σπουδάζων ἔγραψα τὰ Ὑστεροῦντα καί στερούμενον, διὰ νὰ κάμω ψηλαφητὴν τὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀμπολλοὶ δὲν προσέχουσι παντάπασι, διαφοράν.

(π) Εὖγε τῶντι, καί τρίς εὖγε τῆς διορθώσεως ! Ὁ Ἐπόπτης εἶναι ἀξιопιστότατος· ἀλλὰ μόνον εἰς ἑαυτόν. Τίνα δὲ στερεῖ ὁ ἀπών, καί μὴ δυνάμενος ἐκ τοῦ προχείρου νὰ προμηθευθῇ τὰ φιλογικὰ, ἂν μὴ μετὰ καιρὸν ;

(ρ) Ὁ περιορισμὸς, φίλε ἐκδότα, εἶναι ἀναγκαῖος, ὅχι διὰ νὰ μὴ ἐκδίδωνται (κατὰ χάριν τινός, ὥς ὁ Ἐπόπτης θέλει νὰ διαβάλλῃ ἐμέ, ὁ μὴ γένοιτο !) τὰ ἄξια φωτὸς· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ γενῇ καταγώγιον κηφόνων ὁ Λόγιος Ἑρμῆς.

(σ) Ὅπου ὁ σχηματισμὸς τοῦ μέλλοντος ὑπάρχει ἀπλοῦς, καί τὸ θέλει σημαίνει βούλησιν. Ἀλλ' ὑπάρχει τοιοῦτος εἰς τὴν καθομιλουμένην ἡμῶν γλῶσσαν ὁ σχηματισμὸς τοῦ μέλλοντος; Ὅταν διὰ τῆς χρήσεως, χωρὶς σκοτασμὸν ἐννοίας καί χωρὶς ἀηδίας, μᾶς τὸ δείξῃ ὁ Ἐπόπτης, τότε τὸ πιστεύο-

τοῦτο εἶπω, ἢ σέβας πρὸς τὴν φατρίαν (τ) ; οὐδέτερον ἴδιον τῆς τιμιότητος Ἀλεξάνδρου.

ΙΒ'. Ἀποσθεννυμένου] ἄλλοι μὲν γράφουσι, Σθένω· ἐγὼ δὲ Σθενύω· σὺ δέ, Σθέννυμι, ὑπὲρ ἐμὲ ἀρχαίζων, καὶ δεχόμενος ταύτην τὴν εἰς μι Συζυγίαν· ἀγαθῇ τύχῃ· πάντα τὰ ἀρχαῖα καλὰ καὶ δεκτά· ἀλλὰ διὰ τί ἐγὼ μόνος κακότυχος Μακαρονιστής; (υ) Συντετάρακται ἀλλ' οὖν τὸ κεφάλαιον τοῦτο τοῦ λόγου ἐξῆς· καὶ ἄμεινον (φ) γράφειν, εἰς ἀναζωπύρωσιν τοῦ λύχνου... διὰ νὰ βάλλῃ, ἀντὶ τοῦ, ὡς ἀναζωπύρωσις... καὶ διὰ νὰ βάλλῃ· εἶδε μή, τό, καὶ δεύτερον, κατωτέρω, ἔσται σοι τρίτον· καὶ πάλιν ἐν τῷ, διὰ νὰ κινήσωσι τὸν πολλαπλασιασμόν, προσθετέον τὴν Εἰς, εἰς τὸν πολλαπλασιασμόν, ἵνα μὴ δῶμεν βίᾳ καὶ ἕτερον σημαϊνόμενον εἰς τὸ ρῆμα Παρακινήσωσι· πρόσθετες δὲ προσέτι καὶ τό, Τὴν, πρὸ τοῦ, Τελειοποιήσιν, διὰ τὴν διαφορὰν τῶν γενῶν· ἄλλως δὲ χωλαίνει ὁ ἦχος· ἐπειδὴ τὰ ταυτογενῆ δι' ἐνὸς ἄρθρου μόνον συμπλέκονται.

ΙΓ'. Διότι οἱ ἄλλογενεῖς ὅταν θέλωσι κυρίως Ἑλληνικά, διακαίως προτιμῶσι τὰ ἀθάνατα τῶν παλαιῶν συγγράμματα, καὶ νομίζουσι ματαίαν φθορὰν (πρὸς διαστολὴν τῆς μὴ ματαίας (χ)

μεν. Ἐν τοσοῦτῳ δὲν χρειάζομεθα ὑποτακτικὴν, ὅπου γραμματικῆς ὑποταγῆς θέσις δὲν εἶναι. Δὲν χρειάζομεθα παραλογισμόν, ὅπου ὁ ὀρθὸς λόγος μᾶς πείθῃ. Δὲν χρειάζομεθα προσώπου ἐμφαντικὸν σχῆμα, ὅπου ἡ ἀπαρέμφατος ἢ περίτρανα ἐκθετομένη, ἢ ἐκ τῆς συνηθείας (ισχυροῦ νόμου) κολοβομένη, ἀναπληροῖ ἐντελέστατα τὴν χρεῖαν.

(τ) Σέβας μάλιστα πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Φίλος Πλάτων καὶ Σωκράτης, φιλότατῃ δ' ἀλήθεια !

(υ) Ἡ ἀπόκρισις εὐρίσκεται, ὅπου καὶ ἡ ἐπωνυμία. Ἀλλ' ὁ Ἐπόπτης ποτὲ δὲν εἶδεν, ὅτι ὅχι ἀπλῶς πᾶς, ἀλλ' ὁ σκοτασμόν καὶ ἀηδῖαν φέρων, ἢ μὲ μὴ ἀναγκαίους βαρβαρισμοὺς συμπεπλεγμένος, ἀρχαῖσμός ἐρρέθη Μακαρονισμός.

(φ) Δὲν εἶναι ἀδύνατον βέβαια νὰ ἐκφράσῃ ἄλλος πολλὰ καλητέρα τὴν αὐτὴν ἔννοιαν· ἀλλ' ὥς κρίνῃ ἄλλος, ἂν καθὼς εἶναι τό, περὶ οὗ ὁ λόγος, κεφάλαιον, εἶναι συντεταραγμένως ἐκφρασμένον. Τὸ Πρῶτον καὶ Δεύτερον δὲν ἀνάγεται βέβαια εἰς τὸ θέλει χ ρ η σ ι μ ε ὕ σ ε ι, ἀλλ' εἰς τὸ Β ἄ λ λ η εἰς κ α τ ἄ σ τ α σ ι ν. Πῶς λοιπὸν γίνεται τρίτον τὸ Ν ἄ δ υ ν η θ ὤ σ ι κ. τ. τ., ἂ ν μ ῆ π α ρ ἄ Μ ὠ μ φ δ ι κ α σ τ ῆ ;

(χ) Ὁ Ἐπόπτης δὲν εἶδε ποτὲ φθορὰν τινὸς ἐπὶ καλῷ ἄλλου, καὶ φθορὰν ἐπὶ ματαίῳ. Δὲν διακρίνει τὴν κατάλυσιν τῆς περιουσίας τῶν ἀσώτων εἰς ἀσωτίας ἐκ τῆς καταλύσεως αὐτῆς εἰς εὐεργεσίαν ἄλλου.

φθορᾶς;) τοῦ καιροῦ των, τὸ νὰ φυλλομετρῶσι τῶν νέων Γραικῶν τὰ ἀρχαῖα ψελλίσματα, ἐκτὸς ἂν ἦναι λόγος περὶ πράγματος οὐσιωδῶς ἀξιολόγου] ἀγνοῶ (ψ) ἂν οἱ Εὐρωπαῖοι λαμβάνωσι τὴν ἡμετέραν ἐφημερίδα διὰ τὴν λαλουμένην ἡμῖν φωνήν, ἢ διὰ τὴν ἀμυδράν φιλολογίαν ἡμῶν· ἐκεῖνο δὲ οἶδα (ω) μόνον, ὅτι ἤθελον νὰ ἐκδίδωμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, ἵνα μὴ ἀπαντῶσι πολλὰκις τὰ νεωτερικὰ τρακαρίσματα· ἢ γοῦν χαίρουσι μᾶλλον τοῖς πρὸς τὴν ἀρχαίαν μάλιστα πλησιάζουσι· καὶ εἴτις γράψῃ ἀμίκτως ἐλληνιστί, οὐ μέμφονται τὸ ἀδύνατον, ἀλλ' ἐπαινοῦσι διὰ τὴν μίμησιν· καθότι καὶ αὐτοὶ γράφουσι λατινιστί οὐχὶ ὁμοίως τοῖς πάλαι, ἀλλ' ὡς δύνανται γράφουσι, καὶ οὐδεμία μέμφει αὐτοῖς ἐντεῦθεν (αα)·

(ψ) Ἀληθεστάτη, ἀλλ' εἶθε νὰ ἦτο καὶ ὁρθόδοξος ὁμολογία καὶ εἰλικρινής! Ἀγνοεῖ ὅμως ὁ εἰς Βιένναν διατρίβων, καὶ ὑπὲρ τοῦ γένους ἀγωνιζόμενος Ἐπόπτης, ὅτι εἰς Λύκεια τοῦ τόπου μισθοῦνται ὁμογενεῖς τοῦ διὰ νὰ διδάσκωσι τὴν καθομιλουμένην ἡμῶν γλῶσσαν. Ἀγνοεῖ ὅτι τόσοι καὶ τόσοι ὁμογενεῖς τοῦ τὴν διδασκοῦσι μερικῶς εἰς πολλοὺς ἄλλογενεῖς. Ἀγνοεῖ, ὅτι χθὲς καὶ πρῶν διαπρυσίως ἐκήρυξε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος τὰ περὶ ἐγκαθιδρύσεως Γραικικοῦ διδασκάλου εἰς τὸ Παρισινὸν Σχολεῖον τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Ἀγνοεῖ, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι (αὐτὸς εἶναι Ἀσιανός, ἢ Ἀφρικανός, ἢ Ἀμερικανός, ἢ Μεσημβρινός παρωκεανίτης) ἂν δὲν περιεργάζονται τὴν φιλολογίαν ἡμῶν διὰ νὰ κατηχηθῶσιν ἐξ αὐτῆς, τὴν περιεργάζονται διὰ νὰ ἴδωσιν εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρισκόμεθα περὶ τὰ φιλολογικά.

(ω) Βέβαια τὸ ἔμαθεν ὁ Ἐπόπτης, καὶ ἐβεβαιώθη πόσῃ χρειάν ἔχουν οἱ ἄλλογενεῖς, καὶ θέλουν νὰ τοὺς ἐξηγήσωμεν τὰ μυστήρια τῆς σοφίας ἡμῶν εἰς γλῶσσαν εὐληπτοτέραν εἰς αὐτούς, ὅποια εἶναι ἡ τοῦ Ἐπόπτου καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ.

(αα) Ὡ τῆς ἀνοχῆς! Ἀλλ' ἄραγε ὅποια τινα συγγράμματα καὶ ὑποθέσεις λόγων γράφουσιν οἱ ἄλλογενεῖς ἀκόμη λατινιστί; Μήπως ὅποια γράφει ὁ Ἐπόπτης, ἄξια διὰ νὰ ἐπακούσωσιν αὐτῶν μυρία ὅσα φύλα περικτιόνων ἀνθρώπων καὶ ἤδη ζώντων καὶ ἐπελευσομένων;

Ἀλλ' ἐπὶ τῆς εὐκαιρίας ταύτης κρίνω συμφέρον νὰ ἐκθέσω τὴν περὶ γλωσσῶν γνώμην τοῦ Destutt - Tracy εἰς τὸ Β' μέρος τῆς Ἰδεολογίας σελ. 400. Ἄ'Εσύμπερεν ἄραγε γενικὴ μία περὶ σοφίας γλῶσσα; Ὡς οἰκονομικὸν τοῦ χρόνου τῶν σπουδάζόντων, καὶ συντηρητικὸν τῶν πόνων καὶ τῶν κινδύνων τῶν μεταφράσεων, ἐσύμπερε βέβαια τὸ μοναδικὸν αὐτῆς. Ἀλλ' ὅπου ἡ τοιαύτη γλῶσσα, δὲν εἶναι ἐν ταύτῃ καὶ γλῶσσα τοῦ κοινοῦ, τὸ πρότερον ἡμῶν ἀφανίζεται ἐκ τῶν εἰς διάδοσιν τῶν φάτων δυσκολιῶν. Συνδιαλέγονται εὐκολώτερον οἱ σοφοὶ μετὰ τῶν ξένων σοφῶν διὰ τῆς μοναδικῆς αὐτῶν γλώσσης, ἀλλὰ τὸσον δυσκολώτερον κοινοποιοῦνται πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς των. Οἱ ὁμογενεῖς λοιπὸν φωτίζονται πολλὰ ἀργότερα παρὰ ἂν οἱ σοφοὶ συγκατένευαν πρὸς αὐτούς. Ἀλλ' ὁ σωρὸς τοῦ κοινοῦ, ἢ κρίνων, ἢ προσφέρων ἀντικείμενα σκέψεως, ἢ διεγείρων θεωρίας, ἢ παριστάνων ἐντελεστέρας τὰς ἐκτελέσεις τῶν τεχνῶν, καὶ τὰς κοινωνικὰς διατάξεις, ἀμείβει δραστηκώτατα καὶ αὐτῶν τῶν διδασκάλων τοῦ τὴν ἐνέργειαν. Εἶναι δυσκο-

μή κώλυε λοιπόν τὸ καλόν· ἀλλὰ λέγε τὸ ἀληθές, ἀγαπητέ μοι· Ἀλέξανδρε, ὅτι οἱ θότρυες διμπακίζουσιν (δδ) ἔτι· ἄλλως δέ, κωλυομένης ἀπλῶς τῆς ἐλληνικῆς γραφίδος, ἐπισυμβήσονται ἀμαρτήματα πλείω τῶν εἰρημένων. (γγ) Τὸ δέ, τὰ ἀρχαῖκά σου φελίσματα, μετονομαζέσθω σοι, Ἀρχαῖκοι μαργαρίται ἀνορυττόμενοι· (δδ) καὶ περὶ τούτου εἴρηται μοι καὶ ἐν ἄλλοις πολλάκις πολλά. Τὸ δέ, ἐκτὸς ἂν ᾦται λόγος περὶ πράγματος οὐσιωδῶς ἀξιολόγου, τί σοι βούλεται ἐν τῇ τέλει τῆς συμβουλῆς σου ἐπιτρεπόμενον; καὶ τί ποτε ἔσται σοι τὸ οὐσιῶδες τοῦτο καὶ ἀξιόλογον; ἐξηγήσόν μοι τοῦτο, καὶ τότε ἀποκριθήσμαι· (εε) εἰ δὲ μή, μάτην ἔρριπται λόγος ἐν ἀπο-

λώτατον νὰ ὑπερβῇ ὁ ἄνθρωπος τοὺς, μετὰ τῶν ὁποίων συζῇ, καὶ τὴν σχέσιν ἔχει ἡ παιδεία τῶν ὁμογενῶν, ὥστε καὶ οἱ ἀξιοὶ νὰ ἐξέχωσι μετὰ αὐτῶν βλάπτονται ἐκ τῶν αἰτιῶν, τῶν κατεχουσῶν τοὺς ὁμογενεῖς εἰς ὑποδεεστέραν, τῆς ὁποίας ἐδύναντο νὰ φθάσωσι, τελειότητα. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν ἀναγκαίως ἐλαττοῦται κατὰ πολὺ. Τῶντι πόση δυσκολία δὲν εἶναι εἰς ἀνέγερσιν ἐξόχων ἀνδρῶν μετὰ ἐθνους μηδεμίαν πρὸς τοὺς ἡδὴ ἀξιολόγους ἀνδρας ἄμεσον ἔχοντος κοινωνίαν; Πρὸς τοῦτοις ἡ θεωρία τῆς τῶν ἰδεῶν μορφώσεως, καὶ ἡ τῶν ἔξεων σχέσις μᾶς πληροφοροῦσιν, ὅτι καὶ οἱ ἔξοχοι τῶν ἀνδρῶν δυσκολεύονται πολλὰ μελετῶντες καὶ γράφοντες εἰς ξένην γλῶσσαν, μῆτε ἐνδομύχως μῆτε ἐντελῶς μετὰ τῶν ἐμβριθεστέρων αὐτῶν ἔξεων συνδεομένην. Αὕτη δὲ ἡ τελευταία σκέψις, ἂν καὶ ὀλίγον παρατηρεῖται, εἶναι τόσον ἀξιόλογος, ὥστε ἀναντιρρήτως οἱ τὴν αὐτὴν καὶ σοφὴν καὶ κοινὴν ἔχοντες γλῶσσαν, ὑπερτεροῦσι τοὺς ἄλλους».

(ββ) Ἐγὼ δὲν ἔχω χρεῖαν τῆς τοιαύτης ὁμολογίας, διότι οὐδὲ βάλλω τοὺς ὁδόντας μου ἐπ' αὐτούς· οἱ ἀπροστοχάστως αὐτοὺς βάλλοντες, ἂν εἶχαν αἰσθῶσιν, ἤθελαν ἐξηγήσει τὸ πρᾶγμα καλῆτερα.

(γγ) Καὶ ἀφιεμένης κατὰ τὸν Ἐπόπτην, πλείω τῶν εἰς τὴν Ἐποπτεῖαν τοῦ ὑποσημειωθέντων.

(δδ) Τοιαῦτα δικαίως καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζονται αὐτὰ τὰ παλαιά, ἂν πού ἀνευρεθῶσι κατορωρυγμένα, ἢ ἀξίως ἀναπτυχθῶσιν (ὅχι κατὰ τὸ ΣΥΝΕΦΙΣΤΑΤΑΙ, σελ. 190. Α' Τόμου Διωνος τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ μυρία, τὰ μὲν ἀνίπτοις ποσὶν ὑπερπηδῶμενα, τὰ δὲ καταπατούμενα καὶ στρεβλούμενα), ἢ ἂν μεταφερθῶσι καὶ εἰς τὴν καθομιλουμένην ἡμῶν γλῶσσαν, καθὼς καὶ εἰς ἄλλων σοφῶν γλώσσας, πρὸς ἐξευγένειαν αὐτῶν καὶ τελειοποίησιν, ὅποια εἶναι τὰ παρὰ τοῦ Ἐπόπτου ποτὲ μὲν ἀττικισμοί, ποτὲ δὲ τρακαρισμοὶ ἀκρίτως ἐπονομαζόμενα.

(ιι) Ἐγὼ δὲ χρεῖαν κάμμιαν ἀποκρίσεως δὲν ἔχω, ὅθεν οὐδ' ἐξηγήσιν ἔχω χρεῖαν νὰ κάμω εἰς ὅποιον δὲν νοεῖ, ὅτι ἂν (παραδείγματος χάριν) ἀπεικονετο ὁ ζητούμενος τετραγωνισμὸς τοῦ κύκλου ἥτι τοιοῦτον, ὅλοι οἱ τὰ τοιαῦτα ζητοῦντες ἤθελον ἀσπασθῇ τὸ βιβλίον εἰς ὅποιον ὕφος καὶ ἂν ἐγράφετο, καὶ κἀνείς, νοῦ καὶ φρενῶν ἄνθρωπος, δὲν ἤθελε λεπτολογῆσει, ἢ γογγύσει περὶ τὸ ὕφος αὐτοῦ.

ρίας προσχήματι· καὶ μοι θασάνισον τὴν ἀλήθειαν ταύτην αὐτὸς ἑαυτῷ. (ζζ)

Ταῦτά σοι παρ' ἐμοῦ περὶ τῆς φιλολογικῆς σου προσκλήσεως· καὶ εἰ μὲν εἰλικρινῶς ἐζήτησας παρὰ πάντων τῶν πεπαιδευμένων ὕλην περίεργον εἰς τὴν φιλολογικὴν τῶν Ἑλλήνων ἡμερίδα, ἐκδοθήτω καὶ αὕτη ἡ ἀμυδρά καὶ γλίσχρος μου περιέργεια· εἰδὲ αὐθις κατὰ φατρίαν χωρεῖ ἡ ὑπόσχεσις σιωπηθήτω μέχρις οὗ εὖρη ἴσως ἄλλον καιρὸν δεξιώτερον. (ηη) ἔρρωσο.

(ζζ) Ἐπειδὴ λεπτολογεῖ ὁ Ἐπόπτης περὶ τοῦ Δόξαν ΤΟΥ, ἐρωτᾷται ἂν ἐδῶ τὸ τρίτοπρόσωπον ἔχει χώραν ἢ τὸ δευτεροπρόσωπον ;

(ηη) Οὐδεὶς τοῦ ταχυτάτου καιροῦ δεξιώτερος πρὸς ἱκανοποίησιν διὰ τοῦτο παρεκαλέσθη ὁ Ἐκδότης νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ἐπόπτου.

Ταῦτα ὑποσημειῶν, αἰσθάνομαι, ὅτι ἐμπλέκομαι εἰς πόλεμον ἀτελεύτητον, καὶ ἱκανὸν νὰ ἐνασχολήσῃ πολλοὺς Ἑρμᾶς. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὔτε σκοπὸς μοι ποτὲ ἦτο νὰ πληροφορήσω τοὺς, ὅσοι θέλουσι νὰ ἦναι ἀπληροφόρητοι, οὔτε εἰς σιγὴν νὰ φέρω διὰ τῆς ἰσχυροφωνίας τοῦ αὐλοῦ μου τοὺς ἀραβίους αὐλητάς, ἀλλὰ μόνον νύξιν νὰ δώσω εἰς τὸ κοινόν, ὥστε νὰ τοὺς γνωρίσῃ, διὰ τοῦτο συντρίβω ἐδῶ διὰ τὸ ἐξῆς περὶ τῶν τοιούτων τὴν γραφίδα μου, καὶ ἀφίνω εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος τὸ στάδιον, καὶ τὴν ἀθώωσιν ἢ καταδικὴν μου.

A — B —

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ

Μαθητῆς ὢν τοῦ Κούμα, δὲν δύνamai νὰ σιωπήσω, ἀναγνοὺς τὰ εἰς τὸν Ἑρωδιανὸν προλεγόμενα τοῦ Ν. Δούκα, ἐπιγραφόμενα, Ἄργῳ ἢ ἐπιστάσιαι τινὲς κριτικαὶ εἰς τινὰ τῶν γεωστί ἐκδοθέντων βιβλίων, ἀλλὰ λαμβάνω τὴν γραφίδα μου, καὶ ὅπως δύνamai, ἀντιλέγω εἰς τὰς συκοφαντίας καὶ εἰς τοὺς παραλογισμοὺς. Ὡς ἐξηγήσῃ ὁ Δούκας, ὅπως θέλει, τὸ ἀνώνυμόν μου κατὰ τὴν ἔκπαιλαι αὐτοῦ συνήθειαν. Ἄν οἱ λόγοι μου εἶναι ἀληθεῖς, ἢ ἔλλειψις τοῦ ὀνόματός μου δὲν τοὺς ἀφαιρεῖ τὴν δύνamin' ἂν εἶναι ψευδεῖς, ἢ παρουσία τοῦ ὀνόματος δὲν τοὺς ἐμπεδοῖ ἀπόδειξις τοῦ λόγου θέλει εἶσθαι ἢ τοῦ Μεγάλου Δούκα Ἄργῳ, τὴν ὁποῖαν ἐφεξῆς ὑποσχολιάζω κατὰ περικοπὰς πρὸς ἀναίρεσιν, ἐπειδὴ δυνάμεις καὶ καιρὸν δὲν ἔχω νὰ σχεδιάσω πρὸς τοῦτο τεχνικώτερον λόγον κατὰ μίμησιν τοῦ Δούκα.

Σελ. γ'. στίχ. 9. «Ἐπιμένει διηγεκῶς εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ κεκυφώς, μέχρις ἂν φθάσῃ τὸ τέλειον». Ἐὰν ζητῇ τὸ τέλειον, καὶ ζητήσας, μάθῃ τοὺς τρόπους τῆς τελειοποιήσεως, αὐξάνει τὰ καλὰ καὶ θαυμάζεται. Εἰδὲ ἐπιδεικτιῶν, ὥς ὁ Δούκας, δρομαῖος ἔρχεται νὰ ἐκδώσῃ ὅτι ποτὲ ἀτελῶς ἐσχεδίασεν, ἐκμυκτηρίζεται καὶ ὥς μὲ κακίζῃ.

Στίχ. 12. «Οὐκ ἔα με καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον». Ἰδοὺ ὁμολογία ἀληθῆς ὅλων τῶν τοῦ Δούκα διατριβῶν, αἱ ὁποῖαι ὅλαι ἀποδεικνύουν σαφέστατα, ὅτι δὲν εἶναι Θεμιστοκλῆς πρὸς Μιλτιάδην φιλοτιμούμενος, ἀλλὰ Θεορίτης, τῶν Ἑλλήνων τοὺς Ἑρώας φθονῶν.

Στίχ. 13. «Χάρις δὲ τῇ πανσόφῃ σοφίᾳ τοῦ σοφοῦ ἀρχιτέκτονος, ὅτι ἐνήκε ταιοῦτον κέντρον εἰς τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, καὶ ἐναύσματα πρὸς βελτίωσιν». Χάρις ναὶ τῇ πανσόφῃ σοφίᾳ· ἀλλ'

ὄνειδος καὶ ἐξουθένημα τοῖς καταχρωμένοις τὰς χάριτας αὐτῆς.

Στίχ. 18. «Ἦρὸς μόνης τῆς γλώσσης τὴν καλλιέργειαν». Λέγει καὶ φαντάζεται ὁ Δούκας ἄλλος ὅμως οὐδεὶς δοξάζει, ὅτι ἡ γλῶσσα μοναδικῶς καλλιεργεῖται ποτὲ χωρὶς πραγμάτων καλλιεργείας· τυχόντι τί δύναται τις νὰ εἴπῃ ποτὲ ὀρθῶς, μὴ ἔχων πραγμάτων ιδέας ἐκτεταμένους καὶ ἀκριβεῖς; Ἀπόδειξις τοῦ λόγου εἶναι ὁ Δούκας αὐτός, ψιττακίζων περὶ διαφορῶν ιδεῶν λόγου ἀτελέστατα καὶ ἀναφροδιτώτατα.

Σελ. δ' στίχ. 1. «Οἱ φιλότιμοι». Οὐδαμῶς! ἄλλ' οἱ δοξομανεῖς, οἱ φιλότιμοι καταγίνονται εἰς πράγματα εὐλογα, καὶ εἰς λόγους πραγματικούς.

Στίχ. 10 «Τὸ ἄκρον ἐπ' ἀληθείας εὐρόντες, εἰς καινὰ καὶ παράδοξα ἐξωλίσθησαν, καὶ μακρὰν τοῦ μέσου ἀποπλανώμενοι, συνεξηπάτησαν». Ἄλλος ἄς προσαρμόσῃ τοὺς λόγους τούτους εἰς τὰ πράγματα ἂν δυνηθῇ. Ἡμεῖς μεταξὺ τῶν, ὅσους ὁ Δούκας κηρύττει ἀποπλανωμένους ἢ καὶ συνεξαπατῶντας, βλέπομεν ἄνδρας, κρίσιν ἔχοντας ἐκ μελέτης, ὅποιαν ὁ Δούκας οὐδὲ φαντάζεται, καὶ προθύμως ἐργαζομένους εἰς τὴν τοῦ ἔθνους ἐπίδοσιν.

Στίχ. 14. «Ἀεὶ». Πῶς πάλιν αἰεῖ; ἐλησμόνησες, ὅτι ἐπ. στέλλων πρὸς τὸν μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας (σελ. 24) εἶπες ὅτι ἀμιλλῶνται π α ρ' ἢ μ ε ρ α ν πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ τελειότερον; πάλιν ἀντιφάσκεις; νομίζεις ὅτι εἶναι τὸ αὐτὸ Ἀ ε ἰ καὶ Π α ρ' ἢ μ ε ρ α ν;

Στίχ. 15. «Οὗτοι ὡς ἀπὸ περιωπῆς θεωροῦντες τὰς τῶν ἄλλων ἀποπλανήσεις ἐλεοῦσι».

Ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνον δοκεῖ,

Ἡ γλῶσσαν ἦν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν,
οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί.

(Σοφοκλ. Ἀντιγ.)

Στίχ. 18. «Μυκτηρίζονται». Δικαίως μυκτηρίζεται, καὶ δικαιότερον ἂν ἐσφακελίζετο, ἢ ἂν ὑπ' Ὀδυσσεῶς τινὸς τοῦ γένους σκῆπτρῳ τὸ μετάφρενον καὶ ὦμους πληγείς, ἰδνωθῇ, θαλερόι δὲ οἱ ἐκπέσῃ δάκρυ ὡς ταῦτα ρέζων τῶν Θεοσίτῃ ἐκείνῳ.

Στίχ. 22. «Πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀποστροφή». Οἱ ἀρχαῖοι ἐστόλιζαν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν κατὰ τὰς ἐποχάς, ὥς ἐνεδέχeto, καὶ οὐτε ὁ Ἡρόδοτος ἔγραφεν ὥς οἱ πρὸ αὐτοῦ, οὔτε ὁ Λυσίας ὥς ὁ Σόλων· ἡμεῖς λοιπὸν, γράφοντες, ὥς γράφομεν, δὲν ἀποστρεφόμεθα τὰ ἀρχαῖα, ἀλλὰ μάλιστα τὰ σεβόμεθα, μιμούμενοι κατὰ τὸ δυνατόν τοὺς ἀθανάτους ἐκείνους προγόνους, ὅχι ἀντιγράφοντες δουλοπρεπῶς ρησίδια καὶ λεξίδια, ἀλλὰ γράφοντες, ὥς νομίζομεν νὰ γινώμεθα εὐληπτοὶ εἰς τοὺς συγχρόνους ἡμῶν, καὶ νὰ φαινώμεθα καθαροὶ καὶ εὐπρεπεῖς, κατὰ τὴν γλῶσσαν, ὥς καὶ κατὰ τὰς ἐννοίας.

Στίχ. 24. «Νὰ συνάψω εἰς ἓν». Θέλεις νὰ δεσπόσης, σὲ λείπουν ὅμως τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα προτερήματα, καὶ ἡ πειθὴ.

Στίχ. 26. «Καὶ οὕτω πιστευέτωσαν πάντες». Ποῦ τοὺς ἀφίνει ἡ γλωσσαλγία σου;

Στίχ. 27. «Ἀπροόπτου». Θέλει τὸ πιστεύσει, ὅστις δὲν βλέπει τὸν κύριον σκοπὸν τῆς διατριβῆς σου.

Στίχ. 31. «Εἰ δέ μοι ὁ λόγος ἄλλως ψευσθῇ τὴν ἀλήθειαν, συκοφαντικώτερον πη φερόμενος, ἔστω μοι τότε ἀπατεῶν, καὶ γόης, καὶ ὅλως ἀναίσχυτος». Πρόσθετε ὄνομα καὶ ἀληθεύσεις· ἄλλως μένει καὶ ἀνέκφραστος ὁ λόγος καὶ ἀτελής.

Σελ. ε'. στίχ. 5. «Μέχρι θωμοῦ». Ἑλληνικαὶ λέξεις, νοῦς δὲ θωμολοχικώτατος.

Στίχ. 11. «Κρατεῖ τὸ ἀληθές καὶ ὠφέλιμον». Πόθεν λοιπὸν αἱ τόσαι ἀπάται, λάθη, θλάβαι καὶ δυστυχίαι;

Στίχ. 16. «Μεταβολάς». Μόνον εἰς τὰς μεταβολάς;

Στίχ. 18. «Ἀεὶ». Ἀεὶ; ποτὲ λοιπὸν ἐν ὁμονοίᾳ δὲν γίνεται τοῦ βελτίονος εὐρεσις;

Αὐτ. «Ἐπειδὴ ἐν τούτοις καὶ τὸ ἀντίζηλον μὲν ὑποπτεύεται, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀληθές καταφαίνεται· καὶ τὸ πάθος δουλεύει, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρετὴ θριαμβεύει· καὶ ἡ ὑπόληψις ἐν ἀξίᾳ τιμᾶται, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγχίνοια ἐν ὠφελείᾳ θαυμάζεται· καὶ οὕτως ἐκ πολλῶν περὶ πάντων ἀγώνων ὑποχωρεῖ μὲν τὸ ψεῦδος, καὶ πᾶσα τῆς ἐτέρας μερίδος ἡ γοητεία, κρατεῖ δὲ ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ πᾶσι συμφέρον». Ρητορικαὶ ἀντιρρήσεις χωρὶς νοῦν καὶ ἀλήθειαν.

Σελ. στ'. στίχ. 7. «Τέτταρα δεικνύουσι μάλιστα τοῦ ἀγαθοῦ

συμβούλου τὴν ἀρετὴν νοεῖν μὲν τὰ δέοντα· ἐκφράζειν δὲ τὰ νοηθέντα σαφῶς· φιλόπατρίν τε εἶναι, καὶ κρείττω χρημάτων». Βεβαιότατα! πλὴν ἡ προσαρμογὴ νὰ γενῇ ὀρθῶς.

Στίχ. 15. «Νεανιεύομαι». Καὶ τί χειρότερον τούτου;

Στίχ. 23. «Πρὸ δεκαετίας - λθ'...». Ἀνάθεμα, ἂν ἐξεύρη τί γράφει ὁ γράφων ὅλον αὐτὸν τὸν παράγραφον!

Στίχ. 25. «Γραμματικῆς τὴν ἀκρίθειαν». Ἐν ᾧ εἶναι δι' ὅλου λόγος περὶ συγγραμμάτων εἰς τὴν συνήθη φωνήν, ποῖαν γραμματικὴν ἐννοεῖ; ἡ Τερψιθέα καὶ Τερψιχόρα δὲν εἶναι βέβαια! Ὅτι εἶναι καὶ γραμματικὴ ἄγραφος, ἐνδομυχοῦσα εἰς τὸν νοῦν τῶν κ λ α σ ι κ ῶ ν συγγραφέων ἐκείνων, ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν συγγραμμάτων τῶν ὁ π ο ί ω ν ἐκτίθεται κατὰ καιρὸν ἢ ἔγγραφος Γραμματικῇ, τοῦτο οὐδεὶς τῶν Δουκῶν ὀνειρεύεται· διὰ τοῦτο ὅταν ἀπαντήσωσι τι, ἢ εἰς τὸν Κοραῆν ἢ εἰς ἄλλον τινα τῶν ὀρθοδόξων, ἀσύμφωνον μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν μακαρωνίων, ἐμπαίζουσιν αὐτὸ καὶ καλοῦσι τρακάρισμα· ὅταν δὲ ἀπαντήσωσι καὶ τι σύμφωνον, εὐθὺς Δουκαῖσμός τοῦτο, καὶ παλινψοδία, καὶ παράδοσις τοῦ δόγματος.

Σελ. στ'. στίχ. 26. «Ἀφ' οὗ δὲ ὁ σοφὸς Κοραῆς ἐπυρπόλησε τὰς ἀχρήστους Γραμματικάς, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἄνετον ἄδειαν». Ἄν ὁ Κοραῆς ἐσυμβούλευσε τὴν πυρπόλησιν τῶν ἀχρήστων Γραμματικῶν, ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι ἔδωκεν ἄνετον ἄδειαν; τὸ τυμπέρασμα εἶναι Δουκαϊκόν.

Στίχ. 28. «Καταχέας αὐτῶν τὴν νεωτέραν φιλοσοφικὴν γραμματικὴν». Κατὰ σὲ λοιπὸν ἤθελε πράξει ὀρθώτερον, ἂν τοὺς ἐπεστήριζεν εἰς τὴν παλαιὰν ἀφιλόσοφον, διὰ νὰ τοὺς καταστήσῃ ὅλους Δούκας.

Στίχ. 30. «Ἐκ τῶν καπηλείων». Πόσον ἐνασμενίζεται, συνεχῶς ἐπιπλήττων εἰς ἄλλους τὰ καπηλεῖα, ὥς ἐλπίζων νὰ συστήσῃ διὰ τοῦ τοιούτου τὴν ὑπόληψιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ νηφαλιότητος.

Σελ. ζ'. στίχ. 1. «Τό, κατὰ τὸν σοφὸν Κοραῆν». Οὐαί, καὶ πάλιν καὶ πολλάκις οὐαί εἰς τοὺς καταχρωμένους τὴν τῶν ἄλλων ὑπόληψιν! ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀλιγωτέρου ταλανισμοῦ ἄξιοι οἱ θέλοντες

κατὰ τὸν Δούκαν νὰ συστήσωσι τὴν ἰδίαν ὑπόληψιν διὰ τῆς τῶν ἐνδόξων περιφρονήσεως.

Στίχ. 5. «Πρῶτον μὲν ἠνάγκασαν καὶ αὐτὸν τὸν σοφὸν Κοραῆν, τὸν ἀρχηγὸν τῆς τοιαύτης αἰρέσεως, νὰ συγκαταθῇ μικρὸν ἀπὸ τῆς φιλοσόφου περιωπῆς, καὶ ἐπιλαθόμενος τῶν προδεδιδαγμένων, νὰ σαλπίσῃ τὸ ἀνακκλητικὸν αὐτοῦ οὕτως!». Εἰς κόρακας τὰ σοφίσματα! ἀνακκλητικὸν ὁ Κοραῆς; καὶ ποῦ ἐσάλπισε ποτὲ ὁ Κοραῆς, ἢ ἐδίδασκε τὰ ἐναντία τῶν σελ. λγ' - λθ' τοῦ Δ' τόμου τοῦ Πλουτάρχου; Δεῖξε, ἢ ὁμολόγησε, ὅτι εἶσαι ἀναίσχυντος συκοφάντης.

Σελ. ζ'. στίχ. 17. «Ἄλλ' ὁψέ νοῦν ἐσχήκαμεν». Τοῦτο ἐπὶ τοῦ προκειμένου λεγόμενον, δὲν ἀληθεύει κατ' οὐδένα τρόπον. Κατὰ τὸν Κοραῆν δὲν ἀληθεύει, ἐπειδὴ ἀναγινώσκοντες τὰ εἰς τὸν Ἡλιοδώρον αὐτοῦ προλεγόμενα, καὶ μάλιστα τὰ Σελ. νδ' καὶ ἐξῆς, καὶ τοὺς Αὐτοσχεδίους αὐτοῦ Στοχασμούς, καὶ ὅσα ἔγραψε καὶ εἶπε, βλέπομεν, ὅτι ὁ Κοραῆς ἐξ ἀρχῆς εἶχε καὶ ἔδειξε τὸν αὐτὸν νοῦν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ Δούκα δὲν ἀληθεύει· ἐπειδὴ καὶ ὁψέ ἂν εἶχε βάλει νοῦν, δὲν ἔλεγε Σελ. κγ' ὅτι ὁ Κοραῆς ἐσχάτως εἶπεν ὅτι ὁ Δούκας ἐν πρώτοις ὁ πρὸ τοῦ Ἡλιοδώρου Κοραῆ μηδὲ γρὺ περὶ τοιούτων εἰπὼν· δὲν ἔλεγεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου χωρίου, Σελ. κθ' καὶ ἀλλαχοῦ, ὅτι ὁ Κοραῆς ἄδει παλινψῆδιαν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα χειρότερα.

Στίχ. 24. «Οὔτε νὰ ἀναγνώσῃ». Ἄλλ' εἰπέ μας, ἔμαθες τὰ τῆς Γερμανικῆς γλώσσης γράμματα, διὰ νὰ παραβάλῃς τὸ ἔργον τοῦ ἀνοίξαντος αὐτήν;

Σελ. θ'. στίχ. 2. «Ὁ δὲ καλός, γραμματικὸς, καὶ ἐστὶ καὶ γενήσεται». Πῶς λοιπὸν σύ, ἄν, κατὰ σεαυτὸν, καλὸς γραμματικὸς, δὲν ἔγεινες ἀκόμη φιλόσοφος;

Στίχ. 7. «Πῶς λοιπὸν χωρισθήσονται ἀπ' ἀλλήλων;». Καὶ τίς τὰ ἐχώρισεν, εἰμὴ σύ, ὁ ἀφορίζων τοὺς φιλοσοφοῦντας, καὶ διδάσκοντας ἄλλο τι παρὰ τὰ καλὰ σου γραμματικά;

Στίχ. 13. «Καταφρονηθέντων ὁμῶς τῶν καλῶν γραμματικῶν, καὶ κακίστων γραμματικῶν λεγομένων, καὶ ξηρῶν λέξεων φαινομένων, τοῖς κακίστον καὶ ξηρὸν δηλονότι καὶ νοῦν καὶ ἐγκέφαλον ἔχουσι, φοβῶμαι, μήπως μετὰ δεκαετίαν οὐχ εὐρήσομεν διδασκάλους διὰ τὰ

σχολεία, ἐν ᾧ τὸ πλῆθος τῶν ἀγοραίων φιλοσοφεί τῆς φυσικῆς καὶ ἡλεκτρικῆς τὰ πειράματα εἰς τὰς εὐρείας στοὰς τῶν θαυματοποιῶν γυμνασίων, ὡς τὸ φύσημα τινῶν διεκήρυξε». Κακὸν βέβαια ἤ-
 θελεν εἶσθαι, ἐὰν ἀλήθευεν, ὅτι οἱ, τοὺς ὁποίους ἀποβλέπων ὁ φθό-
 νος σου πολεμεῖ, μαθηματικοὶ καὶ πειραματικοί, ἡμέλουν τὰ ἀλη-
 θῶς καλὰ γραμματικά, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, τὸ ὅποτον ἐκ
 τῶν ἔργων ἀποδεικνύεται ψευδέστατον· ὅμως ἂν ἦτο νὰ ἐκλέξωμεν
 ἐξάπαντος μεταξὺ δύο κακῶν, βέβαια προτιμότερα εἶναι τῶν πρα-
 γμάτων ἢ μάθησις καὶ ἐξακρίθωσις παρὰ τῶν ξηρῶν γραμμάτων
 ἢ ἀφιλόσοφος μέθοδος, καὶ ὁ ἄλογος τῶν φιλῶν λόγων κανονισμός.
 Ἄν ταῦτα ἐπροξένουν τῶν ἡθῶν τὴν ἡμερότητα, τὴν ὁποίαν πάν-
 τоте συνέστησε καὶ συσταίνει ὁ Κοραῆς, καὶ παρέστησεν ὡς γέν-
 νημα τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐξαιρέτως, δὲν ἐδλέπομεν καὶ
 μεταξὺ ἡμῶν τόσους γραμματικούς ὁμοιάζοντας, καθὼς λέγει που
 ὁ Κοραῆς, κωπηλάτας, ἐκφυγόντας τοῦ κατέργου.

Στίχ. 20. «Ἄλλ' ἤδη ἀνακαλῶμεν...». Τόσον ἐνασμενίσθη
 εἰς τὴν ρῆσιν ὁ μέγας Ρήτωρ τῆς Ἀργοῦς, ὥστε προσηρμωσμένην,
 ἢ μὴ, τὴν ἐπαναλαμβάνει καὶ μεταπλάττει πολλάκις.

Στίχ. 25. «Δὲν ἦλθεν ἔτι εἰς χεῖρας μου». Δὲν εἶχες λοι-
 πὸν νὰ εἴπῃς περὶ αὐτῆς τίποτε· ἄλλ' ἔμαθες, ὅτι σκήπτεται ὁ
 συγγραφεὺς προστάτην καὶ ὁδηγὸν τὸν Κοραῆν, καὶ εἶναι ἀδύνα-
 τον νὰ μὴ τὸν ὑλακτήσῃς.

Στίχ. 30. «Φιλολόγος ἀνὴρ Γερμανός». Εἰς ποίαν γλῶσσαν
 ἀνεβόησε καὶ τὸ ἐνόησες;

Στίχ. 32. «Τοιαῦται». Πολλαὶ χειρότεραι εἶναι αἱ διὰ τὴν
 δοξολοπίαν σου.

Σελ. ι'. στίχ. 2. «Ἑλλόγιμον». Νομίζεις καὶ ἄλλον τινὰ
 ἐλλόγιμον παρὰ σεαυτὸν καὶ τοὺς κατὰ σεαυτὸν;

Στίχ. 13. «Ἐξ ἀπλότητος εὐμετάβλητον». Πόθεν ἐγνώρι-
 σες τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἀπλότητα; ἐκ τῶν ἐπιγραμμάτων. Τί λοιπὸν
 νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῶν οἰκείων σου ἐπιγραμμάτων; τί περὶ τοῦ
 εὐμεταβλήτου;

Στίχ. 15. «Οὐκ ἔχει χώραν». Τίς σέ τὸ ἐβεβαίωσε; ἢ μή-
 πως ὀνειρώττων ἐπὶ τοῦ πευκίου τῆς Χαλιμᾶς, περιῆλθες δλα τὰ
 σχολεία.

Στίχ. 18. «Περιέχει καὶ πολλὰ καὶ οὐδέν». Πόθεν τὸ ἐξεύ-
ρεις, ἐπειδὴ δὲν ἦλθεν εἰς χεῖρας σου ἔτι;

Στίχ. 27. «Χάριν φέρων τῇ ἐταιρείᾳ τῇ πυρπολησάσῃ τὰς ἀρ-
χαίας γραμματικὰς». Ἴδού τι λέγει ὁ μεταφραστὴς τῆς τοῦ
Βουτμάννου γραμματικῆς, σελ. δ': «οἱ ἀνώμαλοι οὗτοι καιροὶ
μᾶς ἐστέρησαν ὅλα τὰ βιβλία, ὅσα ἐστέλλοντο ἀπὸ Βενετίας, ὥστε
οὐδὲ Λάσκαρις εἶναι πρόχειρος εἰς τοὺς μαθητάς, ὁ πάλαι ποτὲ
καταπλημμυρῶν τὴν Ἑλλάδα». Ταῦτα διαστρέφει ὁ πονηρὸς ρή-
τωρ εἰς τὰ, *χάριν φέρων* — δ' *ἐλλειψιν τερ-
ρακαρισμῶν ἡς γραμματικῆς* καὶ τοῦτο
διὰ τί; διότι ὁ Ἐπιστήμων, ὁ Ἰατρὸς ὁ οὐκ ὀλίγον τὸ γένος τιμῶν,
καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ μακαρωνικώτερος, καὶ εὐζωνος ἀνα-
τρέχων, καὶ τρακαρισμῶ ἐμπесών, καὶ ὁ δυνατώτερος ἢ κατὰ
γραμματικὴν ἔξιν, δὲν ἐμνήσθη τῆς Τερψιθέας καὶ Τερψιχόρας,
καὶ τῆς λοιπῆς χορείας τῶν Δουκαϊκῶν ἐκδόσεων.

Σελ. ια'. στίχ. 1. «Ἀπέτυχε τῆς ἐλπίδος· καθότι ἡ γραμματι-
κὴ αὕτη, καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὡς καλὴ, ἔσται τοιαύτη εἰς ἐκείνους, πε-
ρὶ ὧν ὁ Γερμανὸς συγγραφεὺς αὐτὴν ἐξεπόνησε· τῇ δὲ ἡμετέρᾳ
νεολαίᾳ ἄχρηστος γίνεται καὶ ἄκαρπος παντελῶς, ἀναρχος οὕσα
καὶ ἀτελεύτητος, καὶ ὄχλος πολὺς καὶ λαθύρινθος ὅλος, καὶ διέξο-
δος οὐδαμοῦ». Καὶ τίς ἀμφιβάλλει βλέπων, ὅτι δὲν εἶναι κατὰ
τὸν τύπον τῆς Τερψιθέας καὶ Τερψιχόρας;

Σελ. ια'. στίχ. 7. «Ἀπονάρχωσιν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ οὐ μόνον τῶν
μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ διδάσκοντος». Ἀλλὰ δὲν εἶναι ὁ
Δούκας ὁ διδάσκων.

Στίχ. 9. «Ὑπομονήν, ὥστε δεῖσθαι μαστίγων». Ὁ ὑπομεί-
νας εἰς τέλος σωθήσεται, λέγει τὸ ἱερὸν λόγιον· ὁ δὲ Δούκας κα-
ταδικάζει τὴν ὑπομονήν εἰς μάστιγας.

Στίχ. 23. «Παλινοδία». Πόσας προφητείας δὲν φοιθάζει
ὁ μέγας γραμματικὸς;

Στίχ. 24. «Ἡ γραμματικὴ, ὦ ἄνδρες σοφοί, ὠφείλει νὰ εἶναι
σύντομος, μεθοδική, κατὰ τάξιν διηρημένη εἰς βιβλία τέσσαρα. Τε-
χνολογικόν, Ἑτυμολογικόν (τὸ καὶ Κανονικόν), Συντακτικόν, καὶ
Συνθετικόν. Καὶ οὕτω καθ' ἐξάμηνον, ἢ κατ' ἔτος ἐν τούτοις γενο-
μένης τῆς δοκιμασίας τῶν μαθητῶν, νὰ γίνωνται οἱ προβιβασμοί

αὐτῶν κατ' αὐτὴν πρὸς τὰ τελειότερα πάντοτε· ἔνθα φανήσεται καὶ τοῦ μαθητοῦ ἡ ἐπίδοσις, καὶ τοῦ διδασκάλου ἡ ἐπιμέλεια». Τοιοῦτον εἶναι τὸ σχέδιον τοῦ Δούκα, οὐαὶ δὲ εἰς ὅποιον μεθοδευθῇ ἄλλο!

Σελ. ιβ'. στίχ. 2. «Ὅπου τὸ πάθος κρατεῖ, ἐνταῦθα λόγος ὀρθὸς ἀδυνατεῖ». Βεβαιότητα!

Στίχ. 11. «Ἐρῶ ἐλευθέρως τὴν γνώμην μου». Κατὰ τὸν Θερσίτην ἐκείνον, ὅστις αἰσχιστος ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν.

Στίχ. αὐτ. «Οὔτε εὐνοίαν ἐκ κολακείας θηρώμενος, οὔτε ἀπέχθειαν ἐκ τῆς ἀληθείας δεχόμενος». Ἄλλη πάλιν ρητορικὴ χωρὶς νοῦν ἀντίθεσις· διότι ἂν ἡ κολακεία εἶναι τῆς προαιρέσεως τοῦ κολακεύοντος, ἡ ἀπέχθεια δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ἐχθαίρομένων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπὶ τῷ ἐχθαίροντι.

Στίχ. 13. «Ἐπεικῶς». Ὡς τῆς ἀνεξικακίου ἐπεικειας!

Στίχ. 28. «Καὶ τὸ ὕφος αὐτὸ οὐκ ὀλίγον ἐβαπτίσθη ἐν τῇ καδίσκῃ τῶν ἀλλοφύλων γλωσσῶν ἐξ ἀπροσεξίας παρασυρέν». Εὖ γε τὸν Δούκαν καὶ τρεῖς εὖγε! ὅς τις διὰ φόβον τοῦ τοιούτου βαπτισμοῦ ἀσπάζεται ὡς ἐλληνικώτατα τὰ Τόσον καὶ ὁσον, ὅπου ἀναλογίας λόγος δὲν εἶναι· καταδικάζει δὲ τὸ Συλλαμβάνων ἐλπίδας, ὡς Γαλλισμόν.

Σελ. ιβ'. στίχ. 30. «Ὅπερ φέρει τὸν μέγιστον σπαραγμὸν τῆς ἡμετέρας γλώσσης πρὸς τὴν ἀρχαίαν». Φράσις Δουκαϊκὴ καὶ ἐλληνικωτάτη καὶ καταλληλοτάτη! καὶ μετὰ τῶν Δουκαϊκῶν κανόνων συμφωνοτάτη!

Σελ. ιγ'. στίχ. 1. «Προκύπτει - ἀσάφεια». Ἐκ τοῦ συνδεδμεμένου ὁμως Δουκαϊκοῦ ὕφους προκύπτει μεγίστη σαφήνεια, ὡς καὶ τυφλοῖς δῆλον.

Στίχ. 10. «Ὑποφίαν συκοφαντίας». Ὅχι ὑποφίαν, ἀλλ' ἀπόδειξιν συκοφαντίας καὶ ἐπηρεάσεως φέρει ὁ λόγος σου· διότι εἶναι πασιδῆλον, ὅτι ὁ Βαρδαλάχος ἔχων τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀξίωμα εἰς τὸν νοῦν, μηδὲν ἐν τῇ νῆφ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει, καὶ εἰπὼν ὅτι «διὰ τῶν αἰσθήσεων μανθάνει ὁ ἄνθρωπος, τίνας ἰδιότητας ἔχουσι τὰ σώματα, πῶς ὑπάρχουσι, πῶς ἐνεργοῦσι, εἰς ποίους ὅρους ὑπὸκείνται, τίνα τὰ δρώμενα ἀποτελέσματα, καὶ τίνα τούτων τὰ αἷτια· καὶ ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἢ ταῦτα πάντα διδάσκουσα,

λέγεται Φυσική» ἐξηγήθη σαφέστατα, καὶ ἀπέδωκεν ἐντελέστατα τῆς Φυσικῆς τὸν ὅρισμόν. Σὺ δέ, λαθόμενος τυπογραφικοῦ λάθους ἐνός, ἐπιδεικτιᾶς, ἄνω καὶ κάτω στρέφων τὰ διαλεκτικά σου σοφίσματα καὶ ἐπιφέρεις Σελ. ιε'. στίχ. 29. «Ἴδου ὁ αὐτὸς παράγραφος φέρει ἐπιγραφὴν, τί ἐστὶ φυσική, καὶ ἐν τούτῳ ὅρισμός φυσικῆς οὐχ εὐρίσκεται». Δὲν εἶναι ταῦτα συκοφαντία; Τοιαύτη καὶ χειροτέρα εἶναι καὶ ἡ ἀκόλουθος κρίσις τῆς Ἀργούς περὶ τῆς συνοχῆς τῶν ἐπιστημῶν· ἐπειδὴ ὅστις ἀναγνώσῃ τὸν παράγραφον τῆς Φυσικῆς τοῦ Βαρδαλάχου κατὰ συνέχειαν, εἰς αὐτὸν οὐδεμία ἀμφιβολία μένει περὶ τῆς εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ ἐκφραζομένης ἐννοίας· καὶ βλέπει ὅτι ὅλα τὰ σοφίσματα καὶ ἀνελίσματα τῆς Ἀργούς εἶναι λογοδιάρροια.

Σελ. ιη'. στίχ. 23. «Νὰ εἶναι ἐξ ἡμισείας ἐν ταυτῷ καὶ φιλόσοφοι». Ἀπὸ συκοφαντίας εἰς συκοφαντίαν μεταβαίνει ὁ ἡμέτερος Δούκας, ἡ Ἀργώ. Πούποτε δὲν εἶπεν ὁ Κούμας, ὅτι ἔχει σκοπὸν νὰ καταστήσῃ τοὺς γραμματικούς μαθητάς του ἐνταυτῷ καὶ ἐξ ἡμισείας φιλοσόφους· εἶπε μόνον ὅτι προσπαθεῖ νὰ τοὺς ἐφοδιάσῃ μὲ διαφόρους ἰδέας μαθήσεων καὶ πραγμάτων εἰς τὸν βίον χρησίμους· ἡ συκοφαντικὴ τοῦ Δούκα γραφὴ ἐπλάσε τοὺς ἡμιφιλοσόφους.

Σελ. ιη'. στίχ. 25. «Ὅσον περισσότερον προσπαθεῖ ὁ σοφὸς Κοραῆς νὰ τὸ ἐμποδίσῃ». (Σελ. λγ'. Τόμ. Δ'). Ἐκεῖ ὁ Κοραῆς λέγει «Τὴν ὅποιαν (ἡμέρωσιν τῶν ψυχῶν) μόνῃ τῶν ἐπιστημῶν ἢ παραδόσις, χωρὶς τὴν Φιλολογίαν δὲν ἐμπορεῖ νὰ προξενήσῃ», ὁ συκοφάντης λέγει, ὅτι ὁ Κοραῆς προσπαθεῖ νὰ ἐμποδίσῃ, ὅ,τι ὁ Κούμας ἐπαγγέλλεται νὰ διδάξῃ.

Σελ. ιθ'. στίχ. 9. «Οἱ δὲ ἀποσιωπηθέντες βέβαια εἰσὶν ἀλογώτεροι». Ὁ καρδιογνώστης Δούκας προγινώσκει καὶ τοὺς διολογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων διὰ νὰ κατακρίνῃ, εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐπαγγελομένης ἀφιλοπροσωπίας του.

Στίχ. 12. «Καί». Ἐπρόσθεσεν τὸν σύνδεσμον ὡς ἀναγκαῖον βέβαια εἰς κατάληψιν τοῦ νοήματος.

Στίχ. 20. «Παραλλάξ παρ' ἡμέραν». Τὴν αὐτὴν ἔχει ἐννοίαν τὸ π α ρ' ἡ μ έ ρ α ν καὶ σελ. 24 τῆς πρὸς Ἰγνάτιον σεμνῆς συμδουλεωτικῆς σου;

Στίχ. 26. «Εἰδὲ μή, παρασιωπήσθωσαν» Ἀὕτη εἶναι ἡ μέθοδος σου, συμφωνοτάτη με τὴν ἀμάθειάν σου· πλὴν μήπως διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιοι καταδίκης οἱ μὴ ἀκολουθοῦντες τὴν μέθοδόν σου;

Σελ. κ'. στίχ. 1. «Ἄλλ' οἱ ἐν τοῖς μυρίοις ἐνὸς μόνου καὶ μόλις ἐπιτυχάνοντες ἐν τῇ νεωτέρᾳ ταύτῃ μεθόδῳ σου». Πῶς τὸ ἐπληρορήθη;

Στίχ. 10. «Ἐδείχθη». Οὐδαμῶς! Δουκαϊκὴ μόνον ἀπόφασις ἔγεινε, μὴδὲν ἀποδεικνύουσα.

Στίχ. 20. «Οἱ πρῶτοι εὐρόντες τὰ ὀνόματα». Ἄλλὰ καὶ οἱ ἔσχατοι περὶ εὐρέσεως γλώσσης φιλοσοφοῦντες, ὥς σύ, οὐτ' εἰς τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, οὔτε εἰς τὴν ὀνοματοθεσίαν προσέχουσιν, ἀλλὰ νομίζουσιν, ὅτι μετὰ τὸ Ζ ι μ π ι λ ι κατέβησαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους αἱ γλώσσαι· διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἐξορίσης ἐκ τῆς Γραμματικῆς σου καὶ πᾶσαν παραγωγὴν λέξεως καὶ νὰ τὰς λάβῃς ὁ-λας καὶ παντοίας ἐκ τοῦ Ζ ι μ π ι λ ι ο υ.

Σελ. κα'. στίχ. 11. «Μὴ τῆς Φυσικῆς τὰ πειράματα» Βέβαια μὴ! ἐπειδὴ ὁ Δούκας τὰ ὑπερφρονεῖ, ἀλλ' ὅχι ὥς ἀσυντελεῖ πολλὰκις πρὸς κατάληψιν πολλῶν γραμματικῶν καὶ φιλογικῶν ἐννοιῶν.

Στίχ. 21. «Ὑποπτεύω». Αἱ ὑποψίαι σου δὲν εἶναι ὅροι τῆς φύσεως ἀμετάθετοι.

Στίχ. 29. «Τῆς Ἀλγέβρης τὰ σύμβολα». Εἶναι βέβαια λεξείδια μάταια διὰ ὅλους τοὺς Δούκας.

Στίχ. αὐτ. «Τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων γέμουσι φιλοσοφίας καὶ νοῦ». Καὶ τίς εἶπε ποτὲ τὸ ἐναντίον, ἂν καὶ ὅλα δὲν εἶναι μαργαρίται, ὅσα λαμπιρίζουσι; Πλὴν ὁ λόγος τοῦ Κούμα δὲν βίδει πούποτε ὑποψίαν καταφρονήσεως τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, ἀλλ' ὅλον τὸ ἐναντίον. Λεξείδια δὲ μάταια λέγει τὰ τῶν κατὰ σὲ γραμματικῶν μωρολογήματα.

Σελ. κδ'. στίχ. 4. «Οὐδεὶς, οἶμαι, παίζει ἀπειροκάλως μετὰ σημεῖα ἐν τοῖς γραμματικοῖς». Πῶς παίζουσι μετὰ σημεῖα καὶ δι' ὅλου τοῦ βίου, σὲ μανθάνει ὁ Χίος ἐκδότης τῶν ἀστείων τοῦ Ἱεροκλέους Σελ. κε' καὶ ἐξῆς.

Στίχ. 18. «Οὐδὲ μικρὸν ὠφελοῦνται, ἀλλὰ θλάπτονται μᾶλλον, ὥς ἀμελοῦντες οὕτως ἀφεύκτως τὰ πρὸ ὁδοῦ· οὐδὲ τὸ στάδιον τῶν

γραμματικῶν εὐδιόδευτον αὐτόθι διὰ τὸν λαβύρινθον τοῦ Βουτμάν-
νου· ἂν δὲ τοῦτο ὁμῶς λάβῃ τέλος καλόν, τότε ἔσται αὐτοῖς ἐν-
τεῦθεν μέγα τὸ ὄφελος εἰς τὰς ἐπιστήμας, αἱ ὁποῖαι οὐδὲ ἔσονται
αὐτοῖς, ὡς λέγεις, κύριον μάθημα· ἀλλὰ κύριον μάθημα αὐτοῖς μά-
λιστα ἔσται αὐτὰ τὰ καλὰ γραμματικά, ἡ σπουδὴ τοῦ ἔθνους παν-
τός, δι' ὧν τὰ πλεῖστα καὶ χρησιμώτερα τῶν περὶ τὸν βίον ἐπιτε-
λοῦνται, ἡ κοινωνία σώζεται, νόμοι γράφονται, συνθῆκαι γίνονται,
τὸ θῆμα θρονεῖ, εὐγλωττία θαυμάζεται, καὶ τ' ἄλλα τὰ περὶ τὸν
βίον ἐπανορθοῦνται· αἱ δὲ ἐπιστῆμαι εἰσὶ τέχναι τεχνῶν, καὶ οὐχὶ
οὐσιώδης φιλοσοφία· ἐν ἣ καταγίνεται ἤδη καὶ ὁ σοφὸς Κοραΐς, ἀ-
πορρίψας τὰς ἐπιστήμας ὡς ἀδιάφορα πράγματα...». Ὡς τῆς
τερατολογίας τοῦ Δούκα! τί δὲν ἐπαγγέλλεται νὰ μᾶς καταπέσῃ,
διὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν πτωχείαν του; ἀλλ', ὦ σοφὲ Δούκα, κύριον μά-
θημα κάμνει ἕκαστος ὅποιον μάθημα θέλει καὶ δύναται· ὅλα εἶναι
τροφή τῆς ψυχῆς καὶ τελειοποιήσις τοῦ λογικοῦ, ἂν καλῶς μετα-
χειρισθῶσιν· ὅλα γίνονται δηλητήρια φάρμακα διὰ τῆς καταχρή-
σεως. Τί μένεσαι λοιπὸν κατὰ τῶν, ὅσων τὴν γνῶσιν ἀφῆρησαι;

Σελ. κγ'. στίχ. 1 «Γρ. Προτετελεσμένοι, ἵνα μὴ ἔλθωσι προ-
τετυφλωμένοι». Ἐπιεικὴς διόρθωσις καὶ ἀνεξίκακος!

Στίχ. 12. «Καὶ ὁ Δούκας ἐν πρώτοις». Καὶ τίς δὲν ἐξεύρει,
ὅτι ὁ Δούκας εἶναι ὁ πρῶτος καὶ πρῶτιστος εἰς ὅλα;

Σελ. κγ'. στίχ. 18. «Τοῦ ἐξαπατᾶν δι' ἑτέρα τέλη νομίζω». Ἡ σύνταξις καὶ στίξεις εἶναι θαυμαστή, καὶ φέρει μεγάλην σαφή-
νειαν· πλὴν τὸ περισσοτέρας περιεργείας ἄξιον εἶναι ἢ ἀνεξίκακος
ἐννοια τῆς Δουκαϊκῆς Ἀργούς, διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ καρδιογνω-
στικὴν ἐπίκρισιν τῶν διαλογισμῶν.

Στίχ. 27. «Σημειῶσαι». Σημειῶ, ὅτι δὲν ἐξεύρεις παντά-
παις τί λέγεις· ἐπειδὴ ὁ Κούμας λέγων, ὅτι «διαφέρει τὸ νὰ μὴν
ἐξεύρῃ ὁ μαθητὴς τὴν ἀρχήν, μῆτε τὰ πράγματα, μῆτε τοὺς λό-
γους, ἀπὸ τὸ νὰ ζητῇ πολλῶν μόνον τὴν ἐξήγησιν τῶν λόγων»,
δὲν νοεῖ τοὺς ξηροὺς λόγους τῶν ξηροκεφάλων, ἀλλὰ τοὺς λόγους
τῶν φυσικῶν πειραμάτων, ἐπειδὴ περὶ τῶν μεταδαινόντων εἰς τὴν
καθ' αὐτὸ σπουδὴν τῆς Φυσικῆς εἶναι ὁ λόγος αὐτοῦ, καὶ ὅχι περὶ
ἐξηγήσεως λόγων γραμματικῶς, ὡς νομίζων ἐταράχθης καὶ ἐπρό-
στρεψες εἰς τοὺς τραγελάφους, τὸ Σκίνδαφι καὶ τὸ Βλίτυρι.

Σελ. κδ'. στίχ. 10. «Ἀναγκαιότερα τὰ γραμματικά εἰς τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἔργα, καὶ ἀναγκαίως πρέπει νὰ μάθωσιν ὅλοι — Τὰ δὲ ἄλλα ἀφωσίωται ὀλίγῳ ἀριθμῷ». Ὅλοι νὰ μάθωσι τὰ γραμματικά, καὶ μάλιστα καθὼς ἐνίστε τὰ νοεῖ καὶ ὁ Δούκας. Ἐξεύρει τί λέγει ὁ λέγων τὰ τοιαῦτα; Ποῦ καὶ πότε κατωρθώθη τὸ ἔργον;

Στίχ. 19. «Τοῦ αὐτοῦ ἐπανάληψις τοῦτο». Βέβαια πολλὰ ἀναγκαῖα παρατήρησις ἀμαρτήματος, τοῦ ὁποῖου ὁ Δούκας ποτὲ δὲν ἔγεινε μέτοχος.

Στίχ. 20. «Τὰ δὲ ἄλλα ἐξῆς ὁμοίως περιττὰ καὶ ψυχρά». Μόνα τὰ τοῦ Δούκα εἶναι οὐσιώδη καὶ ἀστεῖα.

Στίχ. 28. «Πιθανὸν νὰ φθάσωσιν...». Διὰ τοιούτων δὲν ἔφθασαν διὰ τῆς Τερψιθέας καὶ Τερψιχόρας, καὶ τῶν λοιπῶν γραμματικῶν διδασμάτων σου;

Σελ. κε'. στίχ. 2. «Ἀλλὰ δὲν εἶναι μεγαλύτερον κρίμα...». Τὸ μέγιστον εἶναι βέβαια νὰ προσάπτωμεν τὰ ἴδια ἀμαρτήματα εἰς ἄλλους.

Στίχ. 6. «Ἀμὴν, ἀμὴν». Κατάχρησις συνηθεστάτη εἰς τὸν Δούκαν, καὶ ψυχρωτάτη.

Στίχ. 14. «Ἐπεμπε δὲ τοὺς μαθητὰς πρὸς ἄλλους ὡς ἀδιαφορῶν πρὸς τοιαῦτα μαθήματα, ὧν ἐλαχίστη ἐφαίνετο αὐτῷ ἢ ὠφέλεια· καὶ ἀνάγνωθι Ξενοφῶντα προσεκτικώτερον, ἢ μᾶλλον τὸν σοφὸν Κοραῆν». Ἀναγνούς τὸν Ξενοφῶντα, εὐρίσκω «Πάντων μὲν γάρ, ὧν ἐγὼ οἶδα, μάλιστα ἔμελλεν αὐτῷ εἰδέναι, οὗτοι τις ἐπιστήμων εἴη τῶν συνόντων αὐτῷ, ὧν δὲ προσήκει ἀνδρὶ καλῷ κάγαθῷ εἰδέναι, ὅτι μὲν αὐτὸς εἰδείη, πάντων προθυμότατα ἐδίδασκεν· οὗτο δὲ αὐτὸς ἀπειρότερος εἴη, πρὸς τοὺς ἐπισταμένους ἤγεν αὐτούς». Εἶναι ἐδῶ λόγος περὶ ἀδιαφορίας; ἀλλὰ παρακατιῶν ὁ Ξενοφῶν διορίζει δρους μέχρι τίνων νὰ ἐκτείνηται τῶν τοιούτων ἢ μάθησις· μήπως τοῦτο σημαίνει, ὅτι εἰς οὐδέναν δὲν συμφέρει ἡ περαιτέρω ἐξακρίδωσις; **Ἀπαγε!**

Στίχ. 21. «Σεμνότερον ἀπὸ τρακαρισμοῦς». Ἴδου τὸ κυριολεκτεῖν κατὰ Δούκαν· τὰ ἐφεξῆς δεικνύουσι τὴν μετριοφροσύνην τοῦ ἀνδρός, δυνάμει τῆς ὁποίας καθυποβάλλει ὅλους δεσποτικῶς εἰς τὰ δόγματά του.

Στίχ. 30. «Χεῖρον μὲν διὰ τὸν μαθητὴν». Βέβαια ὅτι δὲν

περινοοῦντες τοῦ ὀνόματός σου τὴν ἐξουθένωσιν, δεικνύουσιν τὴν τῆς ἰδίας αὐτῶν διαθέσεως».

Στίχ. 16. «Ἀνακαλῶμεν αὖθις τὴν κύνα ἐπὶ τὴν θήραν». Καὶ μήπως ἀπεπλανήθη ποσῶς εἰς παρεκβάσεις ἔξω τοῦ προκειμένου σου σκοποῦ τῆς λοιδορίας;

Στίχ. 21. «Δύο μᾶς ἔδειξας». Μήπως ἐχρειάζετο ὀρμαθὸς ἕλος ὀνομάτων;

Στίχ. 23. «Τὸ δὲ φρόνιμοι». Βέβαια πλὴν τοῦ Δούκα ἄλλος φρόνιμος δὲν εὑρίσκεται!

Στίχ. 28. «Ἄκρα ταπεινώσεις». Ἡ δὲ ἄκρα ἑπαρσις, ἐσχάτη ἀπόγνωσις. Ὅποια δὲ θαυμαστή προσαρμογὴ εἶναι ἢ τῆς τοῦ Κοραῆ παρατηρήσεως!

Σελ. κζ'. στίχ. 4. «Ὡ τῆς παρανομίας καὶ τῆς ἀσεβείας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης! τρακαρισμοὺς δὲ ἀνηκούστους καὶ μεστοὺς μελαγχολίας ἐμβλητέον εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ; ὦ τῆς ἀναιδεΐας!». Κακίστη ἀντίθεσις τῆς ρητορείας τοῦ Δούκα! Ἀλλὰ μήπως ὡς παρανομίαν καὶ ἀσέβημα ἐλέγχει ὁ Κούμας τὴν εἰσβολὴν τῆς παλαιᾶς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ; ὄχι βέβαια· ἀλλ' ὡς ἀδύνατον ἐπιχείρημα. Καὶ ἂν ἀδύνατον εἰς τόσους καὶ τοιοῦτους ἄλλους, πόσον ἀδυνατώτερον εἰς τὸν Δούκαν;

Στίχ. 11. «Δυσεξήγητον». Δυσεξήγητον κατὰ τὸν Δούκαν. Ἡ δὲ παράφρασις εἶναι ἀξία τοῦ Δούκα, καὶ ὅσον ἀληθεύει, ὅτι ὁ Κοραῆς φάλλει παλινωδίαν, ὡς προεῖρηται, τόσον ἀληθεύει καὶ ἡ παράφρασις.

Στίχ. 16. «Παρ' ὅσον». Τὸ παρ' ὅσον τοῦτο πότε ἐγείνεν ἑλληνικὸν καὶ ἄξιον τῆς γραφίδος τοῦ παραφραστοῦ Δούκα, ἀφ' οὗ ὁ αὐτὸς ἀλλαχού τὸ ἀφώρισεν ὡς ἀνελληνικόν;

Στίχ. 20. «Ἀπὸ μέρους τοῦ Κοραῆ παρῆλθεν». Ἐκ μέρους τοῦ Κοραῆ ποτὲ πόλεμος κατὰ τῶν σοφωτέρων καὶ φρονιμωτέρων τοῦ γένους δὲν ἐγείνε. Τὴν παρέλευσιν λοιπὸν αὐτοῦ ὀνειρώττει μόνον ὁ Δούκας.

Σελ. κη'. στίχ. 3. «Οἱ ἐλλόγιμοι τοῦ γένους δὲν ἀποβάλλουσι». Μὴ βιάζεσαι, ἄνθρωπε, δὲν εἶναι λόγος περὶ σοῦ.

Στίχ. 6. «Πρὸς μόνην κολακείαν τοῦ αἵρεσιάρχου». Διὰ τί λοιπὸν οἱ πρὸ τοῦ κατὰ σὲ αἵρεσιάρχου ζήσαντες ἐλλόγιμοι τὰ ἄ-

πέβαλαν, όταν ἔγραψαν εἰς τὴν συνήθη γλῶσσαν;

Στίχ. 8. «Κατὰ τῶν ἀκροτηριαστῶν». Ἀκροτηριασται τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης εἶναι οἱ Δοῦκαι, καὶ ἀπεδείχθησαν πολλάκις ὑποτραυλίζοντες, καὶ βαρβαρίζοντες, ὅχι οἱ μεταχειριζόμενοι μετὰ λόγου καὶ ρυθμοῦ ὅλου ζῶντος ἔθνους γλῶσσαν ζῶσαν.

Στίχ. 12. «Ἴνα μὴ καὶ παντελῶς ἀποβάλλῃ σε ἡ γλῶσσα». Ἄν εἰσηκούετο ἡ φωνὴ τῶν κοράκων, ἔγεμε πτωμάτων ὁ κόσμος.

Στίχ. 13. «Ἐντάμα». Δὲν τὸ ἔχει ἡ γλῶσσα, ἡ δὲν νοεῖς πόθεν πηγάζει; τί λοιπὸν ἐλέγχεις;

Στίχ. 14. «Ἀποῦ». Ἐπανάλαβε λοιπὸν τὸ ὁ π ο ῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου λυτρωθεῖς, ὁμολόγησες ποτὲ χάριτας.

Στίχ. αὐτ. «Ἐξεύρειν». Δὲν ἤκουσες ποτέ; δὲν τὸ ἐπρόφερες; Ναί· ἀλλὰ δὲν τὸ ἔγραψες μὲ τὰ αὐτὰ γράμματα; Πῶς λοιπὸν θέλεις νὰ τὸ γράψῃς; ἴσως ὡς προελθὸν ἐκ τοῦ Ζ ι μ π ι - λ ί ο υ, καὶ ὅχι ὡς ἐκ πιθανῆς ἐτυμολογίας γραμματικῆς. Εἴγε! καὶ τρεῖς εἴγε!

Στίχ. 16. «Πῶς τὰ παρeisάγῃς;». Κατὰ ἀναλογίαν ἄλλων ἐξ ἀνάγκης· ἂν σὺ ἔχῃς καλῆτερα, φέρε τα εἰς τὸ μέσον· εἰ δὲ μὴ, σιώπα.

Στίχ. 32. «Τὰ καλὰ οἱ μωροὶ ἀποβάλλουσι». Ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀποβεβλημένα ὡς παρόντα κατέχουσι.

Στίχ. 33. «Οἱ κακεντρεχεῖς κατατρέχουσι». Τί κατατρέχουσι; ἡ φράσις σου δὲν τὸ παρασταίνει.

Σελ. κθ'. στίχ. 3. «Ἄλλως δὲ ἄσπαρτος καὶ ἀνήροτος γῆ». Ἄλλὰ καὶ κακῶς γεωργουμένη καὶ σπειρομένη γῆ, ἀτελεσφόρητος πέφυκε.

Στίχ. 8. «Ἐπειτα». Ὅχι ἔπειτα, ἀλλὰ πρὸ τούτου.

Στίχ. 11. «Συνεχάρημεν». Πῶς συγχαίρεις ὅλοι τὸ βλέπουσι, καὶ θαυμάζουσι.

Στίχ. 13. «Καὶ τοι πᾶν τούναντίον ἐμοὶ δοκεῖ». Ἡ δόκησις σου δὲν ἀποδεικνύει τίποτε· ἡ πείρα ἀποδεικνύει τὴν δόκησιν ματαιότητά· ἐπειδὴ δὲν εἶναι λόγος περὶ μαθήσεως τῶν τοιούτων ἀπὸ εὐαρίθμων τινῶν μαθητῶν, ἀλλὰ περὶ ὅλου τοῦ λαοῦ· οὐ δὲ περὶ πειραμάτων Φυσικῆς, ἀλλὰ περὶ γλώσσης κοινῆς.

Στίχ. 15. «Καὶ γνώτωσαν πάντες οἱ τρακαρισταί». Τρακα-

είναι κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Δούκα, τούτου χερίστον δὲν δίδοται· ἄλλοτε ὁμως ἔλεγεν ὁ αὐτός, ὅτι ἕκαστος πρεσβεύει τὸ ἴδιον· ἄς συγχωρήσῃ λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα νὰ διατάξῃ καὶ ἄλλος κατὰ τὸ ἴδιον τοῦτο πρέσβευμα περὶ θεματογραφίας καὶ ἐξετάσεων· ἐπειδὴ δὲν εἶναι καμμία ἀνάγκη νὰ γίνωσιν ὁπαδοὶ του.

Σελ. κατ'. στίχ. 1. «Ἐξετράπη αὔθις εἰς τερατεῖαν». Ὁ δὲ Δούκας ἐπιμένει εἰς τὴν δεσποτεῖαν του.

Στίχ. 10. «Ἄλλ' ὦ ἦθι! ὦ καιροί!». Τὸ δεῦτερον τῶν, εἰς τὰ ὅποια ἐνασμενίζεται, ρησιδίων καὶ ἐπιφωνημάτων.

Στίχ. 11. «Ἐπειδὴ, εἴτι σεμνόν, εἴτι ἀληθές, εἴτι ἀγνόν, εἴτι ὠφέλιμον, πάντα συγχέκρυνται· καὶ ἡ ἀλήθεια δουλεύει τὸ κέρδος· ἡ παρρησία τὴν κολακείαν· ἡ εἰλικρίνεια τὴν πανουργίαν· ἡ ἀπλότης τὴν πονηρίαν· ἡ ἀρετὴ τὴν ὑπόκρισιν· ἡ φιλοπατρία τὴν προσποίησιν καὶ ἡ φιλοσοφία τὴν γοητείαν». Ἀπὸ τὴν πόλιν ἔρχομαι, κ' εἰς τὴν κορυφὴν κανέλλα· καὶ τοῦτο διὰ νὰ συκοφαντήσῃ καὶ δλασφημήσῃ μὲ σχῆμα ρητορικόν.

Στίχ. 15. «ὦ ἦθι! ὦ καιροί! πόσων θρήνων ταῦτα; ἄλλος λεγέτω». Ὁ Ἀργοναύτης Δούκας παραπονεῖται (γβ'.) περὶ τῶν εἰς αὐτὸν προσαπτομένων ἐπιθέτων, τῶν ὁποίων ἕκαστον προσαρμόζεται εἰς πράγματα κατὰ τὰς περιστάσεις προσφυέστατα. Ποῦ δὲ προσαρμόζονται τὰ ρητορικά του ἐκφωνήματα ταῦτα; «ἡ ἀλήθεια δουλεύει τὸ κέρδος· ἡ παρρησία τὴν κολακείαν· ἡ εἰλικρίνεια τὴν πανουργίαν· ἡ ἀρετὴ τὴν ὑπόκρισιν· ἡ φιλοπατρία τὴν προσποίησιν· ἡ φιλοσοφία τὴν γοητείαν». Τὴν γοητείαν! τὴν γοητείαν! Ἐδῶ ἀρμόζει νὰ ἐκθέσωμεν ὅ,τι ἔγραψέ τις ἐκδίδων τὰ συγγράμματα περιφήμου τινὸς συγγραφέως. «Τί πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπάτης; Τί πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἐκ τῆς αὐτῶν θαρραρότητος; Κύτταξε μὲ συμπαθείας ὄμμα τοὺς κακίστους ἐχθροὺς σου! ὅμοιοι μὲ ὑπευθύνους, κατεχομένους καὶ ἐκδηλουμένους ἐκ τοῦ τρόμου αὐτῶν, οἱ ματαιόφρονες οὗτοι αὐτεπάγγελτοι τῆς οἰκουμένης σοφοὶ καὶ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλοι, ταραττονται βλέποντες πλησιάζουσιν τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν τὸ τὴν ἀσχημίαν αὐτῶν ἐπικαλύπτουν προσωπεῖον θέλει ἀφανισθῇ. Ἀφρίζουσιν ἐκ τῆς τυφλῆς αὐτῶν καὶ φρενήρους, πλὴν ἀσθενοῦς μανίας, καὶ

ριστάς ὀνομάζεις τοὺς χθὲς καὶ πρώην κατὰ σέ καινοτόμους· ἀλλὰ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος κακὸν εἶναι πολὺ ἀρχαιότερον· ἄρα δὲν εἶναι αὐτοὶ τὸ ἐμπόδιον τῆς διορθώσεως.

Στίχ. 16. «Καὶ ἐὰν ὁ Κοραῆς ἐξ ἀρχῆς ἐκήρυττε τάναντία τῶν κακῶς κεκηρυγμένων, ἢ μᾶλλον ἂν ἐξηγεῖτο σαφέστερα (ἐπειδὴ πάντες οἱ ἡμιμαθεῖς αὐτοῦ μαθηταὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ Κοραῆς δὲν θέλει τὰ ἐλληνικά) τὸ πρᾶγμα μέχρι τοῦδε ἦν ἐκ μέρους κατωρθωμένον». Χάρης μεγάλη περὶ τῆς ὁμολογίας τοῦ πόσον ἰσχύει λόγος ἀνδρός, ὅποιος εἶναι ὁ Κοραῆς! τοῦτο ὅμως εἶναι ἀκούσιος ὁμολογία· τὸ δὲ ἀμούσως ἐπιτετηδευμένον σόφισμα εἶναι, τὸ νὰ κηρύττης ἀναισχύντως, ὅτι ὁ Κοραῆς ἄδει παλινψῆδιαν, καὶ νὰ παρενφέρῃς ὅτι, οἱ ἡμιμαθεῖς αὐτοῦ μαθηταὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ Κοραῆς δὲν θέλει τὰ ἐλληνικά, διὰ νὰ δύνασαι καὶ νὰ προσάπτῃς τὸ δόγμα τοῦτο εἰς αὐτόν, ὅταν θέλῃς, καὶ πάλιν νὰ δικαιολογῇσαι λέγων, ὅτι νοεῖς τοὺς ἡμιμαθεῖς αὐτοῦ μαθητάς. Ἀλλὰ τί σέ μέλλει τί ἐκήρυξεν, ἢ τί κηρύττει ὁ Κοραῆς; ἡ φωνή σου εἶναι στενωπρωτέρα καὶ σαφεστέρα· κήρυξε σὺ λοιπὸν τὰ καλὰ καὶ ἐμπέδωσέ τα.

Στίχ. 18. «Πάντες οἱ ἡμιμαθεῖς». Τί σέ μέλει καὶ περὶ τούτου, ἂν ἔχῃς μετὰ σεαυτοῦ τοὺς ἐλλογιμωτέρους;

Στίχ. 26. «Εἰσήγαγε τὴν ἀρχαίαν εἰς ὅλον τὸ γένος». Σὺ λέγεις ταῦτα, καὶ ὀνειρώττεις ἄλλα παρόμοια, σὺ καὶ οἱ κατὰ σέ, ὡς καὶ τὸ ὅτι ἡ διαφορὰ τῆς νῦν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς γλώσσης συνίσταται ἐκ τοῦ Ν ἂ καὶ Δ ἐ ν καὶ Ε ἶ ν α ι καὶ τοιούτων μικρῶν καὶ ὀλίγων· ὁ δὲ Κούμας λέγει, ὅτι ἐτελείωσε τὸν ἀγῶνα, ὅστις εἰσάξει ὅλα τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα κοσμήματα τῶν, ὅσοι ἔγραψαν ὅτ' ἦσαν λόγοι χρυσοῖ.

Στίχ. 32. «Εἰσήγαγες μυρίους τρακαρισμοὺς ἀσχήμους καὶ παντάπασιν ἀποπεφυκότας». Κατὰ τὸν Δούκαν.

Σελ. λ'. στίχ. 1. «Ἄλλοι ἄλλοθεν μανθάνουσι γλώσσας ξένας ἐν γλώσσαις, καὶ ἐπιστήμας ἐν ἐπιστήμαις». Σχήματα ρητορικά χωρὶς νοῦν.

Σχ. 5. «Ἄδυνατεῖ νὰ ἐπαναλάβῃ». Ἄδυνατεῖ θέβαια νὰ πιστεῦσῃ ὅτι ἄνθρωπος ἐπαγγελόμενος ἀλήθειαν καὶ φιλόπατρι μετὰ ἐπιεικίας καὶ φιλοσοφίας, διαστρέφει τὰς τῶν ἄλλων ἐννοίας, διὰ νὰ συκοφαντήσῃ· ἐπειδὴ ὁ Κούμας δὲν εἶπε ποτέ, ὅτι τὸ γένος

ἀδυνατεῖ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἀπαρέμφατον, ἐξ ἐναντίας τὰ συγγράμματα τοῦ γέμουσιν ἀπαρεμφάτων, ὁ δὲ Δούκας θέλει νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὰ σωζόμενα, διότι τινὰ ἐξ αὐτῶν, δὲν τὸν φαίνονται, καθὼς ἄλλος τίς που λέγει, ἐκ τῆς Ἀττικῆς Κωλιάδος.

Στίχ. 7. «Τὰ ἄνω κάτω γίνεται». Ἀκούοντες νοοῦμεν τὴν τοῦ Δούκα Ἀργώ.

Στίχ. 14. «Ὁ φθόνος καὶ ἡ ἀνοησία». Κατὰ τῆς ἀληθείας πύλαι Ἄδου οὐ κατισχύσουσιν! Ἡ ἐπιείκειά σου λοιπὸν καὶ ἡ τόση περίνοια θέλουν τελειώσει τὸ ἔργον, καὶ θέλεις ἀξιωθῇ τῆς τοῦ μακαρονισμοῦ ἀνταποδόσεως.

Στίχ. 18. «Ἄλλ' οὐκ ἐκ τῶν λόγων δικαιωθήσεται πᾶσα σάρξ». Ἡ τοῦ Δούκα δικαίωσις θέλει εἶσθαι βέβαια ἐκ τῆς παραλογίας.

Στίχ. 19. «Ἐπανάγωμεν». Πόθεν πάλιν;

Στίχ. 25. «Ἐδῶ σὲ ἔχω». Ἐχεις ἄνεμον καὶ καπνόν· διότι αἱ παρὰ τοῦ Δούκα ἀπόλυτοι ὀνομαζόμεναι ἀπεδείχθησαν ἐλλειπτικάι, ἡ κτητικάί, ἡ καταχρήσεις τῶν τοιούτων.

Στίχ. 26. «Εἶπας». Καὶ μὴν τὸ Εἶπας ἀπαιτεῖ καὶ μετοχὴν ὁ Εἶπας κατὰ τὸν λόγον σου (Σελ. μ'. στίχ. 30). Πῶς λοιπὸν τὸ μεταχειρίζεσαι ἐπὶ ὀριστικοῦ ἀορίστου;

Στίχ. 31. «Δὲν ἐπιμένεις;». Σὺ δὲν νοεῖς τό, Ὡς τὰς ὀνομάζουσιν οἱ γραμματικοί.

Σελ. λα'. στίχ. 4. «Ἐμοῦ λέγοντος σὺ ἀκούεις». Ἀκούου σου βέβαια· ὅμως οὔτε ἀπόλυτον οὔτε τὴν συνήθειαν εὐρίσκω συνάδουσιν.

Αὐτόθι. «Ἐμοῦ γράφοντος, σὺ θαυμάζεις». Ναί! θαυμάζω σου γράφοντος ὁποῖα γράφεις.

Στίχ. 5. «Ἐμοῦ διδάσκοντος, σὺ μανθάνεις». Ὑπὸ τοιούτου διδασκάλου σοφίσματα, διαστροφὰς καὶ παραλογισμοὺς μανθάνουσιν οἱ μανθάνοντες.

Στίχ. 7. «Ἄλλ' ὡς ἔοικεν ἄφ' οὗ ἀποπλανηθῇ ἅπαξ ἡ διάνοια τῶν ἀνθρώπων, δυσκόλως ἐπανέρχεται εἰς τοῦ ὀρθοῦ λόγου τὴν θάσιν· καὶ μάλιστα, ὅταν λάβῃ καὶ ὁδηγὸν τὴν ἰσχυρογνωμίαν». Εἶναι ἀληθέστατος λόγος περὶ σεαυτοῦ λεγόμενος.

Στίχ. 19. «Δὲν μοι συγχωρεῖ ὁ καιρὸς, λέγομεν, δὲν μοι ἐπι-

τρέπει ὁ καιρός». Ψεύδεται! Οὔτε ἡ ὀρθῶς καὶ καταλλήλως γραφομένη ἔχει, οὔτε ἡ ὀμιλουμένη, ἂν δὲν νοεῖς τὴν ὀμιλουμένην παρὰ τῶν, ὅσοι λέγουσι καὶ ἡ Γ ι ά ν ν η ς καὶ ἡ Κ ώ - σ τ α ς· ἀλλὰ τοῦτο ἂν ὁμολογήσης τί καταφέρεισαι κατὰ τῶν τὸ ἔθος ἀφιλοτιμότερον διωκόντων; Ἄν εἶχεν ἡ γραφομένη δοτικὴν, διατὶ μόνον ἐπὶ ἐνικοῦ, καὶ μετὰ μόνῃς τῆς μ ο ι καὶ σ ο ι ἀντωνυμίας; διατὶ ὅχι καὶ ἐπὶ πληθυντικοῦ, καὶ ἐπὶ παντὸς γένους καὶ κλίσεως καὶ ἀριθμοῦ; Ἄλλ' οἱ μακαρονισταὶ κάμνουσι τοῦτο. Ναὶ τὸ κάμνουσιν, ὅμως τὸ κάμνουσιν ἀηδιάζοντες τοὺς ἀναγινώσκοντας, καὶ παρατηροῦντες τὸ ἀκατάλληλον.

Στίχ. 20. «Τοῦτο δὴ τὸ παρὰ τοῦ Κοραῆ ἐξελεγχθὲν εἰς αἰσχύνην ἀτίδιον». Ναὶ ἀτίδιον αἰσχύνην τοῦ μεταχειριζομένου τὸ Ἐ π ι τ ρ έ π ε ι ὡς σύνηθες· ἡ δεῖξε ἐκ συγγραμμάτων ἀστείου τινὸς τοῦ αἰῶνος ἡμῶν ἢ Ἀθηναίου, ἢ Θηβαίου, ἢ Κορινθίου, ἢ Ἡλείου, ἢ Θεσσαλοῦ, ἢ Μακεδόνης, ἢ Βυζαντίου, ἢ Κρητός, ἢ Ροδίου, ἢ Χίου, ἢ Λεσβίου, ἢ Ἡπειρώτου, ἢ οἰοῦ ἢ οἰοῦ, ἐγκραϊκίζοντος τὸ Σ υ γ χ ω ρ ε ῖ διατὸ Ἐ π ι τ ρ έ π ε ι.

Στίχ. 24. «Ἐτι δὲν ἐγνωεῖς, ὅτι ὁ κάλαμος ἔφερε τὰς γλώσσας τῶν πεπαιδευμένων ἐθνῶν εἰς τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν;». Ὅχι δέδοται ὁ Δουκαϊκός, τοῦ οἰοῦ τὰ συντάγματα νὰ ἀναγνώσῃ δις ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἀηδιάζει.

Στίχ. 30. «Τὸ βιβλίον μας». Τὸ Μ α ς ἐδὼ δὲν εἶναι βέβαια γενική, ἀλλὰ αἰτιατική ἐλλειπτική, ἀντὶ τοῦ Τὸ εἰς ἡμᾶς ἀνῆκον.

Σελ. 16'. στίχ. 1. «Τὸ αὐτὸ λεκτέον». Οὐδαμῶς, καὶ ἡ ἀπόδειξις εἶναι γραμματική, ὡς ἐδείχθη, ὅτι εἶναι διαφόρου συντάξεως. Τὸ τῆς αὐτῆς συντάξεως εἶναι τὸ σύνηθες Τὸ βιβλίον ἡμῶν.

Στίχ. 3. «Ὁράσεως ἀποτύφλωσιν». Ἄλλ' ὅταν φέρῃ (ὁ ἐλέγχων) τὴ τοιαύτην ἀσχημοσύνην ἕως νὰ τοὺς ὀνειδίξῃ καὶ διὰ σωματικὰ ἀρρωστήματα, τότε κηρύττει, φεῖ! ὅτι εἶναι ἀνθρωπομόρφον θηρίον. Αὐτοσχ. Στοχ. Πλούτ. Τομ. Β. Σελ.

Στίχ. 14. «Κοιμώμενος ἔγραφες». Σὺ μάλιστα σφαδάζων ἐλέγχεις. Ἄν ἐσωφρόνεις, ἡσθάνου τὴν δύναμιν τῶν λόγων τοῦ Κούμα καὶ ἐσιώπας, ὡς ἀπεδείχθη.

Στίχ. 19. «Τῆς ἀριστερᾶς ἢ ὑγείας». Ἄλλ' ἀπεδείχθη, ὅτι

δὲν εἶναι ὑγεία, ἀλλ' εἶναι νόσος· ἂν ᾗτο ὑγεία τὸ μ ο ι σ υ γ
χ ω ρ ε ῖ, εἶναι καὶ τὸ ἦ Γ ι ά ν ν η ς.

Στίχ. 23. «Ἐμπορεῖ, ἔμπορεῖ, ἔμπορεῖ». Ναί! ὅμως μακα-
ρονιστὴς τις, ἢ ταυτὸν εἰπεῖν Δούκας.

Στίχ. 29. «Μελαγχολᾷς». Παραλαλεῖς σύ.

Στίχ. 31. «Δύναται νὰ εἰπῇ». Δύναται νὰ Εἴπῃ, ὅτι ἐὰν
διώκωμεν τὴν καταλληλίαν, πρέπει μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις νὰ ἀπο-
φεύγωμεν τὰ ὅχι ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα κολοβώματα.

Σελ. λγ'. στίχ. 1. «Αἱ ἀλήθειαι δειναὶ ἐξελέγγχειν τὸν τάρα-
χον τοῦ νοός». Δειναὶ μάλιστα αἱ ἀποκαλυπτόμεναι συκοφαν-
ταί· ἐξελέγγχειν τὸν φθόνον καὶ τὴν κακίαν.

Στίχ. 13. «Ἀλλὰ καταγελᾷ μᾶλλον». Καὶ καταγελῶν τὰ
ἀκαταγέλαστα, ἀποκαθίσταται καταγελαστώτατος.

Στίχ. 15. «Καὶ ἡ ἐμὴ ἐν Βιέννῃ». Οὐδεὶς ἔδεν, οὐδ' ἤκου-
σεν «Ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην Δούκα ἐκδεδομένην» πούποτε. Ἄλλ'
ἐξέδωκε καὶ ὁ Δούκας κατὰ καιροὺς διαφόρους ἑλληνικοὺς συγγρα-
φεῖς καὶ τούτους νοεῖ, καὶ ἐπιδεικτιᾷ παραβάλλων ἑαυτὸν πρὸς
τὸν ἐκδότην τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης· δὲν νοεῖ ὅμως πόσον
εἶναι τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐκείνου χάσμα. Ὅσα εἶπαν περὶ τοῦ
Κοραΐ καὶ περὶ τῶν ἐκδόσεων αὐτοῦ οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης, εἶναι
εἰς τοὺς φιλολόγους γνωστά. Περὶ δὲ τοῦ Δούκα καὶ τῶν ἐκδόσεών
του τὰ παρ' αὐτῶν γνωστοποιηθέντα εἶναι, ὅτι διατρίβων μεταξὺ
πεφωτισμένων, καὶ ἐπαγγελλόμενος μεγάλα καὶ λαμπρά, ἐκδίδει
κείμενα πεπαλαιωμένα, ἀφίνων τὰ νεωστὶ ὀρθωτέρως ἐκδεδομένα,
καὶ ὅτι οὔτε ἐξ ἰδίας, οὔτε ἐξ ἄλλων παρατηρήσεως εἶναι ἱκανὸς
νὰ ὠφελῇ.

Στίχ. 19. «Τῶν καλῶν ἡ συνήθεια οὐκ ἀποδλητέα». Ἀ-
ποδλητέα πᾶσα ἀκαταλληλία, καὶ κολόδωμα πᾶν, ὅταν ἀνάγκη
δὲν διᾶζῃ.

Σχ. 27. «Ἀρχαίας εὐγλωττίας καὶ τέχνης». Ἀρχαία εὐ-
γλωττία καὶ τέχνη κακῶς μεταχειριζομένη, ἐνδεχόμενον νὰ ᾗται
τὴν σήμερον κακογλωσσία καὶ ἀτεχνία.

Σελ. λδ'. στίχ. 8. «Ὅμμασι ποίοις». Θρίαμβος! Κροτήσα-
τε χεῖρας! Ἀλλαλάξατε τῷ κυρίῳ Δούκα πᾶσα ἡ γῆ!

Σελ. λζ'. στίχ. 3. «Ἀναγινωσκομένων». Καί μὴ κατανοουμένων.

Σελ. λη'. στίχ. 17. «Λόγους γράφετε, ἢ νόμους καὶ ἀποφθέγματα». Μήπως οἱ ἑλληνιστὶ γραφθέντες νόμοι καὶ τὰ ἀποφθέγματα, δὲν εἶναι ἑλληνικὰ συγγράμματα; Τί λοιπὸν ταράττεσαι διὰ τὴν μίμησιν; ἐμπορεῖς νὰ ἀποδείξης, ὅτι ὅλοι οἱ παρὰ σοῦ μεταχειριζόμενοι σύνδεσμοι εἶναι ἀναγκαῖοι ἀπαραιτήτως εἰς τὸν ἑλληνισμόν; πολὺ ἀπέχει.

Στίχ. τελευτ. «Εἰς τοιοῦτον πάθος ἐπέσυρεν ἀναμφιβόλως καὶ τὸν σοφὸν Κοραῖν ἢ πολυχρόνιος ἐκεῖσε διατριβή». Ὁ Κοραῖς πρὸ χρόνων ἤδη πολλῶν ἀπότροφος γενόμενος τῆς Ἑλλάδος κατὰ μὲν τοὺς ἄλλους, σώζει καὶ λέξεις καὶ ἰδιωτισμοὺς καὶ χαριεντισμοὺς συνήθεις τῆς πατρίδος, καὶ ἄλλους ἐπινόει οἰκειοτάτους, ἀναλόγους καὶ εὐλήπτους εἰς τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ ὁμογενεῖς· κατὰ δὲ τὸν Δούκαν ἀπελάθετο τῆς πατρίου γλώσσης καὶ ἔλαβεν ἰδιωτισμοὺς ἄλλοτρίων γλωσσῶν. Ὁ δ' ὑπὸ μόνου καὶ καθαροῦ ἑλληνικοῦ γάλακτος γαλακτοτροφούμενος Δούκας πόθεν ἔλαβε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ Δύω εἶναι ΕΚΕΙΝΑ, ΤΑ ΟΠΟΙΑ μάλιστα ἀπαιτοῦσι τὴν ὑμετέραν φιλανθρωπίαν καὶ ἐπιμέλειαν σήμερον, π. καὶ σ. Ι., ἢ αὔξησις τοῦ γένους καὶ ἡ ἐπίδοσις εἰς τὴν φιλοσοφίαν (Ρητόρων Τόμ. Α'. Σελ.). Ἐχει τάχα νὰ μᾶς δείξῃ τοιαύτης δεικτικῆς καὶ ἀναφορικῆς συγκρούσεως παράδειγμα ἐξ ἑλληνικοῦ τινὸς συγγραφέως τοῦ χρυσοῦ Αἰῶνος; ἢ δὲν εἶναι ταῦτα ἀκροτηριακοὶ καὶ μολυσμοὶ τῆς γλώσσης;

Σελ. λθ'. στίχ. 1. «Τὸν σοφὸν Κοραῖν ἢ πολυχρόνιος ἐκεῖσε διατριβή». Θέλεις νὰ τὸ πιστεύσωσιν οἱ ἄνθρωποι διὰ νὰ πείθωνται εἰς τοὺς λόγους σου· ἀλλ' οὐδεὶς τὸ πιστεύει· πάμπολλοι δὲ ἀποροῦσι, πῶς ὁ ἄνθρωπος τοὺς ἀναμνησκει τὰ παιδικὰ μετὰ τοσαύτης ἀστείότητος.

Στίχ. 26. «Οὕτω λοιπὸν γράφετε, ὦ ἄνδρες, συνδεσμικῶς». Ἀλλὰ μὴ πρὸς Θεοῦ κατὰ τὸν Δούκαν!

Σελ. μ'. στίχ. 10. «Μυρίζει τινὸς ἀληθείας». Παράδοξος μύτη ἢ ἐν λόγοις τὴν ἀλήθειαν ὁσφραινομένη!

Στίχ. 15. «Ὑλῃ, εἶδος, μορφή, καταρτίζει, κρίσις, ὀρθή, ἀλλοθενές, εἰσάγων, τὰ οἰκεία». Λέγει ὁ ἀστείος Δούκας, ὅτι αἱ

λέξεις αὐται μήτε εἰς τῶν σοφωτέρων τὰ στόματα ραδίως ἐν ταῖς διαλέξεσι μνημονεύονται, καὶ δεικνύει ὅποια εἶναι ἡ ἀστείότης καὶ σοφία του, ὅποια εἶναι ἡ αὐτοῦ φιλαλήθεια. Ἀφίνω γὰρ ἐξετάσω, ὅτι ὁ ἐξακριβῶν τὰ πράγματα ἐν τοῖς λόγοις, καὶ ἐλέγχων ἀνενδότως τῶν ἄλλων τὰ παροράματα τῆς συντάξεως, ἐπελάθετο τῆς γραμματικῆς του, ἥ ἐπελάθετο γὰρ καταχωρίσῃ ἐκεῖ κανένα κανόνα δικαιολογοῦντα τὴν σύνταξιν τοῦ Μ ν η μ ο ν ε ὕ ω ε ἰ ς τ ὧ ν σ ο φ ω τ έ ρ ω ν ἐ ν τ α ῖ ς δ ι α λ έ - ξ ε σ ι .

Σχ. 19. «Παρά τίνος ἔθνους παρέλαθες;». Παρέλαθα παρ' ἐκείνου τοῦ μέρους τοῦ γραιικικοῦ ἔθνους, τὸ ὅποιον καταγίνεται εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ λόγου μου, καθὼς ἂν ἔγραφα περὶ Τεκτονικῆς, ἢ Γεωργικῆς, ἢ Σκυτοτομικῆς, ἤθελα λάβει παρὰ τοῦ μετερχομένου αὐτὰς μέρους τοῦ ἔθνους ὅσα μ' εἶναι χρήσιμα.

Στίχ. 23. «Ὀνόματα εἴκοσι». Τὰ ἀρίθμησες καλά; Ἴδε μὴ ὑπερεπερίσσευσας τὸν ἀριθμόν.

Στίχ. 30. «Ὁ λέγας καὶ ὁ μάθας, καὶ ὁ δάλας». Ὅταν σὺν θεῷ μᾶς ἐκδόσῃς τὴν θείαν γραφὴν, τότε ἡ θέλεις διορθώσῃ καὶ τὸ Σὺ εἶπας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἄλλα πολλά, ἢ ὡς γραμματικὸς θέλεις μᾶς δείξει, ποῦ τῆς γραμματικῆς εὐρίσκεται ἡ μετοχὴ ὁ Εἶπας καὶ Δούκας καὶ ἄλλοι.

Σελ. μα'. στίχ. 4. «Ποία ἀπολογία». Οὐδεμία ἱκανὴ γὰρ καταπίσῃ Δούκας.

Στίχ. 6. «Παρέχει μάλιστα πάντων μετὰ τῆς χρείας ὁ κάλαμος». Λέγε το σὺ.

Σελ. μδ'. στίχ. 12. «Οὔτε καιρὸν ἔχομεν». Τί σὲ ἐδίασε λοιπὸν γὰρ ἐκτείνῃς τόσον τὸν λόγον σου εἰς συκοφαντίας;

Στίχ. τελευταῖος. «Πῶς δύναται τι βελτιοῦσθαι». Ἡ γλῶσσα δύναται βελτιοῦσθαι ἀναβαίνουσα, ἀλλ' ὅχι ὅπου ἡ ἱκαρομενίππειος φαντασία θέλει ἐκοῦσαν ἀέκουσαν γὰρ τὴν ἀναβάσῃ, καθὼς σὲ τὸ εἶπεν ὁ Κούμας· ὅμως μακάριοι οἱ λέγοντες εἰς ὧτα ἀκουόντων.

Σελ. μγ'. στίχ. 4. «Ἰστάμενος». Σὺ θέλεις γὰρ ἵστασαι ὅπου ἡ βάσις ἐξέλειπε.

Στίχ. 5. «Στῶμεν ἀπαρασαλεύτως». Ποῦ εἶπεν ὁ Κούμας τοῦτο;

Στίχ. 8. «Ὅρᾷς τῆς ἀλογίας». Ὅρᾳ τῆς σοφιστικῆς σου τὰς διαστροφάς.

Στίχ. 12. «Μέτρῳ μετρεῖται». Ναί μέτρῳ νοός· ὅμως ὄχι τοῦ Δούκα.

Στίχ. 21. «Πῶς διορισθήσεται;». Διὰ συγγραφῶν καλῶν καὶ ἀξίων, ἀστείως γραφομένων, καὶ ὄχι Δουκαϊκῶν καὶ Δουκαϊκῶς.

Στίχ. 28. «Διώκων σκιὰν ὡς ὁ Τάνταλος». Ἡ μυθολογία μᾶς παρασταίνει τὸν Τάνταλον ἐν μέσῳ ὕδατος μὴ δυνάμενον νὰ σδέσῃ τὴν δίψαν του, ὁ Δούκας πλάττει νέαν μυθολογίαν καὶ μᾶς παρασταίνει αὐτὸν σκιὰν διώκοντα.

Σελ. μδ'. στίχ. 4. Ἔως τέλους τοῦ παραγράφου σοφιστεύεται ἄρρητα θέματα, διὰ νὰ εὑρῆς τάχα τὸ ζητούμενον μέσον, ὡς ἂν ἦτο λόγος περὶ ἑλληνισμοῦ καὶ γραικισμοῦ, καὶ ὡς ἐπιλαθόμενος τῶν, ὅσα αὐτὸς εἶπας Σελ. δ'. περὶ τῆς εἰς τρία διαιρέσεως τῶν γνωμῶν περὶ καλλιεργείας τῆς γλώσσης, καὶ δὲν ἀφίνεις τρόντι εἰς σεαυτὸν οὐδεμίαν ἀπολογίαν.

Στίχ. 20. «Ἀλλὰ καὶ αὕτη (ἡ μακαρονικὴ) οὐκ ἄκρον ἐστί, ἀλλὰ μέση». Μέση; Οὐδαμῶς! ἐπειδὴ εἶναι περὶ συνηθείας ὁ λόγος, ὄχι περὶ καθαρῷ ἑλληνισμοῦ καὶ χυδαϊσμοῦ ἀκαθάρτου.

Στίχ. 30. Εἰς αὐτὸν τὸν παράγραφον παρατείνεις, τὸν ὅποιον ὑπέθεσες παραλληλισμὸν γλώσσης καὶ ἠθικῆς, χωρὶς νὰ εὐκρινίτης οὐδὲ τὴν μίαν οὐδὲ τὴν ἄλλην ιδέαν, ἀνακυκλᾷς πολλὰ καὶ τίποτε δὲν λέγεις, οὐδὲ συλλογίζεσαι, ὅτι καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν, καθὼς καὶ εἰς ὅλα τὰ πράγματα τὸ μέσον θεωρεῖται κατὰ τὴν ἐποχὴν καὶ κατάστασιν, καὶ ἂν εἶναι μέσον θεωρούμενον καθ' ἓνα τρόπον, εἶναι ἄκρον ἄριστον, ἢ κάκιστον ἄκρον, κατ' ἄλλον τρόπον θεωρούμενον· δὲν συλλογίζεσαι, ὅτι περὶ τῶν δογμάτων τοῦ Δούκα ἕκαστος ἀδιαφορεῖ, φιλόλογος δὲ ἀνὴρ τὰ ἔργα σου μόνον κρίνει φιλολογικῶς.

Σελ. μστ'. στίχ. 10. «Τὴν δὲ μακαρονικὴν αὐτὴν ποῦ θῶμεν;». Ἄν ἔχῃ τὰ ὅποια σὺ εἰς αὐτὴν ὑποθέτεις προτερήματα, ὁῦλον ὅτι εἰς τὴν κορυφὴν παρὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἂν ψεύδεται τὸ ἐπάγγελμα εἰς ταραχοπωλῶν τὰς ἀποθήκας, ὅπου θέλουσι καταντῆσαι γρήγορα τὰ ἀλειφοχαρτώματά της.

Σελ. μζ'. στίχ. 9. «Ἀλλὰ γράφειν ἀπλῶς ὡς ἕκαστος ἐκ τῆς ραθυμίας ἐστὶν ἀδύνατος, ὑποσχόμενον ἅμα καὶ τῆς ὠφελείας τὴν πρόφασιν». Χρειάζεται ἐξήγησιν.

Σχ. 14. «Ὡστε τὰ σχολεῖα αὐτὰ οὐχ ἔξουσιν οὐδὲ διδασκάλους μετ' οὐ πολὺ». Προφητεία μετὰ Χριστόν.

Στίχ. «Ἀλλὰ καὶ τῆς σήμερον ζητούμενοι ἄξιοι τῆς προστασίας μεγάλων σχολείων, οὐχ εὐρίσκονται». Τὸ Τῆς σήμερον μήπως εἶναι γενικὴ ἀπόλυτος; πλὴν τοῦτο εἶναι ἀδιάφορον. Τὸ μέγα κακὸν ὅμως πῶς εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ ἤδη ἐπὶ ζῶντος τοῦ Δούκα;

Σελ. μη'. στίχ. 7. «Ἄλλως δὲ ἔσονται καὶ αὐτοὶ ἅμα γόητες καὶ φιλόσοφοι· καθὼς συμβουλεύω καὶ τῷ πατρὶ ἐν τοῖς περὶ σωφροσύνης πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ παραγγέλμασι, λέγειν πρὸς αὐτὸν οὕτως· τέκνον, σωφρόνει· τοῦτο λεγέτω αἰ καὶ μὴ φοβείσθω, μὴ τι ἐκ τῆς πολλῆς σωφροσύνης περιπέσῃ εἰς τὸ πάθος τῆς ἡλιθιότητος, πολὺ δύσκολον ὅν· ἔαν ὅμως ἐπιτρέψῃ αὐτῷ καὶ ἀπαξ σαρκινὴν ἡδονήν, εὐθὺς προπαρεσκευάσεν αὐτῷ τῆς ἀσωτείας τὸν δρόμον καὶ ἔξει τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν ἀκατάσχετον Πρίαπον». Εἰς ταύτην παραθέτομεν τὴν τοῦ Κοραῆ γοητείαν εἰς Ἡλιόδωρον Σελ. νδ'. «Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, φίλε μου, σιμὰ τῶν πολλῶν ἄλλων αὐτῆς προτερημάτων, ἔχει καὶ ποίαν ἐξαίρετον γοητείαν, διὰ τῆς ὁποίας ὅχι μόνον μαλακύνει τὰ ἦθη τῶν νέων, ἀλλὰ καὶ τὰ κάμνει σεμνότερα καὶ σωφρονέστερα. Εἶναι πράγμα σπάνιον (τὸ ὁποῖον μ' ἔδειξεν ἡ πείρα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀλλογενεῖς νέους) νὰ καταδουλωθῇ εἰς τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς ὡς ἀνδράποδον, ὅστις ἔφθασε μίαν φορὰν νὰ πῖνῃ εἰς κόρον τὸ ποτήριον τῆς Μαγίσσης ταύτης. Ὅσους κατὰ δυστυχίαν ἐγνώρισα ὁμογενεῖς, τοὺς ὁποίους ἡ περιήγησις τῆς Εὐρώπης ἔφθειρεν ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ, αὐτοὶ ἢ ἦσαν ἀμαθεῖς παντάπασιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἢ δὲν ἤξευραν ἀπ' αὐτὴν παρά τὰ κοινὰ καὶ δημῶδη τῶν Γραμματικῶν μαθήματα. Ἀλλ' ἄς ἀφήσωμεν τοὺς δυστυχεῖς τούτους καὶ ἀνωφελεῖς εἰς τὴν πατρίδα νέους, καὶ ἄς στρέψωμεν ὅλην τὴν φροντίδα εἰς ἐκαίνοους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλλάς προσμένει τὴν σωτηρίαν της. Νέοι· εὐτυχεῖς καὶ μακάριοι! εἰς σὰς ἀνοίγεται τὴν σήμερον νέον στάδιον δόξης καὶ τιμῆς. Τρέχετε μὲ προθυμίαν Ἑλληνικὴν εἰς

αὐτό, καὶ ἐνισχύοντες ἀλλήλους εἰς τὴν εἰς τὰ καλὰ καὶ τίμια προκοπὴν, μὴ θαρύνεσθε νὰ φωνάζετε ἀδιακόπως εἰς πρὸς τὸν ἄλλον, καθὼς οἱ Ἀργοναῦται,

... Ἡμετέρῃ δ' ἐπερείδεται Ἑλλάς ἐφορμῇ
Ἡὲ κατηφείην, ἥ καὶ μέγα κῶδος ἀρέσθαι.

Ἄς κρίνωσι μεταξὺ τῶν δύο τούτων γοήτων ὅσοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ κρίνωσιν.

Σελ. μθ'. στίχ. 1. «Ἐξαναπόκτησιν τῆς προγονικῆς γλώσσης». Ἐδῶ φαίνεται ὅτι ὁ Κούμας ἤθελε νὰ εἴπῃ Ἀπόκτησιν γλώσσης ἐφαμίλλου τῆς προγονικῆς· τὰ δὲ τοῦ Δούκα σοφίσματα εἶναι ἀληθινὰ παραλαλήματα.

Στίχ. 26. «Ἀνύπαρκτον πάλιν ἐνταῦθα οὐκ οἶδα τί ἐγνοεῖ». Δὲν χρειάζεται βέβαια πολὺς νοῦς διὰ νὰ τὸ νοήσῃ ὅστις δῆποτε ἄλλος. Παράδειγμα γένους ἀναλαβόντος γλώσσαν εἰς μόνον διδλία σωζομένην δὲν ἔχομεν· εἶναι λοιπὸν πασίδηλον, ὅτι ἡ παρὰ τοῦ Δούκα ζητουμένη ἀνέγερσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἶναι, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ πιθανόν, πρᾶγμα ἀνύπαρκτον· ἐκτὸς ἂν νοεῖ τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς παρ' ὀλίγων τινῶν εὐαρίθμων, καὶ αὐτὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀτελῇ, καὶ τοιαύτην, δυνάμει τῆς ὁποίας νὰ ταυτίζωσι τὸ παρ' ἡμέραν καὶ τὸ Ἀεῖ.

Σελ. ν'. στίχ. 3. «Λέγε λοιπὸν σὺ Ἀλέξανδρε». Δὲν ἐξεύρω τί λέγει ὁ Ἀλέξανδρος· ὅμως ὁ τοῦ Κούμα λόγος δὲν ἔχει τίποτε ἀκατάληπτον. Ἐπειδὴ κακὸν εἶναι βέβαια νὰ ἔχωμεν γλώσσαν ἀκαλλιέργητον· ὅμως εἶναι χειρότερον νὰ ἀποκτήσωμεν ὀλίγοι μετὰ βίας καὶ ἀτελῶς τὴν παρὰ τοῦ Δούκα συμβουλευομένην, ἢ ὁποία μᾶς κατασταίνει ἀκαταλήπτους εἰς τοὺς ὁμογενεῖς, καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς μᾶς παρασταίνει ἀλλοκότους.

Σελ. ν'. στίχ. 18. «Ἄλλ' ὦ ἦθη, ὦ καιροί! εἴτι σεμνόν, εἴτι ὠφέλιμον, εἴτι ἀληθές καὶ ἀπλοῦν, πάντα συγκέκρυπται εἰς τὸ ψεῦδος κ.τ.ε.». Λαλεῖς ὡς ἄγγελος· τί λέγεις ὅμως δὲν νοῶ.

Σελ. νά'. στίχ. 1. «ᾠρα κ.τ.λ.». Εἰς τόσην ρητορείαν πολλὰ ἐδύνατο ἄλλος νὰ ρητορεύσῃ, κάλλιον ὅμως νὰ τὰ πατρῶξω.

Στίχ. 23. «Ἀνὴρ τις σοφός». Τίς οὗτος ὁ ἀνὴρ;

Στίχ. 27. «Τὴν γνώμην αὐτοῦ». Τίνος;

Στίχ. 28. «Ἀπορίας πρὸς τὸν Γάλλον». Ἐδῶ ἐπελάθετο ὁ Δούκας τῶν ἰδίων αὐτοῦ λόγων περὶ συντάξεως καὶ περὶ σαφηνείας.

Στίχ. 30. «Ἐπειτα δὲ ἐξέδωκε καὶ τὸν Πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης». Ἐδῶ θέβαια ἤθελεν εἶσθαι χρήσιμος ὁ δέ, ἂν τὸ ρῆμα ἦτο ἐπὶ πρώτου προσώπου· ἀλλ' ἐπὶ τρίτου ὄν, τίνα ἀναγγέλλει ἅρά γε ἐκδότην τοῦ Προδρόμου τῆς Ἑλλ. Βιβλ.; Ὁ τὴν σαφηνεῖαν τόσον διώκων Δούκας δὲν τὸ ἐσαφῆνισεν· ἀλλ' ὁ ἐκδότης εἶναι γνωστός· τοῦτο μᾶς ἐξηγεῖ ὁποῖα ἀπόκρισις ἀνήκει εἰς τὰς προηγουμένας δύο ἐρωτήσεις.

Σελ. νθ'. στίχ. 2. «Ἀδίκως καὶ ἀμαθῶς». Ὁ ἄδικος καὶ ἀμαθὴς εἶναι λοιπὸν ὁ σοφὸς τοῦ Δούκα.

Στίχ. 7. «Οἷα προσήκει, οἶμαι, ἀκολακεύτω καὶ φιλοπάτριδι». Ἀληθέστερον ἀπολιτεύτω, καὶ ὑποψίαν ἔχοντι πάθους.

Στίχ. 8. «Καὶ οἱ τὰ αὐτοῦ ἐξαπλότητος ἐν τῇ τότε πρεσβεύοντες, ἐπέισθησαν εἰς τὰμά». Δὲν μᾶς ὀνομάζεις καὶ ἕνα;

Στίχ. 12. «Καὶ πάντα ἦν ἐγὼ τὰ κακὰ κ.τ.ε.». Εἰς ὅ,τι σὲ εἶπαν ἀμαθῇ, δεῖξε, ὅτι ψεύδονται, καὶ τότε φαίνονται ἀμαθεῖς. Τὸ ἀγράμματος καὶ ἀναλφάβητος εἶναι ἰδιά σου αὐτεπάγγελτα ἐπίθετα, οἱ συκοφαντούμενοι δὲν σὲ τὰ προσήψαν. Ἀσυλλάβιστος ἐρρέθης ὡς κακῶς συλλαβίζων· Μορμόλυξ καὶ ληστής καὶ τυμβωρύχος μεταφορικῶς, ὡς ἀπεδείχθης πράττων κατὰ φιλολογίαν, ὅ,τι μυθεύονται καὶ ἱστοροῦνται καὶ ὑποτίθενται πράττοντες οἱ κυριολεκτούμενοι. Τί λοιπὸν ἀδημονεῖς;

Ἄς στοχασθῇ ἕκαστος ἂν ὁ οὕτως ἀστάτως καὶ ἀκανονίστως συλλαβίζων, ἔμαθέ ποτε τί ἐστὶ συλλαβισμός διὰ νὰ μᾶς ἐλέγξῃ ὡς συκοφαντοῦντας τὸν ἄνθρωπον, ἢ νὰ τὸν ἀθωώσῃ, ἀποδίδων ὅλα εἰς τὰ παρρηγόρια τοῦ τύπου, ἢ τὴν ἀπροσεξίαν τοῦ διορθοῦντος· Ρητὸρ. Τόμ. Α'.

Σελ. κδ', κατασ - πᾶ	8 συ - νοίσειν
κη' ἐξη - γουμένου	9 ψηφῆσας - θαί
2 Δημοσ - θένης	11 προσή - κουσιν

3 συντετάχ - θαι	15 πε - ριέσται
ἄσ - κήσεως	18 συνά - ρασθαι
ἐξίστασ - θαι	20 ἔξο - δον
συνεθίζεσ - θαι	21 πεπράχ - θαι
6 πρέσ - θεις	προς - ήκει
ἔξου - σίαν	πε - ρίοδος
	22 ἔξε - λείν

Ἡρωδιανοῦ Σελ. ιδ', ἀπροσε - ξίας	μ', προ - σεχῶς
ιη', προ - σπαθει	παραφ - θείρας
κγ', συνε - ζευγμένη	μδ', συ - νηθείας
λγ', ἐ - ξηγήσω	οζ', ἄθ - λων
λστ', περισ - πούδαστον	πα', προσεκ - τέον
λζ', προ - σευχῶν	ἄφεκ - τέον κ.τ.λ.
λη', συνή - θη	

Στίχ. «παρατελευταίον. Ἄλλ' οὔτε ἡ ἀπειλή αὐτοῦ με ἐτάραξεν». Ὡ τῆς σταθερότητος!

Σελ. νγ'. στίχ. 1. «Οὔτε ὁ Θουκυδίδης μου ἀποβλέπει τί χρηματικόν». Ὡ τῆς μεγαλοψυχίας! ἀλλὰ διατί ὁδύρεσαι διὰ τὴν καταδρομὴν τοῦ θιβλίου σου;

Στίχ. 3. «Εἰδὲ περιέχει Ἀντιφιλοσοφίαν». Ποῦ εἶπεν ὁ Κοραῆς ὅτι ὁ Θουκυδίδης περιέχει ἀντιφιλοσοφίαν;

Στίχ. 7. «Πόθεν ἐγὼ δεικνύομαι τῆς φιλοσοφίας πολέμιος;». Ἄν δὲν ἐξαρχοῦσι τὰ προεκτεθέντα γὰρ τὸ ἀποδείξωσιν, ὑποσχύμεθα τὴν ἐξηγήσιν.

Σελ. νδ'. στίχ. 29. «Ἐντεῦθεν παρακινήθεις». Ἡμεῖς ἐξεύρομεν καλῆτερα, μαθόντες ἐκ τῆς γα' Σελ. τὰς ἐκ τοῦ πάθους ὑποφίας σου. Τί θάσιν ὁμῶς ἔχουσι καὶ πιθανότητα, τοῦτο δὲν μᾶς ἐξηγήσας.

Σελ. νε'. στίχ. 2. «Φιλοσοφίαν εὖωγον». Κοῦφοι λόγοι, Δουκαῖκαι ἐπίνοιαι.

Στίχ. 12. «Πλὴν κατὰ φιλοσοφίας οὐδὲν οὐδαμοῦ ἐλάλησα».

Βέβαια εἰς κἀνένα τῶν λόγων σου δὲν ἐπέγραψες τὸ Λόγος κατὰ Φιλοσοφίας.

Στίχ. 22. «Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἴσως πρὸς ἀπολογίαὶν τοῦ Γεωργιάδου ἄξιον διηγήσεως». Βεβαιότατα ἄξιος συνήγορος τοῦ Δούκα εἶναι ὁ Γεωργιάδης ὡς εἰς τὴν Ἀνθρωπολογίαν, καὶ πάλιν ἄξιος τοῦ Γεωργιάδου ὑπέρμαχος ὁ Δούκας ὡς εἰς τὴν Ἀργώ.

Σελ. νστ'. στίχ. 2. «Συνέγραψεν ἑλληνιστί, τὴν Ἀντιπανάκειαν ἄριστα». Περὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ κρίνεις, ἢ περὶ τῆς ἱατρικῆς; ἔπρεπε γὰρ τὸ σαφηνίσῃς.

Στίχ. 29. «Ἐπειδὴ τὸ Ἰνστιτούτον τοῦ Παρισίου — κατεγίνετο ἐν τῷ τότε εἰς ἐκλογὴν ἐνὸς μέλους ἐκκλησιολόγος· τοῦτο δὲ ἐγίνετο ἐκ τοῦ νόμου τοῖς ψήφοις τῶν πλειόνων· ὁ δὲ Κοραῆς, καίτοι ἐκ πολλῆς παρασκευῆς καὶ παραγγελίας ὀρμηθεὶς ἐπὶ τοῦτο ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ πάσαις σχεδὸν ταῖς ψήφοις, τὸ αὐτὸ παθὼν καὶ πρότερον ἔτι δίδας. Ἐντεῦθεν δεινοπαθεῖ...». Ὡς τῆς ἐχιδναίας γλώσσης τοῦ ἐπιεικοῦς φιλοπάτριδος, τῆς μόνον ὑπὲρ τῆς τοῦ κοινοῦ ὠφελείας κινουμένης! Καὶ πόθεν ἔμαθες, ὦ τί ἂν σε εἴπω, τὰ τοιαῦτα; Μάθε, ὦ ἐπιεικέστατε φιλόπατρι, ὅτι τὸ Ἰνστιτούτον κἀνένα δὲν δέχεται εἰς τὸ μέσον του, ὅστις δὲν ζητήσῃ τοῦτο, γράφων καὶ ἐπισκεπτόμενος ἐπὶ τούτῳ τὰ μέλη τοῦ Πανεπιστημίου. Μάθε ὅτι τὸν Κοραῆν θέλοντες τινὲς τῶν τοῦ Πανεπιστημίου αὐτοῦ γὰρ συναριθμήσωσιν εἰς τὸν ἴδιον χορόν, δὲν ἐδυνήθησαν ποτὲ γὰρ τὸν καταπαίσωσι διὰ γὰρ γράψῃ καὶ γὰρ ἐπισκεφθῇ κατὰ τὴν ἀνάγκην ἐπικρατήσασαν εἰς τοῦτο συνήθειαν. Διὰ τοῦτο λοιπόν, καὶ διότι βέβαια εἶναι καὶ ἄλλοι ἄξιοι τῆς αὐτῆς τιμῆς, ἔχοντες καὶ ἄλλα συστατικὰ ὡς ἐκ πόλεων μεγάλων τε καὶ πλουσίων, ἐπροτιμήθησαν τοῦ ξένου καὶ ἀπόλιδος. Ποίαν αἰτίαν λοιπόν εἶχε γὰρ δεινοπαθῇ ὁ μὴδὲν ἐλπίζων, μὴδὲ ζητῶν; Ἀλλ' ἂν ἦτο καὶ τοιοῦτου πάθους ἦττων, ἀνῆκεν εἰς σὲ τὸν φιλόπατριν καὶ ἐπιεικῇ γὰρ τὸν θεατρίσης εἰς τοιοῦτον τρόπον; Ὡς τῆς ἐλεεινῆς φιλοπατρίας καὶ ἐπιεικειᾶς. Αἱ ἐπισκέψεις, ὡς συνήθεις, εἶναι δι' αὐτὸ τοῦτο εὐλογοὶ ἐκ μέρους τῶν ὁμογενῶν Γάλλων καὶ ἄλλων, ἐχόντων εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν πατρίδας γὰρ προσφέρωσι παρομοίας ἢ ἀναλόγους ἀμοιβάς· παράλογοι ὅμως ἐκ μέρους πτωχοῦ καὶ πτωχῆς πατρίδος Γραικοῦ, προθυμουμένου γὰρ ἐξαλείψῃ τὸ παρ'

ἄλλων σοφῶν τιγῶν εἰς ὄλον τὸν ταλαίπωρον ἡμῶν ἔθνος προστρι-
 ῥόμενον ὄνειδος τῆς χαμερπείας, τὸ *je n'ai connu de nation*
plus vile que la Nation Grecque! αὐταῖς λέξεσι κηρυττόμενον.

Σελ. νζ'. στίχ. 2. «Ἐντεῦθεν οὖν δεινοπαθεῖ, ὡς ἔοικεν, ὁ ἄ-
 νήρ καὶ ἐπὶ τὸν καλὸν Ἀναστάσιον ἐξοπλίζεται». Ἀλλὰ δια-
 τί, ὦ καλὲ Δούκα, δεινοπαθῶν ὁ Κοραῆς διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ
 Πανεπιστημίου, νὰ ἐξοπλισθῇ κατὰ τοῦ καλοῦ σου Ἀναστασίου;
 Τί κοινὸν κυνὶ καὶ θαλανείῳ; Μήπως, διότι ἔγεινε τῆς ἐταιρείας
 τῶν Ἰατρῶν, νομίζεις, ὅτι τὸν ὑπωπτεύθη ὁ Κοραῆς ὡς ἀποτρέψαν-
 τα τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ ψήφους τοῦ Πανεπιστημίου; Τί κοινὸν τῷ Ἰν-
 σtitούτῳ καὶ τῷ τῶν Ἰατρῶν ἐταίρῳ; Ὡς τῆς ἀπονοίας καὶ ἐπι-
 νοίας τοῦ ἐπιεικοῦς φιλοπάτριδος!

Στίχ. 4. «Καίτοι τῶν παιδικῶν ἑκατέροις διαφόρων ὄντων».
 Ὡς τῆς θαυμαστῆς αἰτιολογίας!

Στίχ. 5. «Ἄλλ' ἵνα ἔχῃ εὐπρόσωπον ἀφορμὴν ἐπὶ τοῦτο, καὶ
 πρόφασιν εὐλογον». Εἰς τί ἀφορμὴν καὶ πρόφασιν; εἰς τὸ νὰ
 ἐξοπλισθῇ κατὰ τοῦ καλοῦ σου Ἀναστασίου; Ἐγὼ δὲν βλέπω
 καμμίαν σχέσιν.

Στίχ. 6. «Ἐκδίδει τὰ Ἀστεῖα τοῦ Ἱεροκλέους, καὶ μεταφέρει
 ἐκεῖθεν τὸν Σχολαστικὸν εἰς τὸν ἀγαθὸν Ἀναστάσιον καὶ εἰς ἐμέ».
 Τὰ Ἀστεῖα δὲν φέρουν ὄνομα ἐκδότου· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγνώρισες τὴν
 εἰκόνα σου εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ Σχολαστικοῦ, ζήτησ' ὅστις καὶ
 ἂν ἦναι ὁ Βολισσινὸς ἐκδότης! ζήτησ' καὶ εὐτυχέϊτω ἔνεκεν τῆς
 ἐπιτυχίας τῶν χρωμάτων!

Στίχ. 10. «Καὶ τὰ τροφεία τῇ πατρίδι ἀποδιδόντα οὐ πάγνυ τι
 φειδόμενος». Ἡ ἐπίδειξις αὕτη εἶναι ἐπονείδιστος.

Τὸ καυχᾶσθαι παρὰ καιρὸν
 Μανίαισιν ὑποκρέκει.

Πίνδ. Ὀλυμπ. θ' στίχ. 59.

Στίχ. 12. «Ἐλεοῦμεν δὲ οὐχ ἥττον καὶ τὸν σεβάσμιον γέροντα
 ἤδη ἐπὶ γήρῳσιν οὐδ' ὁ κολακείας ἡττώμενον· μὴ τυγχάνοντα δὲ
 παρ' ἡμῶν, χαλεπαίνοντα καὶ χολούμενον». Ὡς τοῦ ἁγίου Παν-
 τελεήμονος! ἀλλ' ἐξ οἰκείων κρίνεις τὰ ἀλλότρια!

Στίχ. 26. «Καὶ νῦν αὖθις διὰ τὸν αὐτὸν συλλυπούμεθα λόγον, τοῦ ποθεινοτέρου ἤδη ἐκπεπτωκότι». Σπόγγισε, κροκόδειλε, τὰ δάκρυά σου, διότι δὲν τὰ χρειάζεται κανεὶς.

Στίχ. 29. «Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ γὰρ συνεπαινέσῃ καὶ τὰς δίδλους ἐκείνου». Δὲν πιστεύω γὰρ χρειάζονται τοιούτων συμβούλων οἱ κατὰ τὸν Κοραῆν περὶ τῶν τοιούτων.

Στίχ. 31. «Τιμὴ προῆλθεν ἐκ μυρίων στομάτων Γερμανικῶν ἐπικρίσεων». Αἱ ἐπικρίσεις ἔχουν στόματα εἰς τὴν Γερμανίαν; ἔστω! ἀλλὰ πῶς ἀναγνούς αὐτὰς κατέγνως τὸν νοῦν;

Παρατρέχω πολλὰ ὡς ἐπαναλήψεις, καὶ αὐταναίρετα ἀναμασθήματα τοῦ Δούκα, καὶ ἔρχομαι εἰς τὴν περὶ τοῦ Π ρ ο - κ ό π τ ω συζήτησιν. Ὁ Κοραῆς θεωρεῖ τὴν λέξιν ὡς γραμματικὸς καὶ φιλόλογος, καὶ ὅσα λέγει, εἶναι ἤδη γνωστά, καὶ ἡ καλὰ ἡ κακὰ, δὲν χρειάζονται τὴν ἰδικήν μου κρίσιν· ὁ Δούκας ὁμως ἔχει δίκαιον γὰρ μὴ πείθεται, ἐπειδὴ ἐξεύρει, ὅτι ἡ λέξις προῆλθεν ἐκ τοῦ Ζ ι μ π ι λ ι ο υ (φορμῖς), ἐξεύρει λοιπὸν καὶ ὅτι ὅσα ὁ Κοραῆς ἢ ἄλλος λέγει περὶ ἀναλόγου χρήσεως, καὶ ἐτυμολογίας καὶ μεταφορᾶς λέξεων εἶναι περιττὰ καὶ μάταια, καὶ κανένα Δούκαν δὲν μεταπείθουσι.

Σελ. νη'. στίχ. 14. «Συγκαταριθμηθῆναι εἰς τὰ μέλη τοῦ αὐτοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Παρισίῳ». Ἐκ τῶν ἐφημερίδων ἐξεύρομεν, ὅτι ὁ καλὸς καγαθὸς Μουστοξύδης ἐκρίθη ἄξιος τῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων ἀλληλογραφίας, καὶ πιστεύοντες, ὅτι εἶναι ἄξιος γὰρ ἐμπρέψῃ καὶ μεταξὺ τῶν κυρίως μελῶν αὐτοῦ, ἀποροῦμεν πόθεν ἔμαθεν ὁ σοφὸς ἡμῶν Δούκας, ὅτι καὶ συγκατετάχθη ἤδη ὁ ἀνὴρ εἰς τὸν χορὸν αὐτῶν. Ἀλλ' ὡς φαίνεται ὁ Δούκας εἶναι τόσο σοφός, ὥστε ταυτίζει τὰ μέλη τοῦ Πανεπιστημίου μετὰ τῶν ἀλληλογραφόντων, καθὼς καὶ τὴν Ἑταιρείαν τῶν ἱατρῶν μετὰ τοῦ Πανεπιστημίου αὐτοῦ.

Σελ. ξ'. στίχ. 6. «Τὴν πρὸς... τὸν Οὐγγροβλαχίας ἱεράρχην Ἰγνάτιον». Πρόσθεε ἐ π ι σ τ ο λ ή ν, ἀξίαν, ἀξιωτάτην τῆς τοῦ Δούκα γραφίδος.

Σελ. ξα'. στίχ. 17. «Καθότι ἡ γλῶσσα ἐστὶν ἑαυτῇ (γρ. ἡ αὐτῇ) καὶ αὐτὴ δι' ἑαυτῆς παραφράζεται». Λέγει ὁ Δούκας· ἡ ἀλήθεια ὁμως εἶναι, ὅτι δὲν εἶναι κατὰ πάντα ἡ αὐτὴ· καθότι ἂν

εἶναι ἡ αὐτή, ὡς σώσασα ἀπαρallάκτως πλῆθος καὶ λέξεων καὶ τύπων· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ αὐτή, ὡς μὴ παραδεχομένη πάμπολλα τῆς παλαιᾶς ἐκείνης καλὰ, εἰ μὴ διαζομένη παρὰ τῶν Δουκῶν. Εἶναι ἡ αὐτή, καθὼς ἔσωσε τὸ Λόγος, Λόγου, Λόγον· Λόγε, Λόγοι, Λόγων, Λόγους, καὶ Λέγω, Λέγεις, Λέγει, Λέγομεν, Λέγετε, Λέγουσι· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ αὐτή καθὼς δὲν ἔσωσε καὶ τὰ Λόγῳ, Λόγοιν, Λόγοις καὶ Λέγετον, Λεγέτοιν. Εἶναι ἡ αὐτή, καθὼς ἔσωσε τὸ Ἔλεγον, Ἐλεγε, Ἐλέγομεν, Ἐλέγετε, Ἐλεγον, καὶ πρὸς διάκρισιν προσώπου καὶ ἀριθμοῦ προσέλαβε καὶ τὸ Ἐλεγα, Ἐλεγαν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ αὐτή καθὼς δὲν ἔσωσε καὶ τὸ Φημί, Φῆς, Φησί κ.τ.λ. οὐδὲ τὸ Ἐφην, κ.τ.λ. οὐδὲ τὸ Εἶρηκα ἢ Λέλεχα, ἢ Λέλογα ἢ Ἐλελόγειν, ἢ Εἰρηκῶς ἦν, ἢ Ἐλεξα, ἢ Λέξω, εἰ μὴ τυχὸν βεβαιασμένη παρὰ τῶν Δουκῶν· ἐπλασε δὲ τὸ Ἐχω εἰπεῖ, Εἶχα εἰπεῖ, Θέλω εἰπεῖ, κ.τ.ε. καὶ λέγει Εἶπα, ἂν καὶ δὲν λέγει ὁ Εἶπας. Εἶναι ἡ αὐτή, καθὼς ἔσωσε τὸ Ὀργίζομαι, καὶ Συγχωρῶ καὶ Φρίττω· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ αὐτή, καθὼς δὲν ἔχει ὁμοίως καὶ χωρὶς ἀνάγκης εὐχρηστον, εἰ μὴ κατὰ τοὺς Δούκας, καὶ τὰ Χαλεπαίνω, Ἐπιτρέπω καὶ Φρυάττομαι, καὶ δι' ἄλλα πολλὰ καὶ τοιαῦτα καὶ ἄλλοιᾶ, τὰ ὁποῖα οἱ Δοῦκαι δὲν στοχάζονται, ἢ τὰ παραβλέπουσιν ἐπίτηδες, διὰ τὰ καταφεύγωσι, χρείας καλούσης, εἰς τὸ σύνθηες, Ἐγὼ δὲν γράφω τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλὰ πῶς λοιπόν, ὦ καλὲ Δούκα, λέγεις ἀπλῶς ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ αὐτή;

Σελ. ξβ' στίχ. 1. «Ἐλέγξαντί μου — τὴν ἀκυριολεξίαν». Σὺ ὅμως ὀλίγον ἀνωτέρω ἀπορεῖς διατὶ μέμφονται σου τὰ ἀκατανοήτως καὶ παρὰ γνώμην τοῦ δοξάζοντος καὶ ἀκαταπαύστως σαλπίζοντος, ὅτι ἡ νῦν συνήθης καὶ ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἡ αὐτὴ αὐτοτάτη, μακαρωνιζόμενα, καὶ πολλαχοῦ παρεξηγεῖς τὸν μακαρονισμόν, ἀγνοῶν, ὅτι μακαρονισμὸς δὲν εἶναι τὸ ἐλληνίζειν, ἀλλὰ τὸ τὸν ἐλληνισμόν παραχαράττειν καὶ κιβδηλεύειν· εἶναι ἡ τοῦ ἀληθοῦς ἐλληνισμοῦ κατάχρησις ἐν οὐ δέοντι· εἶναι ἡ ἁμορφος συρραφή καὶ συναρμογὴ τῆς ἐσθῆτος τοῦ Ἰρου μετὰ τοῦ πέπλου τῆς Ἀθηνᾶς, οἷον ἡ τοῦ Χ α λ ε π α ί ν ω καὶ ἄλλων, μετὰ τοῦ ἱ δ ι ο ν, ὅπου περὶ μερικευμοῦ, τοῦ τ ό σ ο ν — δ σ ο ν, ὅπου περὶ ἀναλογίας, λόγος δὲν εἶναι.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα εἶναι καὶ λέγονται μακαρονισμός· καὶ ὅπου τὰ τοιαῦτα εὗρης, ἐκεῖ ἐπιφώνει τὸ Δουκαῖσμός καὶ μίμησις τῶν σῶν, ὅχι ὅπου εὐρίσκεις ἀληθεῖς ἐλληνισμούς καὶ μεταφορὰς ἐλληνικὰς πρὸς στολισμὸν γλώσσης καὶ ἀποφυγὴν βαρβαρισμοῦ, χωρὶς σκοτασμὸν καὶ ἀηδεῖαν εἰσαγόμενα. Ἀλλὰ σὺ ἀηδεῖαν εὐρίσκεις ὅπου ὡς ἀηδὴς καὶ ἡπατημένος ἐλέγχῃσαι ὡς Σελ. 27 εἰς ὑποσημείωσιν τῆς πρὸς τὸν Οὐγγροβλαχίας ἐπιστολῆς.

Αὐτόθι. Εἰς τὴν ὑποσημείωσιν διορθῶναι τὸν Θουκυδίδην τοῦ ἐκ τῆς Γερμανικῆς μεταφράσεως. Ἀλλὰ πότε ἐξέμαθε τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν; Βέβαια καὶ αἱ διορθώσεις αὗται εἶναι ὡς καὶ ἡ τοῦ Χειμάρρου μετάφρασις.

Σελ. ξζ'. στίχ. 24. «Ἐν δὲ οἶδα μόνον, ὅτι πάθος γοερὸν κατήνεγκέ σε εἰς τὰ τοιαῦτα ἀπὸ τῆς Ἰσοκρατικῆς ταύτης ρήσεως». Ἐξ οἰκείων κρίνεις τὰ ἀλλότρια, καὶ τοῦτο μᾶς βεβαιοῦσι τὰ ὅποια μᾶς ἐξήγησες αἷτια τοῦ πάθους σου, τοῦ γεννηθέντος ἐκ τῆς ὑποφίας σου περὶ τῆς γνώμης τοῦ σοφοῦ Κοραῆ, ἢ τῆς γνώμης τοῦ Κοραῆ, ἢ ἄλλου πρὸς σοφὸν τινα ἐρωτήσαντα αὐτὸν ὅποιαν ἔχει γνώμην περὶ τοῦ Θουκυδίδου σου (τὸ ὅποιον πιστεύω ὅτι εἶναι πλάσμα σου ρητορικὸν πρὸς τὴν χρεῖαν ἐπινενοημένον, διὰ τοῦτο καὶ ἀσαφῶς ἐκπεφρασμένον), ἢ μᾶλλον ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Κοραῆς ἐτόλμησε νὰ μὴ σὲ θυμιάσῃ ἀρκετά, καὶ νὰ μὴ ἐκθειάσῃ ὡς ἄθλα μεγάλα τοῦ μεγάλου Ἡρακλέους τὰ συγγράμματα καὶ τὰς ἐκδόσεις σου. Ἀλλὰ μήπως εἶναι χρέος ἐνὸς ἐκάστου νὰ ἐπαινέσῃ, ὅ,τι λάχῃ; Ἀλλ' ἔστω! τὰ ἔργα σου ἦσαν ἄξια ἐπαίνου· τί ἔσφαλεν ὁ Κοραῆς, ἀφοῦ τοῦλάχιστον διὰ τοῦ τύπου δὲν εἶπε καλὸν κακὸν περὶ αὐτῶν; Ἀλλὰ δὲν ἐξήρесе τῆς κοινῆς τῶν γραμματικῶν πυρκαϊᾶς τὴν Τερψιθέαν· ἀρκεῖ, ὅτι δὲν τὴν ὠνόμασε ρητῶς καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀξίαν τῆς τοιαύτης δυστυχίας.

Σελ. ξη'. στίχ. 4. «Καὶ πολλῶν ματαίων λόγων ἀπηλλαγμένον». Ματαίων καὶ ἔτι χειρόν, ὡς παραπικρανάντων τὸν Δούκαν.

Σελ. ξθ'. στίχ. 34. «Ἐπειδὴ ὁ ἀνὴρ ἐπιθυμεῖ πανταχοῦ τὸ θυμίαμα». Βέβαια περὶ τοῦ σοῦ θυμιάματος ποτὲ δὲν ἐφρόντισεν, οὐδ' ἐστοχάσθη τὴν παρουσίαν, ἢ ἀπουσίαν. Ἀνθρώπος ὢν ὁμῶς, καὶ σάρκα φορῶν, δὲν ἐμπορεῖ τις νὰ ὁμώσῃ, ὅτι δὲν συγχύζεται βλέπων καὶ ἀκούων τὰς κατ' αὐτοῦ τερατείας σου.

Στίχ. 36. «Παράδοξον δὲ προσέτι μοι ἐφάνη τοῦ σοφοῦ Κοραῆς καὶ τὸ περὶ τῆς εἰκόνης τοῦ Ἰσοκράτους ἄτοπον εἴκασμα (πδ') διατὶ γράφεται Εἰσοκράτης». Πῶς δὲν ἐξηγήσας τὸ παράδοξον τοῦτο πρὸς τὸν φίλον σου, τὸν καλὸν κάγαθόν Γεωργιάδην τὸν Ἰατρόν, τὸν κατὰ σὴν μίμησιν οἰκαιοποιηθέντα, ὡς μαργαρίτην, τὸ τοῦ Κοραῆ, κατὰ σέ, τοῦτο παράδοξον; ὅσα φιλοσοφεῖς περὶ πλεονασμοῦ καὶ ἄρσεως καὶ περὶ τῶν ἀγραμμάτων ξυστριστών καὶ εἰκονογράφων καὶ εἶναι ἄξια εἰκόνων καὶ ἀνδριάντων, πλὴν εἰπέ μας διατὶ τὸ Πάϊς καὶ ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ Ἀττικοὶ ποιηταὶ γράφουσι καὶ μετροῦσι συμφώνως Παῖς; Τὸ δὲ Ἔϊσος ὁ μὲν ἀείποτε Ἴσος, μακρῶς, οἱ δὲ ἀείποτε Ἴσος, βραχέως; ἢ δὲν ἀληθεύει καὶ τοῦτο;

Σελ. αα'. στίχ. 18. «Οὐχ ἵνα εὕρω ἀντιφιλοσοφίας τινας ἐν αὐτοῖς». Καὶ τίς ὑποπτεύεται τοιαῦτα; δὲν εἶναι γνωστὸν ὅση εἶναι ἢ ἐπιεικειὰ σου; ὅση ἢ ἀνεξικακία; ὅσον τὸ φιλόπατρι καὶ φιλάληθες; Πλὴν τὸ δόρυ, κατὰ τὴν σκυθικὴν παροιμίαν, κακῶς εἰς σάκκον χωρεῖ.

Στίχ. 23. «Ἐπειτα δέ, ἵνα εἴτι παρ' αὐτοῦ κεκίνηται μὴ καλῶς, δεῖξωμεν αὐτῇ;». Ὡς φιλοσοφικῶς, ἢ ὡς ἀντιφιλοσόφως κεκινημένα;

Στίχ. 27. «Τῷ παρ' αὐτοῦ ΔΙΟΡΘΩΘΕΝ ἐκείνῳ χωρίῳ». Ἰδοὺ πῶς ἀναθαίνομεν εἰς τὸν Παργασσόν, ἐλληνίζοντες καὶ δοτικίζοντες Δουκαϊκῶς ἔπειτα παραπονούμεθα διατὶ μᾶς δεικνύουσι τὰ αἵσχη τοῦ μακαρονισμοῦ, καὶ μᾶς ἐλέγχουσιν, ὡς οὐ καθαρῶς ἐλληνίζοντας (πρὸς Μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας Σελ. κζ', εἰς τὴν ὑποσημείωσιν).

Σελ. ογ'. στίχ. 9. «Στρέφεται ὁ περὶ τούτων λόγος εἰς τὰ τέσσαρα ἐκεῖνα ὀνόματα Χρήματα, Παρόντα, Κτήματα, Ὑπάρχοντα». Ἐπὶ τοῦ συζητουμένου χωρίου ὅχι εἰς ταῦτα, ἀλλ' εἰς τὰ, Χρήματα, Χρήσις· Κτήματα, Κτήσις· καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Ἰσοκράτους εἶναι νὰ παρακινήσῃ εἰς τὴν καλὴν χρῆσιν τῶν ὑπαρχόντων, ὡς διὰ τοῦτο καὶ χρημάτων ὄντων καὶ λεγομένων, καὶ εἰς κτήσιν αὐτῶν· κάλλιστα λοιπὸν μετέβαλεν, ἢ μᾶλλον προετίμησεν ὁ Αὐγῆρος τὴν γραφὴν Κτᾶσθαι τῆς Χρῆσθαι, ἢ ὅποια ἂν ἦτο Ἰσοκράτειος, ἥθελεν ἐπέχει τὸν τόπον τοῦ Ἀπολαύειν, ὡς ἰσοδυνάμου, καὶ δῆλον ἐκ τῆς ὁποίας ὑποσημείωσες ρήσεως τοῦ Ἀριστοτέλους. Χρήσις

δ' εἶναι δοκεῖ χρημάτων δαπάνη καὶ δόσιος, ἢ δὲ λήψις καὶ ἡ φυλακὴ κτήσις μᾶλλον.

Σελ. οδ'. στίχ. 24. «Ἐσθῆς αὐτόθι, καὶ χρυσὸς εἰργασμένος οὐ κτήματα, ἀλλὰ χρήματα». Ὅχι ἐσθῆς καὶ χρυσὸς εἰργασμένος, ὡ σοφολογιώτατε Δούκα, ἀλλ' ὅ,τι δὴ πρᾶγμα, μὴ μεταχειριζόμενον, ἀλλ' ἐναπόθετον καὶ κατάκοιτον φυλαττόμενον, εἶναι κτήμα καὶ ὄχι χρήμα, ὥς ὅλος ὁ χρυσὸς τοῦ φιλαργύρου, καὶ γίνεται ἐξ ἐναντίας χρήμα τὸ αὐτὸ εἰς χεῖρας ἄλλου.

Αὐτ. «Εἰς τὴν ὑποσημείωσιν· Μεγαλωνύμου· τοῦτ' ἔστι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ ἄλλης τινός». Τὸ Ἄλλης τινός δὲν ἀρμόζει βέβαια· διότι ἡ πόλις μένει ἀνώνυμος· τὸ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς Πόλεως κατ' ἐξοχὴν καὶ ὑπεροχὴν λεγομένης, ἴσως. Πλὴν ἐξ ἱστορίας ἔχομεν, ὅτι διάφοροι πόλεις εἶχαν ἰδίους Δούκας· μήπως ἔχει καὶ ὁ Δούκας νὰ μᾶς δείξῃ ἐξ ἱστορίας, ὅτι ἦσαν καὶ Κωνσταντινουπόλεως Δούκες; Ὅταν μᾶς τὸ δείξῃ, τότε συγχωροῦμεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπίπληξιν τῆς ἀλογωτέρας διορθώσεως.

Σελ. οε'. στίχ. 5. «Καὶ ταῦτα εἰπὼν οὐδένα λόγον τῆς ἁμαρτίας καὶ διορθώσεως ἀποδίδωσιν». Διότι πολλάκις ἔπραξε τοῦτο, καὶ κἀνεὶς δὲν χρειάζεται ἐξηγήσιν, ὥστε νὰ νοήσῃ, ὅτι οἱ Τύραννοι γίνονται πάντοτε κύριοι πολλῶν, καὶ δὲν ἐγένοντο μὲν ποτέ, οὐκ ἔτι δὲ γίνονται, οὐδὲ γενήσονται· πεποιήκασι δέ, ἀλλ' οὐκ ἀναγκαίως, καὶ ποιοῦσι καὶ ποιήσουσιν ἀμφισβητεῖν· διότι ἐνδεχόμενον οἱ καλοὶ αὐτῶν νὰ πράξωσι τὸ ἐναντίον. Μόγον οἱ Δοῦκαι σοφιστευόμενοι, ἄλλα τερατεύονται.

Στίχ. 30. «Ἐνταῦθα ὅμως αὐτὸ ἀνθ' ἑαυτοῦ ἐστὶ τεθειμένον, κατὰ προθύστερον σχῆμα». Οὐδαμῶς! διότι τὸ συμβουλευεῖν εἰς τὴν φράσιν τοῦ ρήτορος δὲν ἀπαιτεῖ τὴν λέξιν σ υ μ β ο υ λ ἄ ς, ἀλλὰ τὸ ὅπως δύναιτο διοικεῖν. Λοιπὸν ὁ Κοραῆς δὲν ἐξηπατήθη, ἀλλὰ σὺ θέλεις νὰ ἐξαπατᾷς.

Σελ. οστ'. στίχ. 6. «Καὶ ὅταν εἴπῃ τις, κατὰ λόγον, ἔσται κακχεὶ ἑλλειπτικὸν κατὰ τὸν δέοντα λόγον». Ἦθελεν εἰσθαῖ, ἐὰν τὸ Κατὰ λόγον ἐπεδέχετο καὶ ἄλλην τινὰ ἔννοιαν, καθὼς τὸ Τρόπον, τὸ ὁποῖον σημαίνει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ αὐτογνώμον, καὶ τὸ τροπικῶς, ἢ μεταφορικῶς ἐναντίον εἰς τὸν νοῦν τοῦ ρήτορος.

Στίχ. 29. «Ἄλλ' ὁ ἐκδότης ἐξηπατήθη». Ἄλλ', ὦ ἀνεξά-
πάτητε σὺ σοφολογιώτατε Γραμματικέ, πῶς δὲν μᾶς ἐξηγεῖς ποῖον
εἶναι λοιπὸν τὸ συντακτικὸν τοῦ Διελεῖν, ἐπειδὴ τὸ Ἐπιτηδευμά-
των ἔτρεφες, ὥς ἔτρεφες; καὶ διατί συντάττεις τὸ Στοχάζεσθαι
μετὰ αἰτιατικῆς, ἐνῷ ὁ ρήτωρ τὸ συντάττει μετὰ γενικῆς; Εἰς τί
λαμπικὸν καταγίνεται ὁ νοῦς σου;

Σελ. αζ'. στίχ. 6. «Οὐ κατὰ τρόπον διηρμήνευσεν». Οὐ
κατὰ τὸν σὸν τρόπον, κατὰ δὲ τὸν δέοντα τὸν καὶ ἑαυτοῦ ἴδιον.
Τφόντι, φρόνιμος ἄνθρωπος καὶ στοχαστικός, ὥς ὁ Ἰσοκράτης,
δὲν ἦτο εὐκολον ἄλλην γνώμην νὰ εἶχε περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγμα-
τος, γράφων πρὸς Νικοκλέα, καὶ ἄλλην, γράφων τὸν Πανηγυρικὸν
πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Σελ. οη'. στίχ. 9. «Μαθητὰς αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀληθές μεταπί-
σαντες». Τίνας τῶν μαθητῶν; Καὶ πρὸς τίνα ἀλήθειαν;

Στίχ. 11. «Ἀλλὰ γέροντος γνώμην μεταπεῖθιν οὐ ράδιον». Ὡ
τοῦ νεανικωτάτου τερατολόγου Δούκα!

Εἰς τὴν ἐδδόμην καὶ ὀγδόην σημείωσιν δὲν ἐξεύρω διατί οἱ-
κειοποιεῖται τὰ τοῦ Κοραῆ;

Σελ. οθ'. «Ἐννατον». Ἄν ὅλαι αἱ ἀνθυποβολαὶ τοῦ Δού-
κα ἦσαν μὲ τοιοῦτον ὕψος, ὁποῖον τὸ εἰς τὸν παράγραφον τοῦτον,
δὲν πιστεύω ὅτι ἤθελε διεγερθῇ ποτὲ ἢ τόσον ἀηδὴς μεταξὺ αὐτοῦ
καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου λογοτριβῇ. Ὅλον τὸ ἰγ' κεφάλαιον τοῦ πρὸς
Νικοκλέα λόγου τοῦ Ἰσοκράτους δεικνύει ψηλαφητῶς, ὅτι δὲν εἶ-
ναι ἀντιθέσεως αὐτόθι λόγος, καὶ ὅτι τὸ ψ υ χ α γ ω γ ο ὕ ν-
τ α ι ἀρμόζει, ὅχι τὸ ἄ χ θ ο ν τ α ι ἐπὶ τοῦ συζητουμένου
χωρίου. Πλὴν ἕκαστος ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ εἴπῃ τὴν γνώμην του
περὶ τῶν ἀμφισδητουμένων, καὶ οἱ ἱκανοὶ νὰ κρίνωσι, ἃς κρίνωσι.

Σελ. π'. στίχ. 25. «Τῆς ἀληθείας καὶ παρρησίας». Ἄν δὲ
φιλαληθείας καὶ παρρησίας, ἢ παθῶν ἀνηκέστων ἀποτελέσματα
εἶναι τὰ, ὅσα πώποτε ἔγραψες κατὰ πάντων σχεδὸν τῶν ὅσοι ἐπὶ
τοῦ παρόντος ἔχουσιν ὄνομα μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν, καὶ τῶν ὁπα-
δῶν αὐτῶν, ἃς κρίνωσιν οἱ ἀναγνώσται.

Σελ. πα'. στίχ. 1. «Ἐπειτα....». Εἶθε ἦσαν πρακτικά, καὶ
ὅχι μόνον λεκτικά τοῦ παραγγέλλοντος τὰ παραγγέλματα καὶ ἀ-
ποφθέγματα ταῦτα!

Στίχ. 5. «Καὶ καθάπερ, ὅταν ἐνορῶμεν εἰς τοὺς καθρέπτας, μῆτε ἂν φαινώμεθα εὐμορφοί, ἐπαινοῦμεν αὐτούς· μῆτε ἄσχημοὶ ὄντες ἀγανακτοῦμεν...». Διατί λοιπὸν ἀγανακτεῖς τόσον ἰδὼν τὴν εἰκόνα σου εἰς τὸν Σχολαστικὸν τῶν Ἀστειῶν τοῦ Ἱεροκλέους, ὥς εἶπας Σελ. νζ' ;

Στίχ. 17. «Εἷς τις ἀληθείας λόγος κ.τ.ε.». Ἐπειδὴ δὲν εἶμαι ρήτωρ, δὲν δύναμαι νὰ πλέξω λόγους συμπαίζοντας καὶ συναμιλλωμένους μὲ τὴν ἀστειοτάτην μεταφοράν τοῦ πλοιαρίου καὶ τῶν λοιπῶν ρητορικῶν ἐπινοημάτων τοῦ ρητορικωτάτου τῆς Ἀργοῦς συγγραφέως· ἀλλ' ἄς μὲ συγχωρηθῇ νὰ παρατηρήσω, ὅτι τὰ εἷ τις ἀ λ η θ ε ί α ς λ ό γ ο ς καὶ ὁ σοὶ ἄ λ - λ οὶ ἄ ρ ι σ τ οὶ ὕ π ὸ Ἰ ἄ σ ω ν ι τ ῶ ν α υ ἄ ρ - χ ω, καὶ Τ ὕ φ ε ι τ ῶ κ υ β ε ρ ν ῆ τ η σ υ μ - π λ έ ο υ σ ι ν, οὐ δέ ποτε περιπεσεῖται εἰς Σ κ ὺ λ λ α ν καὶ Χ ἄ ρ υ β δ ι ν. Εἶναι κακοςύντακτα καὶ ἀσαφῆ.

Ἄς μὲ συγχωρηθῇ πρὸς τούτοις νὰ παρατηρήσω, ὅτι οὐδ' ἔχνος σχέσεως σώζεται μεταξύ τῆς ὑποσημειώσεως τοῦ Δ'. Τόμου Πλουτάρ. Σελ. λγ'. καὶ τῶν θρασυδείλων ἀπειλῶν τοῦ Δούκα καὶ τῶν ὁμοίων μὲ αὐτόν. Ὁ Κοραῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου χωρίου δὲν ἀπειλεῖ κἀνένα, ἀλλὰ προαπαντᾷ τὰ Δουκαϊκὰ σαλπίσματα περὶ παλινφθίας.

Ταῦτα παρ' ἐμοῦ τῆς τῶ θαυμαστὸν ἀγώγιμον, τὸν Δούκαν Ἰ-άσωνα, ἢ Ἰάσωνα Δούκαν, φερούσης Ἀργοῦς, καλὰ μὲν δὲν λέγω, ἀλλὰ δίκαια, δικαιοτάτα παραπομπεύματα, καὶ ἀμοιβαί τῶν λόγων.

Δὲν θαυμάζω ἂν ὁ Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος (ἀρ. 150) διαλαλεῖ τὰς ἐκδόσεις τοῦ Δούκα, ὥς εὐεργεσίας πρὸς τὸ γένος· τὸ γένος διψᾷ, καὶ ὁποίας ἐκδόσεις καὶ ἂν λάβῃ, τὰς δέχεται ὥς εὐεργεσίας, καὶ ἀμείβει τὴν χάριν πλουσιοπαρόχως. Τοῦτο γνωρίζων ὁ μεγαλόψυχος καὶ φιλόπατρις Δούκας, ἐναποθέμενος, συγκομίζει πάντα τὸν ἑαυτοῦ φόρτον, χαρτία χρυσίων ἀνταλλαττόμενος· ἀλλὰ φθόνος οὐδεὶς! θέλει ἔλθει σὺν θεῷ καὶ καιρὸς, ὅτε τὸ γένος θέλει ἐξετάζει τὰς προσφερομένας ταύτας εὐεργεσίας· ἂν τοῦτο δὲν κάμνει κατὰ τὸ παρόν, δὲν εἶναι θαυμαστὸν· θαυμαστὸν ἦθελεν

εἶσθαι, ἂν οἱ ὁπαδοὶ τῶν προπηλακίζομένων Βαρδαλάχου καὶ Κούμα, καὶ Κοραῆ δὲν δοῇσιν πανταχόθεν, διὰ τὰ δείξωσι καὶ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς, ὅτι αἰσθάνονται τὴν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ αὐτῶν ἀντιπάλου διαφορὰν, τοῦ (καθὼς αὐτὸς ὁμολογεῖ) διὰ ματαίας ὑποψίας του τὸν ἄσεμνον διεγείραντες πόλεμον, ἔπειτα παραπονομένου, διατὶ τὸν ἐλέγχουσι.

Ἐκ Βιέννης τῆς Αὐστρίας
τὴν 20τὴν Αὐγούστου, 1813

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΤΙΝΟΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΥ Ν. ΔΟΥΚΑ
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΟΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ

Τῷ Σοφωτάτῳ Δούκᾳ εὖ φρονεῖν!

ΕΧΡΗΝ μὲν, ὦ σοφώτατε, μὴ πρῶτον ἐμέ, ἔσχατον ὄντα πάντων τῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην φίλων τῆς Σοφίας, γνῶμην ἐξενεγκεῖν περὶ τῶν αὐτοῖς ὑπὸ σοῦ προβαλλομένων. Ἐπεὶ δ' οὐ μόνον ἀδύνατον πάντας εἰς ἓν συελθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄδηλον ἔμοιγε, πότε καὶ εἰ ὅλως σοὶ τις τῶν προϋχόντων ἀποκρινεῖται, ἐξέστω, καίπερ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἐξεταζομένῳ, εἰπεῖν τὰ δοκοῦντα μοι, ὥς οὐδὲν τῶν καθηκόντων παραδαίνοντι. Ὅλης μὲν οὖν, ὦ σοφώτατε, τῆς σῆς ἐπιστολῆς, κάλλους καὶ φρονήσεως μηδὲν ἐλλειπούσης, ἀπὸ τούτων ἄρξομαι πρῶτον ἐφ' οἷς οὐδένα ἔγωγε οὕτως ἀναίσθητον εἶναι νομίζω, ὅστις οὐκ ἂν ἐκπλαγεῖη ἐννοῶν ὅση μὲν ἡ σοφία, ὅση δ' ἡ λογικὴ τοῦ γράψαντος δύναμις! Πᾶσι γὰρ τοῖς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην σοφοῖς χρώμενοις συμβούλοις περὶ τοῦ εἰ δεῖ τοὺς νῦν Ἑλλήνας ἀποτεμόντας τὴν ἑαυτῶν γλῶσσαν, τὴν προγονικὴν ἀνακτήσασθαι, δέον ἐνταῦθα στήσαι τὸ ἄλγος, ἧ γοῦν περαιτέρω μὴ χωρεῖν τῆς ἐκθέσεως τῶν παρ' ὑμῖν περὶ γλώσσης αἱρέσεων, σὺ δὲ φιλόανθρωπος, οὔτε σεαυτοῦ, οὔτε τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης φεισάμενος, ἱστορίαν ὅλην τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος συνέγραψας. Τοῦτο ἦν ἄρα τὸ ὑποστρέψαι! Τοῦτο τὸ δεδιέναι τὴν ἀκαιοτητα τῆς παρρησίας! Τοῦτο τὴν ἀϊτησίαν κατὰ τὸν τρόπον ποιεῖσθαι! Τί ἂν οὖν ἐγένετο, εἰ ἀπὸ τρόπου καὶ μηδὲν ὑποστελλόμενος ἔγραψες! Τίνα δ' εἰκὸς λέγειν καὶ γράφειν σὲ πρὸς τοὺς παρ' ὑμῖν φιλομαθοῦντας τῶν ἰδιωτῶν, ὅς γε νῦν παραπαίεις οὕτως ἐκ μελέτης γράφων, οἷα οὐδ' ὁ παρ' ἡμῖν ὄχλος ραδίως ἂν ὑπομείνεια! Τίς γάρ, κἂν ἀμαθέστατος ἦ, ὁρῶν τὸν παρ' αὐτοῦ ἀ-

ξιούντα γνώμην περί του λαβεῖν, εἰς δάση καὶ νάπας ἐλαύνοντα, καρτερήσειεν ἄν, εἰ μὴ ὅλως εὐθήθης τυγχάνει τις ὢν;

Ταῦτα μὲν ἂν εἴποι τις, ὃ σοφώτατε, μεμψίμοιρος ἀνὴρ καὶ ἀφιλόκαλος· ἔγωγε μὲν τοι καὶ ἐδάκρυσα. Τί γὰρ σοφῇ καὶ φιλομούσῳ ἀκοῇ ἡδύτερον ἂν τούτου γένοιτο! «Ὁ χρόνος, ὃ ἄνδρες σοφοί, περὶ τὸν ἑαυτοῦ στρεφόμενος ἄξονα, ἅλλοτε ἅλλο ἐν τῇ στροφῇ τῇ ἀνθρωπίνῳ βίῳ φέρει ἐξαίρετον (1)». Τί δ' αὖ τούτου ὑψηλότερον! «Ἦν δθ' ἡ γλῶσσα καὶ τῶν Ἑλλήνων οὐκ ἦν, ὃ ἄνδρες σοφοί, καθάπερ καὶ πᾶσαι τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὅσα γ' ὑπὸ τὸν ἥλιον τούτον ἀπ' ἀρχῆς κόσμου γέγονεν (σελ. 281)». Οὐ μὴν παραλειπτέον καὶ ταῦτα, ὧν ἡ καλλονὴ καὶ συνέπεια παρ' ἄλληλα τιθεμένων, διαπρεπέστερον ἂν φαίνοντο. «Καὶ ταῦτ' ἂν εἴῃ τὰ πρῶτα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης σπέρματα δι' ὧν τὸν πρῶτον τούτον καὶ νήπιον βίον διῆγον... Διαπλάσαντες δ' οὕτω καὶ ὡς εἰπεῖν σπαργανώσαντες, ἀνέτρεφον αὐτὴν ἐλευθεριώτερον τοῦ λοιποῦ (σελ. 282)... Ἐν οἷς χρόνοις ἀνατραφεῖσα ἐλευθεριώτερον καὶ ἡ γλῶσσα, καὶ ΜΕΙΡΑΕ τέως γεγεννημένη, αὐτὴ ἑαυτῆς ὑπερεῖχε τῇ ὠραιότητι, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἅμα ΜΕΙΡΑΚΙΣΑΜΕΝΗ εἰς ἡλικίαν, πρῶτῃ τῷ Ὀρφεῖ τὴν μυθολογίαν ἐγέννησεν (σελ. 283) (2)».

Ταῦτα δέ σου θαυμάζω, ὡς ὁρᾷς, μηδέν σοι δεινὸν δόξῃ, εἰ ἐκείνο οὐκ ἀποδέχομαι. Ἀναφέρων γὰρ εἰς τὰ Μηδικὰ τὴν φορὰν τῶν ἀγαθῶν τῆς Ἑλλάδος ἀνδρῶν, ἐπάγεις παραβολικῶς λέγων· «Καθάπερ γάρ» ὁ ζωτικὸς οὗτος βίος, εἰ μὴ ὑπὸ πολλῶν ἅμ' ἀντικειμένων διηρηθίζετο, νεκρὸς ἂν ἦν καθ' ἑαυτὸν καὶ ἀσύστατος· οὕτω καὶ τοῖς Ἑλλήσιν, ἐπὶ μόνοις τοῖς τῶν κατὰ τὴν Τροίαν εὐδοκίμησάντων ἔργοις τέως ἐπιδιοῦσι, νεκροὺς συνέβαινεν εἶναι καθ' ἑαυτοὺς (σελ. 283). Πῶς γάρ, ὃ φυσιολόγων καὶ πολιτικῶν ἄριστε, εἰ μὴ ἐπολέμουν, χαμαιρριφεῖς ἂν ἔκεινθ'

(1) Δικαίως ἂν εἴποι τις, ὡς ἡ τοῦ σοφοῦ Δούκα ἐπιστολὴ ἐκ τοῦ ἰοῦ ἐστίν, ὅν ἡ χρόνιος ἀκίνησία περιῆψε τῷ ἄξονι.

(2) Διὰ τῶν σπερμάτων οὖν τῆς γλώσσης διῆγον τὸν νήπιον βίον οἱ τότε Ἑλληνες· εἴτα διέπλασαν καὶ ἐσπαργάνωσαν αὐτήν, δι' ἧς ἐν σπέρμασιν ἔτι οὔσης διῆγον τὸν βίον· αὕτη δὲ μείραξ γεγεννημένη, καὶ μετ' οὐ πολὺ μείρακισαμένη, ἐγέννησε τῷ Ὀρφεῖ τὴν μυθολογίαν. Σοὶ δ', ὦ μακάριε, τίς τὴν ἁρμονίαν ταύτην τῶν ἰδεῶν ἐγέννησε!

Ἑλληνες; Σόλωνες, Ἀναξαγόραι, Σωκράται, Πλάτωνες, καὶ πᾶς ὁ χορὸς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, χοροδιδάσκαλον ἄρ' ἔσχον τὸν Ἀρεα; Ἀγαθοὶ μὲν καὶ ἐνδοξοὶ Μιλιτιάδαι καὶ Θεμιστοκλεῖς, τοσαυτ' ἀπὸ τῶν πολεμίων τῆς Ἑλλάδος ἀναστήσαντες τρόπαια οὐ μὴν ἐκ τῶν τροπαίων ἡ ἀθανασία τῇ Ἑλλάδι οὕτω περιεγένετο, ὥστ', εἰ ταυθ' ὅλως ἀπῆν, εἰρήνης αἰεὶ διατελούσης, ἄψυχον ἂν εἶναι. Τέχναι μὲν οὖν ὦ γαθέ, καὶ ἐπιστήμαι καὶ λόγοι, οἷς ὁ ἄμουςος Ἀρης φύσει μάχεται, ταυτ' ἀληθῶς τὴν Ἑλλάδα ἐδόξασαν· καὶ ἄνευ τούτων οὐδ' ἂν ἠκούοντο αἱ στρατηγικαὶ ἀρεταί.

Ἀπογνοὺς δὲ τὴν Ἑλλάδ' ἄνευ τῶν Μηδικῶν, νεκρὰν αὐτὴν ὕστερον καταβάλλεις τοῖς Μακεδονικοῖς βέλεσιν, ἀλλ' οὐ μᾶλλον οἷς προδόται καὶ ὀλεθροὶ σοφισταί, μισθωτοὶ τῷ Μακεδόνι, ὑποτοξεύειν οὐκ ἐπαύοντο. Εἴτ' ἐπάγεις· «Διὸ καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀποσοδηθεῖσα ἡ φιλοσοφία, οὐδ' αὐτοῦ ἄξιόν τι ποιεῖν δυναμένη, οἷα τις πρεσβύτις ἀγαπητῶς μόνον περιέθαλπε τὰ ὑπάρχοντα ἐν γωνίᾳ πη ὑπερόριος (σελ. 284)». Τίνα οὖν ἐνταυῦθα φιλοσοφίαν λέγεις; οὐ δῆποτε μόνον τὸν ποιητικὸν καὶ πεζὸν λόγον, οἱ πολλὰ ἤδη παθόντες ὑπὸ τῶν σοφιστῶν, τελευταῖον μετὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸ ἀρρενωπὸν αὐτῶν κάλλος ἀπέβαλον. Πῶς τοίνυν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀποσοδηθεῖσα ἡ Φιλοσοφία, οὐδὲν ἄξιον τεκεῖν ἠδυνήθη, ὅτε καὶ μαθηματικούς καὶ γεωγράφους καὶ ἀστρονόμους προήγαγεν οἷους οὐ πρότερον; ἢ οὐ δοκεῖ σοι ταῦτα Φιλοσοφίας Ἑλληνικῆς λαμπρὰ γεννήματα; Ποῦ δὲ τέως βιβλιοθήκη τοσαύτη, καὶ ὄργανα, καὶ χορηγία τοῖς φιλοσοφικοῖς ἐγχειρήμασι; Τοσοῦτον οὖν ἀπεῖχεν ἡ Φιλοσοφία, εἰ ὀρθῶς ταύτην ἐννοεῖς, τοῦ πρεσβύτις γεγονέναι, ὥστε ἕμοιγε δοκεῖ καὶ μείραξ ἔτι εἶναι, καὶ ἀκμάσαι ἂν, εἰ μὴ τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων αἱ πρὸς ἀλλήλους διχοστασίαι τὴν Ἑλλάδα τοῖς Ρωμαίοις ὑπήγαγον.

Δεικνὺς δὲ μετὰ ταῦτα τὴν ἐκ τῶν αἵρετικῶν καὶ τῶν θύραθεν διωκτῶν ἐπίδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐν λόγοις καὶ ἡθεσι, θαυμαστῇ τινι κεραμῶς δεξιότητι προσκολλᾷς τὸ τῆς Σοφίας «Δίδου σοφῇ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσται». Ὅν γε μὴν τρόπον ὁ πρὸς τοὺς αἵρετικούς ἐγένετο πόλεμος, ὅπως τε τῇ νίκῃ ἐχρήσαντο οἱ περιγεγόμενοι, καὶ οἷα τῇ Ἑλλάδι ἡ ἐντεῦθεν πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐπίδοσις, ταῦτα πάντα ἐξεταζέτωσαν οἱ βουλόμενοι. Ἐμοὶ

δ' εἰς τὰ μοναστήρια εἰσιτέον, ἵνα μονάζουσιν ἐκεῖ τὴν Φιλοσοφίαν ὀψωμαι· εἰκὸς γὰρ αὐτὴν ἡρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διαγούσαν, θεωρὸν γίνεσθαι θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, πολλά τε συγγράφειν καὶ τοῖς νῦν καὶ τοῖς ἐσομένοις ὠφέλιμα. Ἄλλ' οἴμοι! τὰ λαὶν' Ἑλλάς! οἶα ἦν σοι τὰ πεπρωμένα! καί μοι γε νομὲν φένηται ὁ θάνατος ὅσον καὶ σὺ, ὦ φιλόανθρωπε, τὸ ὄμμα πρὸς δάκρυ φιλόανθρωπον, καὶ μὴ παρέλθῃς ἀπενθὶ πάθος παθῶν ἀπάντων τὸ χαλεπώτατον. Οὐκ ἔτι γὰρ τοῦ λοιποῦ περὶ μαθήσεως ἡστινοσοῦν λόγος ἦν τοῖς μονάζουσιν, ἀλλὰ περὶ ἀνθρωπισμοῦ, περὶ λαβράκων τε καὶ τριγλῶν, καὶ τῶν ὅσα ἄλλα φέρειν δύναται γῆ καὶ θάλασσα τοῖς τὸν κόσμον καταλιποῦσιν· ἐπειδὴ φύσει πρὸς τὰ τοιαῦτα ἄγεσθαι φιλεῖ τὸ μοναχικὸν ἀπαίδευτον, καὶ μάλιστα ὁ ὑπολαμβάνων ἔχειν ἄν τοὺς ἄλλους ἐξαπατᾷ.

Πολλὰ μὲν οὖν ἄνακτα καὶ κάταντα διελθὼν, ἐπόμενός σοι ἀσθμαίνων ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ μέχρι τοῦ ὀστρακίνου αἰῶνος πλανώμενός, μόγις νῦν δοκῶ ἀνάπαυλαν ἐκεῖ που ὄρεσιν καὶ τι φλογίδιον. «Ἐπειτα δ' αὖρα τις ἡρέμ' οὐρανόθεν, ὡς εἰπεῖν, ἐπιπνεύσασα ἀνερρίπισέ πως τὸν ὡς ἐν αἰθάλῃ διὰ πολλοῦ ὑποκεκρυμμένον σπινθῆρα, καὶ ἀνέδωκέ τι φλογίδιον (σελ. 288)». Εἰπέ δέ μοι, ὦ ἄριστε γυμνασιάρχᾳ, τίποτ' ἐξασκοῦσιν οὗτοι οἱ ρύακες. «Ἐπειθ' ὅμως πολλοὶ κἀντεῦθεν ἐξερρύησαν ΡΥΑΚΕΣ, οἳ ἄριστ' ΕΞΑΣΚΗΣΑΝΤΕΣ (1) τὸν Ἑλληνα λόγον, καλοὶ γραμματικοὶ ἐ-

(1) Ἄλλος μὲν γάρ τις τῶν ἀγελαίων τούτων γραμματικῶν ἄλλο τι μᾶλλον ἢ τὸ Ἐξασκήσαντες συνῆψε τοῖς ρύαξι. Σὺ δ', ὦ μακάριε, οὕτως οἰκείως καὶ καταλλήλως οἶσθα χρῆσθαι μεταφοραῖς, ὥστ' εἴ σοι περὶ παλαιστρικῶν ἦν ὁ λόγος, οὐκ ἂν ὠκνησας εὖ οἶδ' ὅτι φάναι, ὡς καὶ ὁ παίδο-τρίβης ἀρδεύει τοὺς Ἑλληνας μεῖρακας, ὡς περὶ ὁ ρύαξ ἐξασκεῖ τὸν Ἑλληνα λόγον. Καὶ Ὀμηρος μὲν καὶ τὸν παῦρα λαλοῦντα ἐπῆ-

ξαίρετον ἤκουσαν (σελ. 289)». Ἀνακλιθῶμεν οὖν ἐνταῦθα μικρόν ἡδὺ γὰρ παρὰ τοὺς ἐ ξ α σ κ ο ῦ ν τ ά ς σου ρ ύ α κ α ς διαλέγεσθαι! Λέγε τοίνυν· λέγε δ' ὁμοῦς οἶα δεῖ, καὶ ἀρχόμενος ὄθεν δεῖ. Οὐ γὰρ ἔοικεν ἀνδρὶ σοφῷ, βουλὴν περὶ τοῦ προτιθέντι, τὰ μηδὲν κοινὸν ἔχοντ' ἀλλήλοις ἀνακυκᾶν εἰς ἐπίδειξιν, οὐκ ἔθ' ὥς ρύαξ ἐ ξ α σ κ ῶ ν, ἀλλ' ὥς χεῖμαρρος ἀπὸ τῶν ὑπερβορέων Σκυθῶν καταφερόμενος καὶ ἐπικλύζων ἅπαντα. «Ἐν τῷ παρελθόντι αἰῶνι, ὧ ἄνδρες, ἀρξαμένου ἡδὴ τοῦ γένους ὥς ἀπὸ μεγάλου χειμῶνος ἐν ἡρι, ἀναζωπυροῦσθαι, πολλοῖς πολλὰ καὶ παντοίας ὕλης, καὶ μὴν καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἔστιν ἅ, τὰ μὲν ἑλληνιστί, τὰ δὲ καὶ τῇ συνήθει φωνῇ, βιβλία συγγέγραπται· τούτων δὲ τὰ μὲν ἀρχαία κεκοσμημένα φωνῇ, ἡδισθ' ὑπεδέξαντο πάντες, ὅσοις γε τροφίμοις τῶν λόγων γνέσθαι ἠτύχηται τῆς δ' ἐτέρας μερίδος, ὅσα μὲν ἐς ἥθος καὶ ἱστορίαν ἤκοντα, τοῖς τῶν ἰδιωτῶν ὥσι σ υ ν ι ζ ά ν ο υ σ ι καὶ σ υ ν ε ί κ ο υ σ ι, καὶ ταῦθ' ὑποδοχῆς οὐκ ἀπηξιώται ἱκανῆς· εἰ δέ τι τούτων φιλόσοφον εἶη, ἐν ἀκόμψῃ καὶ ἀκορήτῃ παρενυφασμένον φωνῇ, οὐχ ὅπως προσάψασθαι τούτου, ἀλλ' οὐδὲ προσδλέψαι ὅλως οὐδὲ εἰς ἡξίωσε πώποτε, ἀνάξια πάσχειν οἰομένων τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων, εἴγε τὰ μὲν πρὸ ὁδοῦ ἑλληνιστὶ παιδευόμενοι, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν, βασίλισσαν οὔσαν τῶν ἄλλων, ράκη περιβεβλημένην ἀντὶ τῆς περιρρεούσης ἐσθῆτος ἀξιοῦν προσέειπαι (σελ. 291)». Καὶ νῦν ἀπ' αἰῶνος ἤρξω, αἰωνίζεῖν ἀεὶ βουλόμενος τὰ δεινὰ τῶν Ἑλλήνων γένει! Τίνας γὰρ ἐπιστήμας λέγεις; τίνα δὲ φιλοσοφίαν, ἥς τὸ ἠθικὸν καὶ ἱστορικὸν ὥς ἀλλότρια ἀφιστᾶς; Οὐ δοκεῖ σοι τοίνυν φιλοσοφία ὑπάγεσθαι τὰ Ἠθικά τοῦ Ἀριστοτέλους, τὴν ἱστορίαν τοῦ Θουκυδίδου, καὶ μυρία τοιαῦτα παλαιῶν καὶ νεωτέρων συγγράμματα; ἢ βούλει τὴν ἱστορίαν καὶ ἠθικὴν εἰς μύθους καὶ παραγγέλματα γραϊδίων περιστῆσαι; Πῶς οὖν ἔδει τὰ εἰς ἥθος καὶ ἱστορίαν ἤκοντα τῇ συνήθει γράφεσθαι φωνῇ, τὰ δ' ἄλλα μένειν ἀπρόσιτα ὅσοις οὐκ ἐξεγένετο τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν μαθεῖν; Τίνα δὲ καὶ ἦσαν τὰ φιλόσοφα ταῦτα βιβλία, ἅπερ ἔδει συγγεγράφθαι ἀκαταλήπτῃ φωνῇ; Πόσοι δ' οἱ τούτων ἐπαίοντες;

νεσεν, εἰ μόνον λιγέως ἐπίσταιτο τοῦτο ποιεῖν· τίνα δ' οὐκ ἂν ἦσεν ἐγκώμια περὶ σοῦ, ὧ θαυμάσιε, τοῦ καὶ πολλὰ καὶ οὕτως ἐπαφρόδιτα κελαδεῖν εἰδότες!

Οὐ γάρ μικρὸν διαφέρει, εἴπερ ἐν ὧν ἔθνει συγγράφει τις, ἔν' ὑπὸ πολλοστοῦ μέρους ἀναγινώσκηται. Τὰ φιλόσοφα τοίνυν ταῦτα βιβλία οὐδὲν ἄλλο ἂν εἴη, ἢ Μαθηματική, Φυσική, Μηχανικά, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, τέχνη καὶ ἐπιστῆμαι ἐν γένει καλούμενα. Εἴτ', ὦ φιλάνθρωπε, οὐ δεῖ ἄρα τὸν κυβερνοῦντα τὴν ναῦν, ἐν ἣ καὶ πλοῦτος καὶ ζωὴ ἐναποτίθενται, μετέχειν ἐπὶ ποσὸν γε ἀστρονομίας, γεωγραφίας καὶ μηχανικῆς; Οὐ δεῖ ἄρα τὸν οἰκοδομοῦντα ναοὺς καὶ οἴκους εἰς καλλονὴν πόλεων καὶ οἴκησιν ἀνθρώπων, μηχανικὸν εἶναι καὶ μαθηματικόν; Ὁ δ' ἔμπορος ἀμαθὴς σοὶ ὧς δοκεῖ δεῖν εἶναι γεωγραφίας καὶ μαθηματικῶν ἀρχῶν; Τί ἂν εἴποιμι περὶ ἀρχιερέων καὶ ἱερέων, οὓς οὐδ' ἂν αὐτοὺς ἀρνηθείης μὴ οὐ δεῖν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ εἰσέρχεσθαι διὰ τῆς φιλοσοφίας ἰόντας, ἐπιστήμην ταύτην εἶναι ὁμολογῶν θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων! Οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν, ὦ βέλτιστε, οὐδεμία τέχνη, οὐδ' ἐπάγγελμα βίου, ὃ οὐκ ἂν ἡ φιλοσοφία τὸ ἀνῆκον συνεισενέγκοι. Κατὰ τίνα οὖν λόγον ἀποσοβεῖς ὅλον ἔθνος τῶν φιλοσοφικῶν βιβλίων, ἀρχαίᾳ φωνῇ ταῦτ' ἀξιῶν γράφεσθαι, ἣν οὐκ ἔστιν ἅπαντας μαθεῖν; ἔμαθον γάρ ἂν, τοσοῦτον ἤδη χρόνον ἐν ταύτῃ γραφομένων ὑμῖν τῶν φιλοσοφικῶν βιβλίων. Κἂν γε μὴν οἶον τ' ἡ κοινὴν παντὶ τῷ τῶν Ἑλλήνων γένει καταστήσαι τὴν προγονικὴν γλῶσσαν, τί δεῖ τῶν ὑμετέρων Ἑλληνικῶν μιμημάτων, τοσοῦτων τε καὶ τοιούτων συγγραμμάτων σωζομένων ἐκ τῆς ἀρχαίας φωνῆς; Πότερον οὖν; ὅτι ἀξία φιλοσοφίας ἐστὶν ἣν τινες ὑμῶν ψελλίζετε, ὥς περ κἀγὼ νῦν βιαζόμενος, ἢ συνήθης δ' αὕτη καὶ πάνδημος οὐκ ἀξία; Ἀλλὰ διὰ ταῦτα, ὅτι πάνδημός ἐστιν, ἐν ταύτῃ δεῖ γράφειν καὶ διδάσκειν, ὥς πανδήμῳ ὁργάνῳ κοινῆς ἐπιδόσεως. Σὺ δὲ π ε ρ ρ ε ο υ σ α ν ε σ θ ἦ τ α περιβάλλων τῇ φιλανθρώπῳ Φιλοσοφίᾳ, καὶ φρουρὰν αὐτῇ περιϊστάς, ἀπρόσιτον τύραννον καὶ ἀπάνθρωπον ἀποφαίνεις.

Λέγεις δ' ἐπὶ τούτοις, ὥς ἀνεφάνη παρ' ὑμῖν αἰρεσιάρχης τῆς γλώσσης τοῦ ἔθνους ὑμῶν, ἀνὴρ τὰ πρῶτα φέρων ἐν λόγοις, ὃς τ ὧ ν ἔ ν τ ὃ ς λ ό γ ο υ τ ι ν ἄ ς κ α ι δ λ η ν ἄ γ έ λ η ν ἡ μ ι μ α θ ὶ ν κ α ι ἄ μ α θ ὶ ν α ὕ τ ὀ μ ο λ ο ν σ υ ν ε λ ἦ λ α κ ε ν (σελ. 293). Μαθάνω τίνα λέγεις. Πῶς οὖν οὐκ ἔμελλον αὐτῷ ἔπεσθαι, ὅσοι γ' ἐντὸς λογι-

κοῦ εἶσιν, ἐπειδὴ τὴν εἰς φιλοσοφίαν ἀληθῆ ὁδὸν δείκνυσιν, οὐ δὴ-
που ἀναγκάζων οὐδὲ συνελάνων, ἀλλὰ πείθων τῷ λόγῳ καὶ ταῖς
ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀποδείξεσιν; αἷς μόνοι οἱ τὰς φρένας
νοσοῦντες οὐ πείθονται. "Ὡστ' εἰς ὕβριν αὐτῷ προφέρων ταῦτα,
λέληθας σεαυτόν, ὦ σοφώτατε, ταύτην εἶναι ὁμολογῶν τὴν φυσι-
κὴν τοῦ μανθάνειν μέθοδον, δι' ἧς ἂν καὶ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι
πᾶσι γενόμεναι ἐφικταί, ἐθνικὴν, ἀλλ' οὐκ ἀτομικὴν, τὴν πρόσ-
δον ἀπεργάζαιτο. Τίνα δὲ καὶ καλεῖς ἀ γ έ λ η ν ή μ ι μ α -
θ ῶ ν; εἰ μὲν τοὺς κατὰ σέ τὰ τῶν παιδοτριβῶν τοῖς ρύαξι, καὶ
τὰ τῶν ρυάκων αὐ τοῖς παιδοτριβαῖς οὕτω κομψῶς συνοικειοῦντας,
τούτων οὐδεὶς ἂν οὐδὲν μᾶλλον, ἢ βοῶν ἀγέλη, ἀποδέξαιτο τὰ ὀρ-
θῶς ὑφ' οὐτινοσοῦν λεγόμενα· εἰ δὲ τοὺς μάτην τε ἐπανορθῶσαι
σπουδάσαντας, ὅρα μὴ σὺ μᾶλλον καὶ τῶν ἀγελαίων ἀτεραμνότε-
ρος ὁμολογῆς εἶναι, καὶ κωφῆς ἀσπίδος καὶ βουούσης τὰ ὅτα πρὸς
τὰς τῶν ἐπαδόντων φωνὰς κωφότερος.

Ἐκθεῖς δὲ τὰς παρ' ὑμῖν τρεῖς αἱρέσεις, ἅς καλεῖς Μακαρονι-
στάς, Τρακαριστάς καὶ Χυδαίστάς, οὐκ ἔστι γνώμην αἰτεῖς παρὰ τῶν
σοφῶν, ὥς ποτ' ἐν προσιμίῳς ἔφης. «Ἦκω καὶ ὑμῖν, ὥς πολλὴν γ'
ἐμπειρίαν τοῦ πράγματος ἔχουσιν, ξυμβούλοις χρησόμενος, εἰ δεῖ
καὶ ὅπως δέοι, αὐτὴν ἡμᾶς ἀνακτῆσασθαι, καὶ δι' αὐτῆς φιλοσο-
φεῖν τοῦ λοιποῦ (σελ. 281)». Καὶ πάλιν ἐτέρωθι. «Δέομαι δέ, ὦ
ἄνδρες σοφοί, μηδὲν ἐκ προλήψεως μήτε γινῶναι μήτε καταγινῶναι
τινος, ἀλλὰ περὶ πάντων κρίνειν ἀδιαφόρως, ὥς περ ἔστι δίκαιον
(σελ. 297)». Ταῦτα τοίνυν κηρύξας ἐν βουλῇ πάντων τῶν ἀνὰ τὴν
Εὐρώπην σοφῶν, καὶ πάσης γῆς, ὅποι ποτ' ἂν ὦσιν ἄνδρες σοφοί,
κρίνεις ἔπειτ' αὐτός, καταδικάζεις, καὶ ἐπιφωνεῖς μιμούμενος, οἷα
μόλις ἂν τις συγγνοίῃ ἀκόμψῳ καὶ βαρβάρῳ σχολαστικῷ. Τελευ-
τῶν δέ, κορυβαντιάσας ἐπὶ τοῦ βουλευτικοῦ θήματος, οὐ πρὶν ἔλυ-
σας τὴν βουλὴν πρὶν ἢ καὶ ἀγῶνα τοῖς βουλευταῖς ἐπιτάξαι, ἄθροι-
σιν ὀνομάτων ἐκ τῆς ἀρχαίας φωνῆς, καὶ ὀνοματοθεσίαν ἐλληνι-
κὴν πάντων τῶν ὕστερον εὑρημένων πραγμάτων. «Τούτου γάρ,
φῆς, γενομένου, εἰσαχθέντος ἅμα καὶ τοῦ ἀπαρεμφάτου καὶ μέλ-
λοντος, καὶ τινων ἔτι ἐλαχίστων μορίων τῶν μὲν ὅλως ἐξαλειφθέν-
των, τῶν δέ, ἀντικαθισταμένων, ἢ γλῶσσα ἔσται ἢ αὐτὴ τῇ ἀρ-
χαίᾳ (σελ. 308)». Τοῦτ' ἄρα ἐστίν· Ἐ π ι κ υ λ ι ν δ η θ ἡ -

τω ὁ Παρνασὸς καὶ τὸ Πήλιον· καὶ
τινα λιθίδια τὰ μὲν ὀλως ἀφαιρεθή-
τωσαν, τὰ δὲ ἀντὶ τούτων προστεθή-
τωσαν, καὶ ἀναβατὸς ὑμῖν ὁ οὐρανὸς
ἔσται.

Θῶμεν γοῦν, εἰ βούλει, ὦ σοφώτατε, ἄρξασθαι μὲν τὸν πεζὸν
Ἑλληνικὸν λόγον περὶ τοὺς Ἡροδότου χρόνους, τελευτῆσαι δὲ κα-
τὰ τὴν τετάρτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα. Τετρακόσια οὖν ἔ-
τη πρὸς τοῖς χιλίοις ἢ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀεὶ
μεταβαλλομένη, περίεστη εἰς τοῦτο, ὥστε μονονουχὶ παντάπασι
διελέλυτο· οὐ πλεῖον δὲ ἢ τεσσαράκοντα, ἐξ οὗ ἡ συνήθης αὕτη
συνίστασθαι πῶς καὶ μορφὴν λαμβάνειν ἤρξατο, πρὶν ἢ ὀλως
αἰσθῆσθαι τούτου ὑμᾶς, ἀναπτυσσομένη ἀεὶ κατὰ νόμους ἰδίους,
τῇ ἐκ τῆς φθορᾶς νέα ταύτη γενέσει προσήκοντας. Ταύτην οὖν, ὦ
γενναῖε, οἶει ἂν πλεόν ἢ δισχιλίῳ ἐτῶν χάσμα ὑπερπηδῆσασαν
συναφθῆναι τῇ μητρί; Οὕτως ἄρα σοφὸς εἰ θεωρὸς τῶν φυσικῶν
καὶ πολιτικῶν ἀλλοιώσεων! οὕτως ἰσχυρὸς δημιουργός, ὥστ' ἐξ ὀ-
λίγων μορίων τῶν μὲν ὀλως ἐξαλειφθέντων, τῶν δὲ ἀντικαταστα-
θέντων, τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν παραγαγεῖν! Συγγενικοῖς δ' ὀνό-
μασι χρώμενος ἐπὶ τῶν γλωσσῶν, οἶα τὰ Μήτηρ καὶ Θυγάτηρ,
σωματικὰς τινὰς μόνον περισκοπεῖς ὁμοιότητας, οὐκ ἐννοῶν ὡς ἀ-
δύνατον τῇ θυγατρὶ γενέσθαι αὐτὴν ἐκείνην τὴν τεκοῦσαν. Πᾶσαι
γὰρ αἱ νῦν γλῶσσαι θυγατέρες μητέρων εἰσὶν· ἄλλ' ἔχεις τινὰ τού-
των δεῖξαι ἀναπλασθεῖσαν εἰς τὴν φύσιν τῆς ἰδίας μητρός; Μή
μοι λέγε σοφοὺς τινὰς Ἑλληνιστὰς ἢ Λατινιστὰς, δεῖξον, εἴπερ ἔ-
χεις, ὄλον ἔθνος λαλοῦν ἑλληνιστὶ ἢ λατινιστί, ὡς οἱ ἀρχαῖοι
Ἑλλήνες καὶ Ρωμαῖοι· τοῦτο γὰρ ἂν ἦν ἀρχαίαν φωνὴν ἀνακτῆ-
σασθαι. Καὶ τοι οὐδ' αὐτοὶ οἱ σοφοὶ Ἑλληνισταὶ καὶ Λατινισταί,
τάληθές ὁμολογοῦντες, οὐδέποτε ἂν εἴποιεν χρῆσθαι ταῖς γλώσσαις
ταύταις, ὡς ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἐθνικῇ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς σύ, ὃς
δοκεῖς μοι ἐπαίρεσθαι οἷονεὶ γίγας, νάνους καὶ τοῖς σχολαστικοῖς
συνήθεις ἐννοίας παρυφαίνων, ἄρ' ἐν τῶν τέκνων εἰ τῆς ἀρχαίας
τῶν Ἑλλήνων μητρός; καὶ εἴ τις ἐκείνων ἀνασταίη, οὐ Θουκυδί-
δης, οὐ Ξενοφών, ἀλλὰ σκυτοτόμος ἢ ναύτης γε, ἀντιδιδέξαι τού-
τῃ τολμήσειας ἂν; Εἴτα νῦν βοᾷς ὡς δυνατόν μ α ι ε ὕ σ α ι

τὴν εἰς γῆρας παρακλίνασαν, καὶ
ἐξ ὑπαρχῆς αὐτὴν διαρρηῶσαι!

“Ορα δὴ, ὦ σοφώτατε, πόθεν ὥρμησας, τίνας τόπους διήλθες, καὶ ποῦ ἔστης· τὸ γὰρ Πῶς ἐξετάζειν ἐν πᾶσι, πολλῶν καὶ μακρῶν ἂν εἴη λόγων. Ἐφης οὖν ἐν προοιμίῳις ὥς ἤκεις ξυμβούλοις χρησόμενος πᾶσι τοῖς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην σοφοῖς, εἰ δεῖ ὑμᾶς τὴν ἀρχαίαν ἀνακτήσασθαι γλῶσσαν, καταλιπόντας ἣν ἔχετε· εἴτα, μηδὲν προσῆκον τοῖς προβαλλομένοις, πέντε ὅλους διήλθες αἰῶνας, χρυσοῦν, ἀργυροῦν, χαλκοῦν, σιδηροῦν καὶ ὀστράκινον· μετὰ τοσαύτην δὲ περιπλάνησιν μόλις ποτ’ ἔκθεσιν ποιησάμενος τῶν παρ’ ὑμῖν τριῶν περὶ γλώσσης αἰρέσεων, πρὶν ἢ ὅλως περιμεῖναι τὴν γνώμην τῶν σοφῶν, αὐτὸς καὶ ψῆφον ἐξήνεγκας, καὶ ποινην τοῖς ἀπειθοῦσιν ἐπέθηκας· τελευταῖον δέ, ἀποφηνάμενος ράστην εἶναι τὴν τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἀνάκτησιν, εἰς σύμπηξιν Ἀργοῦς ἐπὶ τὸν ἀνάπλουον τοῦς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης παρακαλεῖς. Αὕτη τῆς σοφωτάτης ἐπιστολῆς σου ἡ διάρθρωσις, ἵνα μὴ τὰ καθ’ ἕκαστα λέγω, δῆμα, κάλλος, αἰδῶ, φρόνησιν καὶ τὴν λοιπὴν εὐκληρίαν τῶν γεσηνημάτων τοιοῦτου πατρός, οἶδόν σε ἐκ τῆς ἐπιστολῆς σου τεκμαίρομαι. Σὲ μὲν οὖν ἐνταῦθα παρὰ τοὺς ἐξασκούντας ρύκκας (εἰ βούλει δὲ καὶ τοὺς ἀρδεύοντας παιδοτρίδας) καταλείπω, εὖ φρονεῖν καὶ λέγειν καὶ γράφειν εὐχόμενος· πρὸς δὲ τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἀφορῶν, ὅπερ οὐχ ἤττον ἢ σὺ καὶ φιλῶ καὶ σέδομαι, ταῦτα φρονῶν λέγω εἰς τὴν συνήθη αὐτῷ φωνῇ μετενεχθέντα μοι ὑπὸ φίλου Ἑλλήνος.

«Φίλοι Ἑλλήνες, ἡ γλῶσσα τῶν προγόνων σας, ὥς καὶ αἱ πράξεις καὶ ἀρεταὶ αὐτῶν, ἐστάθη ἡ πλέον ὥραία καὶ μεγαλοπρεπής. Ὅποῖαι καὶ ἂν ἦσαν αἱ πρῶταί της ἀρχαί, αἱ τέχναι βέβαια καὶ αἱ ἐπιστῆμαι τὴν ἔφεραν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον τῆς ὡραιότητος καὶ μεγαλοπρεπείας. Τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἡ πτώσις τὴν ἔφεραν ἐξεναντίας εἰς τὴν ἄμορφον ταύτην καὶ μικροπρεπεῖα κατάστασιν.

Καμμία γλῶσσα δὲν ἔμεινε ποτὲ ἀμετάβλητος εἰς τὴν ἀκμὴν της· διότι φυσικὰ ὅλαι ἀκολουθοῦν τὰς μεταβολὰς τῶν ἔθνων, καὶ καὶ ἐν ἔθνῳ δὲν μένει ἀμετάβλητον. Ἐὰν αἱ μεταβολαὶ γένωσι τοιαῦται, ὥστε νὰ καταργήσωσιν εὐνομίαν, τέχνας καὶ ἐπιστήμας,

ἢ γλῶσσα ὁμοῦ μὲ τὸ ἔθνος καταστήνεται πτωχή, ταπεινὴ καὶ ἐάρδαρος. Ἐάν τὸ ἔθνος δὲν πάθῃ τοιαύτας ὀλεθρίους μεταβολάς, ἢ γλῶσσά του ὅμως καὶ τότε ἀλλοιόνηται· πλὴν ἀλλοίωσιν τοιαύτην, ὅποιαν προξενοῦν κατ' ὀλίγον τὰ ἥθη, ἢ μ' ἄλλα ἔθνη ἐπιμιξία, καὶ παρόμοια αἷτια, ἐκ τῶν ὁποίων ἀλλοιόνηνται οἱ χαρακτῆρες, νὰ εἴπω οὕτω, τῆς γλώσσης, ἀλλ' ὄχι ἢ γλῶσσα αὐτή. Τὴν πρώτην ἀπὸ τὰς δύο ταύτας μεταμόρφωσιν ἔπαθεν ἢ γλῶσσα τῶν προγόνων σας. Θέλοντες ὅμως ν' ἀποκτήσετε τέχνας καὶ ἐπιστήμας, καὶ νὰ ἀναδοῇτε εἰς τὴν τάξιν τῶν φωτισμένων ἔθνων, ποῖαν ἄλλην γλῶσσαν παρὰ τὴν ὅποιαν ἔχετε πρέπει νὰ μεταχειρισθῆτε, ἂν θέλετε ὅλον ὁμοῦ τὸ ἔθνος νὰ προχωρῇ, ἀλλ' ὄχι μέρος μικρότατον τοῦ ἔθνους.

Ἡ φιλοσοφία, ἥτις ἄλλο δὲν εἶναι παρ' αὐταὶ αἱ τέχναι καὶ ἐπιστήμαι, τὰς ὁποίας τινὲς ἀπατημένοι θέλουν νὰ περικαλύπτωσι μὲ γλῶσσαν ἀκατάληπτον καὶ ἀσυνήθιστον εἰς τὸ ἔθνος σας, ἢ φιλοσοφία, λέγω, ἂν περιορισθῇ εἰς ὀλίγους τινάς, τὸ ἔθνος θέλει μένειν ἀμαθές, καὶ οἱ ὀλίγοι οὗτοι σοφοὶ σας ποτὲ δὲν θέλουν λάμψειν ὥς πρέπει, ὄντες περικυκλωμένοι ἀπὸ τὴν ὁμίχλην τῆς ἀμαθείας τοῦ κοινοῦ (α). Τὰ φῶτα τοῦ νοὸς αὐξάνονται καὶ λαμπρύνονται, ὅσον πλεῖστον ἐξαπλόγονται· καὶ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν ἀλλῶς νὰ κατορθωθῇ, παρὰ ὅταν τὸ ἔθνος ἀναγινώσκη καὶ διδάσκηται εἰς τὴν γλῶσσαν του. Ἰδέτε ποῖα εἶναι τὰ πλέον λαμπρὰ ἔθνη τὴν σήμερον! ἐκεῖνα βέβαια ὅσα ἐμεταχειρίσθησαν τὴν ἰδίαν τὴν γλῶσσαν διὰ ν' ἀποκτήσωσι τὴν σοφίαν. Τίς ἐμπορεῖ νὰ τρέξῃ ἐνδοξὸν στάδιον, μεταχειριζόμενος τὴν βακτηρίαν τοῦ πατρὸς του, καὶ ἂν ἦναι ἀπὸ χρυσοῦ καὶ λίθους πολυτίμους κατασκευασμένη;

(α) Ὁ κύριος Δούκας ὅμως εἰς τὸν Φοῖνικά του ὀρίζει τὴν Φιλοσοφίαν «Τέχνην τοῦ ὀρθῶς νοεῖν καὶ γράφειν»· φέρων ἀνευθυριάστως καὶ μαρτυρίαν εἰς τοῦτο τὸν σοφὸν Σωκράτην, τοῦ ὁποίου τὴν διδασκαλίαν φαίνεται ἐντεῦθεν ὅτι ποτὲ δὲν ἀνέγνωσε, μήτε εἰς τὸν Πλάτωνα, μήτε εἰς τὸν Ξενοφῶντα. Ἰκανὸν ἦθελ' ἦτον ἂν ἀνεγίνωσκε μόνον μετὰ προσοχῆς τὸ α' κεφάλ. τοῦ πρώτου βιβλίου, καὶ τὸ ζ' τοῦ τετάρτου τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφώντος, καὶ τότε ἔβλεπεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ θαυμάσιος Γέρων τὰ ἀναγκαῖα συνεβούλευε πράττειν. «Τεκτονικὸν μὲν γὰρ ἢ χαλκευτικόν, ἢ γεωργικόν, ἢ ἀνθρώπων ἀρχικόν, ἢ τῶν τοιούτων ἔργων ἐξεταστικόν, ἢ λογιστικόν, ἢ οἰκονομικόν, ἢ στρατηγικὸν γενέσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα μαθήματα καὶ ἀνθρώπου γνώμη αἰρετέα ἐνόμιζεν εἶναι».

Ἄν ἡ γλῶσσα τοῦ ἔθνους σας ἦναι ἀκόμη ἀγναπτος καὶ ταπεινή, θέλει ὁμως λαμπρυνθῇ μὲ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, δταν γράφονται καὶ διδάσκονται εἰς αὐτήν. Τὴν ἀναντίρρητον ταύτην ἀλήθειαν ὁμολογεῖ καὶ ὁ σοφὸς σας Δούκας διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν (1), κ' ἔπειτα τὴν ἀρνεῖται διὰ τὴν σημερινὴν γλῶσσαν, χωρὶς νὰ στοχάζεται ὅτι αἱ τοιαῦται ἀλήθειαι εἶναι εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν θεμελιωμέναι. Καθὼς βέβαια ἡ γλῶσσα τῶν προγόνων σας ἐπλουτίσθη καὶ ἐλαμπρύνθη μὲ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ὁμοίως καὶ ἡ ἰδική σας θέλει πλουτισθῇ καὶ λαμπρυνθῇ μὲ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν τὴν πρόοδον. Καὶ καθὼς ἡ πρόοδος ἐκείνων ἔγινε διὰ τῆς φυσικῆς καὶ συνειθισμένης των γλώσσης, ὁμοίως καὶ ἡ ἰδική σας πρόοδος μ' ἄλλην γλῶσσαν παρὰ τὴν συνειθισμένην ταύτην δὲν ἐμπορεῖ νὰ κατορθωθῇ. Ἐχει βέβαια πολλὰ καὶ μεγάλα προτερήματα τῆς προγονικῆς γλώσσης, ἔλαβεν ὁμως ἄλλην σύνθεσιν, ἄλλον ὁργανισμόν, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνάπτυξιν ἐμποροῦν νὰ ἐπιταχύνωσιν οἱ πεπαιδευμένοι τοῦ ἔθνους σας, γράφοντες καὶ διδάσκοντες κατ' αὐτόν, κατὰ τὸν ὁποῖον καὶ ὅλον τὸ ἔθνος συλλογίζεται· νὰ τὸν μεταβάλλωσιν ὁμως κατὰ τὴν φαντασίαν των εἶν' ἀδύνατον, ὥς εἶναι ὁμοίως ἀδύνατον νὰ ἐμποδίσωσι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν δλοκλήρου ἔθνους, καὶ νὰ τὸ κάμωσι νὰ συλλογίζεται καὶ νὰ ἐκφράζεται μὲ γλῶσσαν ἀσυνήθιστον.

Ἀφοῦ ἔπαυσεν ἡ ποιητικὴ γλῶσσα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ποῖος ἐμπόρεσε πλέον νὰ τὴν ἀναλάβῃ μὲ τὰ ποιητικὰ του πονήματα; Ἀφοῦ πάλιν ὁ ἀρχαῖος πεζὸς λόγος ἔλαβεν ἄλλην μεταμόρφωσιν, ποῖοι, συγγράφοντες ἑλληνιστί, ἂν καὶ ἀσυγκρίτως ὀρθότερα παρὰ τὸν σοφὸν Δούκαν, καὶ πλησιέστερα εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ξενοφῶντος καὶ Πλάτωνος, ποῖοι μ' ὅλον τοῦτο ἐστάθησαν δυνατοὶ νὰ ἀναστήσωσιν ἐκεῖνον τὸν πεζὸν λόγον; Μάταιοι λοιποὶν ὅσοι φαντάζονται τοιαύτην δύναμιν εἰς τὰ σημερινὰ ἑλληνικὰ των ψελλίσματα! Εἶναι ὁμως καὶ ἄδικοι εἰς τὸ ἔθνος· διότι τὸ στεροῦν ἀπὸ πολλὰς ὠφελίμους ιδέας, περικαλύπτοντες αὐτὰς

(1) «Ἐντεῦθεν ἄρα καὶ τὴν γλῶσσαν, συμποιοῦσαν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ εὐδαιμονίᾳ, καθ' ἣν ὁρᾶται κορυφουμένη, ξυμβέβηκε προελθεῖν (σελ. 283)».

μὲ γλῶσσαν ἀσυνήθιστον· καὶ οὕτω στεροῦνται καὶ αὐτοὶ τὴν γλυκυτάτην ἀνταμοιβὴν τῶν ἰδίων κόπων, τὴν κοινὴν, λέγω, ὠφέλειαν καὶ εὐγνωμοσύνην. Ποῦ εἶναι τὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα, ὅσα μὲ μυρίους κόπους συνεγράφησαν ἀπὸ πολλοὺς κατὰ μίμησιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, καὶ τὰ ὅποια ἐνόμιζαν οἱ συγγραφεῖς τῶν ὅτι θέλουν εἶσθαι κανόνες ὅλου τοῦ ἔθνους; κείτονται παραρριμμένα, ὥς λίθοι ἀνεπιτήδευτοι εἰς οἰκοδομήν! καὶ ἄλλο καλὸν εἰς αὐτὰ δὲν μένει παρὰ νὰ ᾔηται ὠφέλιμα παραδείγματα προσοχῆς εἰς τοὺς ὅσοι ἐπιχειροῦν νὰ γράψωσι πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν τοῦ ἔθνους. Τῆς Ἑλλάδος θέδαια ἢ ἀνάστασις δὲν στέκει εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ἀλλ' εἰς τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν τὴν ἀνάστασιν, ἥτις δὲν ἐμπορεῖ νὰ γένῃ μὲ γλῶσσαν ἀσυνήθιστον.

Ὅσοι λοιπὸν συγγράφουν ἢ διδάσκουν τὴν σήμερον, ἂν θέλωσι τὴν κοινὴν ὠφέλειαν, πρέπει νὰ μεταχειρίζωνται καὶ τὴν κοινὴν γλῶσσαν. Εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ διδάσκεται καὶ ἡ ἀρχαία γλῶσσα, ὅχι ὅμως μὲ ἄλλον σκοπὸν παρὰ διὰ νὰ ἐγνοῇτε τὰ ἀθάνατα τῶν προγόνων σας συγγράμματα, καὶ νὰ συνάγετε ἐκ τούτων ὅσα εἶναι ὠφέλιμα εἰς τὴν πρόδοδόν σας. Οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα καὶ τὸ ἔθνος ὅλον θέλετε προχωρεῖν ἀνεμποδίστως εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν φωτισμένων ἔθνων, τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ φιλόανθρωποι Σοφοὶ ἐπεύχονται εἰς τὰ δυστυχοῦντα διὰ τὴν ἀμάθειαν ἔθνη, κατ' ἐξαίρετον ὅμως εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν εὐεργετῶν ἐκείνων καὶ ἀθανάτων διδασκάλων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους!».

G. Narrenhasser (1)

Διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας
ἐν τῇ κώμῃ καλουμένῃ Vernunftstadt (2)

Ἐτυπώθη ἐν τῇ αὐτῇ κώμῃ
Τῇ α'. Φεβρουαρίου αἰωε'

(1) Μισόμωρος, ὃ ἐστίν, ὁ μισῶν τοὺς μωροὺς.

(2) Λογικῶπολις· εἰς τὴν πόλιν δηλαδὴ ἐνθα κατοικοῦσιν Ἐχέφρονες καὶ λογικοὶ ἄνθρωποι.

ΣΧΟΛΙΑ — ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΣΗΜ.: Ἐφόσον πρόκειται γιὰ ἔντυπα κείμενα δὲν ἐπιχειρήθηκε καμμιά ὀρθογραφικὴ προσαρμογή· ἡ μόνη ἐπέμβαση ἦταν ἡ κατάργησις τῆς ψιλῆς καὶ τῆς δασείας στὰ γράμματα ρρ καὶ ρ.

Τὴν Bibliothèque Nationale καὶ τὴν Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard εὐχαριστῶ θερμὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν θέση γιὰ τὴν φωτογράφησι καὶ παραχώρησι τοῦ παρουσιαζομένου ὑλικοῦ.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ

Ἡ Προκήρυξις τοῦ Θεόκλητου Φαρμακίδου, χρονολογημένη στὴν 1ῃ Ἀπριλίου 1813, εἶναι ἓνα τετρασέλιδο, αὐτοτελὲς ἔντυπο, σὲ ὄγδοο σχῆμα, χωρὶς σελιδαρίθμηση καὶ χωρὶς ἰδιαίτερη σελίδα τίτλου. Εἶναι τὸ μόνον ἀπὸ τὰ δημοσιευόμενα ἐδῶ κείμενα ποὺ δὲν ἀνήκει ὀργανικὰ στὴν σειρὰ τοῦ περιοδικοῦ. Στὴν ἀναζήτησίν του ὡδηγήθηκα ἀπὸ δύο μνηεῖς: τοῦ Κοραῖ σὲ ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Βασιλείου, τῆς 9.8.1813, ὅπου σημειώνει: «Εἰς τὴν Προκήρυξιν τοῦ Θεόκλητου βλέπω...» (Δαμλᾶς, 2 392—3), καὶ τοῦ Δούκα στὴν ἐπιστολὴν του «Θεοκλήτῳ τῷ ἐκδότῃ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ Νεόφυτος Δούκας εὐ πράττειν», τῆς 10.5.1813, δημοσιευμένη στὸ ἀντιερμαϊκὸ φυλλάδιο «Ἑρμοῦ τοῦ Λογίου Ἀποβλήματα», ἄ.τ., 1813, 30—35. Τὸ φυλλάδιο, ὅπου ἡ Προκήρυξις, ἀνευρέθηκε συσταχωμένο μὲ τὸν τόμο τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» 1813 στὴν Bibliothèque Nationale· ὁ γάλλος συνδρομητὴς τοῦ περιοδικοῦ, πιθανῶς ὁ φίλος τοῦ Κοραῖ ἐλληνιστὴς Clavier, τὸ βιβλιοδέτησε μέσα στὸν τόμον κι ἔτσι διασώθηκε σ' αὐτὴ τὴν πρώτη μορφήν του. Ἀναδημοσιεύθηκε στὸν «Ἑλληνικὸ Τηλέγραφο», τὸν Ἀπρίλιον 1813. Ἡ ἀνάθεσις τῆς ἐκδοτικῆς εὐθύνης στὸν Θεόκλητον δὲν ἀναφέρεται πούθενά μέσα στὸν «Λόγιον Ἑρμῆ» τοῦ 1813, ὅπου οἱ σχετικὲς ἀναφορὲς δὲν εἶναι ἐπώνυμες. Ὡστόσο, ὁ Θεόκλητος, χωριστὰ ἀπὸ τὴν Προκήρυξιν δημοσίευσε, ἐνυπόγραφον ἐπίσης, ἓνα ἀκόμη κείμενον («Εἰδήσεις») στὸν «Ἑλληνικὸ Τηλέγραφο» τοῦ 1813, ὑπενθυμίζοντας στοὺς συνδρομητὰς καὶ τοὺς ὁμογενεῖς ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἐκδότης τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ»: «Κατὰ τὴν α' Ἀπριλίου τοῦ παρόντος ἔτους ἀναδεχθεὶς τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» μετ' ἄλλων τινῶν ὁμογενῶν καὶ φιλογενῶν, ἐκῆρξα διὰ τοῦ Τηλεγράφου καὶ ιδίως, ὅτι ὁ Λόγιος Ἑρμῆς ἐξακολουθεῖται ὡς καὶ πρότερον, καὶ πολλοὶ τῶν ὁμογενῶν μαθόντες τὸ πρᾶγμα συνέδραμον προθύμως. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς πολλὰ μέρη ἀκόμη δὲν ἐγνώσθη τὸ πρᾶγμα,

και πολλοί ακούσαντες ψευδώς ότι ο Λόγιος Έρμης έπαυσε πλέον, άμφιβάλλουσιν άκόμη περί τής έξακολουθήσεως αύτου, και γράφοντες προς φίλους ένταύθα έρωτώσι περί τούτου, άναγκαίον έκρινα νά είδοποιήσω και εκ δευτέρου διά του Τηλεγράφου προς τούς όμογενείς τήν έκδοσιν αύτου, διορίζων άμα και έπιστάτας εις τās μεγαλυτέρας πόλεις τής συνδρομής... "Όσοι τών λογίων έχουσι διατριβάς... άς στέλλωσιν αύτάς έπιγεγραμμένας... Προς τόν έκδότην του Λογίου Έρμου Θεόκλητον, δεύτερον εφημέριον του παρεκκλησίου τών Γραικών, εις Βιένναν».

Όστόσο, τó 1813 στάθηκε χρόνος κρίσιμος για τόν «Λόγιο Έρμη». Φαίνεται μάλιστα ότι οι δυσκολίες δέν ήταν μόνο οικονομικές και έκδοτικές· οι ανθρώπινες σχέσεις θα περνούσαν επίσης από κάποια δοκιμασία, αν κρίνουμε από τά ακόλουθα δύο κείμενα δημοσιευμένα, τó πρώτο από τόν Δημ. Άλεξανδρίδη στόν «Έλληνικό Τηλέγραφο», στις 22 Όκτωβρίου 1813, και άπευθυνόμενο «Προς τούς συνδρομητάς του Λογίου Έρμου», με τó όποιο άνακοινώνεται: «Ό πρώην έκδότης του Λογίου Έρμου, ό φιλογενέστατος και έπιστημονικώτατος κύριος Άνθιμος Γαζής Αρχιμανδρίτης με παρεκάλεσε νά άναδεχθώ και τήν έκδοσιν του Λογίου Έρμου, τόν όποιον ό έδω δεύτερος εφημέριος του παρεκκλησίου τών Γραικών, ό αιδεσιμώτατος κύριος Θεόκλητος, ό νύν έκδότης αύτου, παραιτεί κατά τά τέλη τούτου του χρόνου διά τó πολυσάχολον εις τά μαθήματα...» και τó δεύτερο, χωρίς όνομα αλλά με τήν ύπογραφή «Ό έκδότης του Λογίου Έρμου», στó διπλό τεύχος 15 Όκτωβρίου/1 Νοεμβρίου του «Λογίου Έρμου» 1813, ως Είδησις για νά γνωστοποιήσει τήν επικείμενη μεταβολή: «Έπειδή διά τινας έπισυμβάσας περιστάσεις αναγκάζομαι νά παραιτήσω τήν έκδοσιν του Λογίου Έρμου είδοποιώ εις τó γένος, ότι ανέλαβε τήν έκδοσιν τής φιλογολικής ταύτης εφημερίδος ό και του Έλληνικού Τηλεγράφου έκδότης...». Ίσως ή φράση «...διά τινας έπισυμβάσας περιστάσεις...» και τó «αναγκάζομαι νά παραιτήσω» άποσκοπούσαν νά γίνει ευρύτερα γνωστό ότι λόγοι έξω από τήν θέληση και έπιθυμία του Φαρμακίδη τόν ύποχρέωσαν νά άφήσει τó περιοδικό. Με νεώτερη έξάλλου άνακοίνωσή του, καταχωρισμένη στόν «Έλληνικό Τηλέγραφο», στις 30 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, ό Δημ. Άλεξανδρίδης ύπενθυμίζει στους συνδρομητές «... του Έλληνικού Τηλεγράφου και του Λογίου Έρμου... ότι ό Λόγιος Έρμης θέλει έκδίδοται από 1 Ίανουαρίου 1814 από έμέ τόν ίδιο».

Έτσι έληξε, για λόγους που δέν είναι άκόμη δυνατόν νά καθορισθούν άκριβώς, ή ευθύνη του Φαρμακίδη για τόν «Λόγιο Έρμη» τόν Δεκέμβριο του 1813. Άλλά δέν ύπάρχει άμφιβολία ότι ή πρώτη αύτή θητεία, όσο σύντομη και αν ήταν, τόν προετοίμασε και τόν βοήθησε όταν ανέλαβε, στá 1816, και πάλι τó περιοδικό μαζί με τόν Κωνσταντίνο Κοκκινάκη, νά άντιμετωπίσει με περισσότερη σιγουριά τά έκδοτικά προβλήματα. Τó κείμενο με τó όποιο έγκαινίασε τήν 1η Άπριλίου 1813 τήν έκδοτική του δραστηριότητα, ένα από τά πρώτα αν όχι τó πρώτο του ένυπόγραφο δημοσίευμα, άποτελεί καλό ξεκίνημα για τόν νέο λόγιο που μόλις έμπαινε στόν βασιλικό δρόμο τής λογισούνης. Λιτό αλλά ού-

σιαστικό περικλείει τὸν πυρῆνα γιὰ ὅ,τι θὰ ἀποτελέσει τὴν κύρια γραμμὴ καὶ ἐπιδίωξη τοῦ περιοδικοῦ στὴν δεύτερη φάση του, τὸ συνταίριασμα δηλαδὴ μέσα στὶς σελίδες του τῆς ἐλληνικῆς μὲ τὴν ξένη παιδεία. Ἡ «μετακένωσις» γιὰ τὴν ὁποία τόσο συχνὰ ὁ Κοραῆς κάνει λόγο βρίσκεται μὲ σαφήνεια διατυπωμένη στὴν Προκήρυξη τοῦ Φαρμακίδου.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚῆ

Ἡ Πρόσκλησις Φιλολογικὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου, χρονολογημένη ἐπίσης στὴν 1η Ἀπριλίου 1813, ἔχει συμπεριληφθεῖ μαζί μὲ τὸ σύντομο καίμενο τοῦ Βασιλείου, τὸ τρίτο αὐτῆς τῆς σειρᾶς, καὶ τὴν ἐπιστολιμαία διατριβὴ τοῦ Νεοφύτου Δούκα, στὸ «Παράρτημα εἰς τὸ Γ' Τετράδιον τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ», τὸ ὁποῖο ἀνῆκε στὸ τεῦχος τῆς 1ης Μαΐου. Δισέλιδη, θὰ εἶχε ἀσφαλῶς κυκλοφορήσει αὐτοτελῶς, συνδυασμένη μὲ τὴν σημείωση τοῦ Φαρμακίδου, ὅπως μπορούμε νὰ εἰκασοῦμε ἀπὸ τὴν σημείωση τοῦ Βασιλείου: «Πρὸς κατάληψιν τῶν λεγομένων προστίθεται ἐνταῦθα καὶ ἡ, περὶ ἧς ὁ λόγος, Φιλολογικὴ Πρόσκλησις». Τὴν μνημονεύουν τόσο ὁ Ν. Δούκας στὴν ἐπιστολὴ του «Θεοκλήτῳ τῷ ἐκδότῃ...», ὅσο καὶ ὁ Κοραῆς σὲ γράμμα του πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο (Δ 2 387), ὅπου μάλιστα διορθώνοντας τὸ ὕφος καὶ τὴν φραστικὴν διατύπωση τοῦ τελευταίου, ὅπως συχνὰ συνήθιζε, τοῦ σημειώνει τὰ ἴδια σχεδὸν σφάλματα ὅσα τοῦ καταλογίζει καὶ ὁ Δούκας στὴν «Ἐποπτεία» του. Ὁ Δούκας τὴν μνημονεύει ἐπίσης στοὺς διαλόγους Ἀντιφιλόσοφος (212) καὶ Πικρία (270), τοὺς ὁποίους δημοσίευσε μαζί μὲ ἄλλα ἀντιρρητικὰ φυλλάδια στὴν ἐκδοσὴ τοῦ Αἰσχίνου, Βιέννη 1814.

Ἡ σημασία πού ἔχει ἡ «Πρόσκλησις Φιλολογικὴ» γιὰ τὴν φιλολογικὴ ἔρευνα συνίσταται ἰδίως στὸ γεγονὸς ὅτι μᾶς ἐπιτρέπει τώρα νὰ καθορίσουμε σωστὰ τὴν συμμετοχὴ τοῦ Βασιλείου στὴν ἐκδοσὴ τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ». Μὲ τίς μαρτυρίες πού παρέχουν τὰ δημοσιευόμενα καίμενα εἶναι σωστὸ νὰ συγκαταλέξουμε τὸν Ἀλέξανδρο, μαζί μὲ τὸν μητροπολίτη Ἰγνάτιο καὶ μὲ τὸν Κοραῆ, στὴν τριάδα πού, ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τοὺς ἐκδότες ἢ, καλύτερα, μαζί μὲ τοὺς ἐκδότες, εἶχε ἀναλάβει πρωτοβουλίες καὶ ἐνέργειες γιὰ τὴν ἔδρυσή, τὴν σταδιοδρομίαν καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ περιοδικοῦ.

Ἄν συνεπῶς ἡ Προκήρυξις τοῦ Φαρμακίδου εἶναι μιὰ ἀξιόλογη ἀρχὴ γιὰ ἕναν νέο κληρικὸ πού ἀσχολεῖται μὲ τὰ γράμματα, ἡ Πρόσκλησις Φιλολογικὴ τοῦ Βασιλείου εἶναι ὠραῖο δεῖγμα τῆς συμβολῆς τῶν ἐμπόρων στὴν προαγωγὴ τῆς παιδείας. Ὁ Ἀλ. Βασιλείου, ἔμπορος γνωστός, προσωπικότητα μὲ κύρος στοὺς κύκλους τῶν Ἑλλήνων τῆς διασποράς καὶ τῆς Πόλης, εἶχε ἐνεργὸ ἀνάμιξη σὲ κάθε κίνηση πού ἀποσκοποῦσε στὴν πρόοδο τῆς παιδείας καὶ γενικώτερα στὴν προαγωγὴ τῶν ἐλληνικῶν θεμάτων: «... ἐνθερμον τῆς Ἑλληνικῆς φιλογίας ζηλωτήν...» τὸν εἶχε ἀποκαλέσει ὁ Κων. Οἰκονόμος. Στὴ Βιέννη, ἀνάμεσα στὰ 1812—1815 — τὸν Νοέμβριον τοῦ 1816 θρίσκειται πιά ἐγκαταστημένος στὴν Τεργέστη, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸν Ἰανουάριον.

ριο τοῦ 1818 —, ἀνέπτυξε σημαντικὴ δραστηριότητα ἰδίως τὴν ἐποχὴ τοῦ συνεδρίου, ὅταν θρῖσκόταν σὲ στενὴ ἐπαφὴ καὶ συνεργασία μὲ τὸν μητροπολίτη Ἰγνάτιο καὶ τὸν Καποδίστρια γιὰ τὴν προώθηση τῶν ἐθνικῶν σχεδίων. Οἱ σχέσεις του μὲ τὸν Κοραῖ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅπου ἔξοῦσε ἀκόμη στὸ Παρίσι· ἡ ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὴ γαλλικὴ πρωτεύουσα δὲν ἐξασθένησε τὴ φιλία τους πού, μὲ τὸν καιρὸ, ἔγινε πάρα πολὺ στενὴ, τόσο, ὥστε ὁ πάντα δὺσπιστος Κοραῖς νὰ τὸν ἐμπιστευέται καὶ νὰ τὸν χρησιμοποιεῖ ὡς τὸν μοναδικὸ συνεργάτη του σὲ κάθε ἔργο ποῦ ἀπέβλεπε σὲ ἐνίσχυση τῶν ἐλληνικῶν σχολείων, στὴν ἱδρύση βιβλιοθηκῶν, σὲ ὑποτροφίες· συνάμα ἦταν ὁ οἰκονομικὸς τοῦ σύμβουλος καὶ αὐτὸς πού τὸν βοηθοῦσε στὶς ἐκδόσεις τῶν ἔργων του. Συχνά, ἐξάλλου, ὁ Ἀλέξανδρος δέχθηκε νὰ γράφει — μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κοραῖ — καὶ νὰ ὑπογράψει κείμενα ἀντιρρητικά, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ὁ Κοραῖς ἀπέφευγε νὰ κυκλοφορήσει. Ἔτσι, στὰ 1809 καὶ 1812 ἐδημοσίευσε ἐπικριτικὰς διατριβὰς στὴν δευτέρη ἐκδοση τῆς Γραμματικῆς τοῦ Δούκα Τερψιθέα, Βιέννη 1808 καὶ στὴν Πραγματεία περὶ τῆς τῶν ἐλληνικῶν στοιχείων ἐκφώνησεως, τοῦ γιαιτροῦ Ἀν. Γεωργιάδη, Βιέννη 1809. (Τὰ βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα τῆς διαμάχης Δούκα-Βασιλείου, βλ. ἑ.ἀ. σημ. 2, σ. 35, Αἰκ. Κουμαριανού, Ὁ Μισοπρόνηρος, ἰδίως 206. Ἡ δημοσίευση τῶν κειμένων τοῦ Θ. Φαρμακίδου καὶ τοῦ Ἀλ. Βασιλείου γιὰ νὰ ἀναγγεῖλουν τὴν ἀνάληψή τῆς εὐθύνης τοῦ περιοδικοῦ ἀπὸ τὸν Θεόκλητο καὶ ἐπίσης τοὺς νέους στόχους τοῦ περιοδικοῦ εἶχε ὡς ἀμεση ἀντίδραση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Δούκα ἀφενὸς τὴν ἐπιστολιμαία διατριβὴ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο, χρονολογημένη 4 Μαΐου 1813 καὶ ἀφετέρου τὴν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Θεόκλητον, τὴν δημοσιευμένην στὰ Ἐρμῶ τοῦ Λογίου Ἀποβλήματα, χρονολογημένη 10 Μαΐου 1813.

Στὴν πρωτοβουλία, ὥστόσο, τοῦ Βασιλείου νὰ ἀναλάβει ὁ Φαρμακίδης τὸν «Λόγιο Ἑρμῆ», θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν καὶ ἄλλα, βαρύτερα κίνητρα. Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι μέρεινά του ἦταν νὰ ἀποσοβηθεῖ ἡ διακοπὴ τῆς λειτουργίας τοῦ περιοδικοῦ πού θεωρεῖται, ἐξ ἀντικειμένου, χρήσιμο καὶ ὠφέλιμο. Βοηθώντας ὅμως μὲ τὸ κύρος του τὸν Θεόκλητο νὰ ὀνομασθεῖ ἐκδότης, συνέβαλε ὥστε νὰ περάσει ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» σὲ πρόσωπα πού ἔδειχναν περισσότερὸ πρόθυμα νὰ δεχθοῦν τὴν κοραϊκὴν διδασκαλίαν καὶ συνεπῶς τὴν κοραϊκὴν γραμμὴν στὸ περιοδικό. Ὁ Βασιλεῖος ἦταν σὲ θέσιν νὰ γνωρίζει καλὰ τίς ἀντιδράσεις τοῦ Κοραῖ γιὰ τὸν «Λόγιο Ἑρμῆ», γιατί συχνά στίς ἐπιστολὰς του ὁ τελευταῖος εἶχε ἐκφράσει τὴν δυσφορίαν του γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Γαζῆς τὸ διηύθυνε· καὶ ὁ θυμὸς του μεγάλωνε περισσότερὸ καθὼς αἰσθάνοταν ὑπεύθυνος ἐπειδὴ εἶχε ὑποδείξει ὁ ἴδιος ὡς τὸν κατάλληλον ἐκδότη τὸν Γαζῆ, πού ὅταν ἔβγαλε τὸ περιοδικό τὸν εἶχε ἐπιδεικτικὰ ἀγνοήσει. «Ὁ λόγιος Ἑρμῆς ἔγραψε καὶ πρὸς ἐμὲ (εἶναι σχεδὸν δύο μῆνες) ζητῶν ὕλην διὰ τὴν ἐφημερίδα, καὶ ζητῶν μὲ ἐγκώμια ἐξεραστικά, «ἵνα πρωτεύω ἐν πᾶσιν», ἀφοῦ εἰς τὸ πρῶτον Ἡτρίον τῆς ἐφημερίδος δὲν τὸν ἐκράτησεν ἡ ψυχὴ του νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τῆς ἐφημερίδος ταύτης τὴν ἔγνοιαν καὶ ἐπίνοιαν ἐγὼ πρῶτος τὴν ἔδωκα... ἀφοῦ δὲν ἐφρόντισε νὰ

μέ πέμψη καὶ τὰ Ἡ τ ρ ί α του ἐπιμελῶς, ἀλλὰ μ' ἔρριψεν εἰς τὴν ἐντροπὴν νὰ τὰ κοιγωνῶσιν οἱ Γάλλοι εἰς ἐμέ τὸν Ἑλληνα, καὶ νὰ ἀπορῶσι πῶς ἐγὼ ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἐφημερίδος ἔμεινα Ἀ ν η τ ρ ί α σ τ ο ς.» (Δ, 2 202). Καὶ ἀργότερα, σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Βασιλεῖον, τοῦ Ἀπριλίου 1813, σημειώνει γιὰ τὸν Γαῖη: «... Ἄν τὸν ἔδειξα ἱκανὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν Λόγιον Ἑρμῆν τὸ ἔκαμα διότι ἱκανώτερον ἄλλον δὲν ἐγνώριζα! εἰς τὴν ἀνυδρίαν καλὸν εἶναι καὶ τὸ χαλάζιον. Μ' ὅλα ταῦτα, ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἐφάνη καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν χάλαζαν ἀχρηστότερος...». (Δ 2, 366—67).

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΚΔΟΤΗΝ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ ΕΡΜΟΥ, εἶναι ἡ σύντομη ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου, συνοδευτικὴ τῆς ἐπιστολιμαίας διατριβῆς τοῦ Νεόφυτου Δούκα, **ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΔΟΥΚΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ ΒΑΣΙΛΕΙΩ ΕΥ ΠΡΑΤΤΕΙΝ**.

Τὰ δύο κείμενα, καὶ ἡ «Πρόσκλησις Φιλολογικὴ» ἀποτελοῦν τὸ Παράρτημα εἰς τὸ «Γ' τετράδιον τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ», τοῦ τεύχους τῆς 1ης Μαΐου 1813, σελ. [1]—14· μαζί με τὸ Παράρτημα εἰς τὸ «ΙΒ' τετράδιον», τοῦ τεύχους τῆς 15ης Σεπτεμβρίου 1813, ἀνήκουν στὴν συλλογὴ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard. Στὴν σελ. [1] ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλ. Βασιλείου **Π ρ ὁ ς τ ὸ ν ἐ κ δ ὅ τ η ν τ ο ῦ Λ ο γ ί ο υ Ἑ ρ μ ο ῦ** σελ. 2—3: ἡ **Π ρ ὁ σ κ λ η σ ι ς Φ ι λ ο λ ο γ ι κ ῆ** καὶ σελ. 4—14 τὸ κείμενο τοῦ Δούκα «Νεόφυτος Δούκας Ἀλεξάνδρῳ Βασιλεῖ εὐ πράττειν», ἡ **Ἐ π ο π τ ε ί α**, ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ ὁ συντάκτης τῆς, καὶ ὅπου ὁ Δούκας ἐλέγχει τὸν Βασιλεῖον γιὰ τὸν τρόπο μετὰ τὸν ὁποῖο χειρίσθηκε τὴν γλῶσσα στὴν «Φιλολογικὴ Πρόσκληση». Ὁ Βασιλεῖον δημοσιεύοντας τὸ κείμενο τοῦ Δούκα τὸ συνοδεύει μετὰ σχόλια ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ εἰρωνικὴ διάθεση μᾶλλον παρὰ ἡ δριμύτητα τὴν ὁποία εἶχε χρησιμοποιήσει ἄλλοτε ἐναντίον τοῦ ἀντιπάλου του. Ἡ διαμάχη τοὺς ξεκινημένη κιόλας ἀπὸ τὸ 1809 (βλ. Αἰκ. Κουμαριανού, ἔ.α. σημ. 2, σ. 35) μοιάζει σὲ τοῦτο τὸ κείμενο νὰ ἔχει χάσει τὴν δξύτητα ποὺ ἐχαρακτήρισε παλαιότερα ἀνάλογα δημοσιεύματα. Ἀλλωστε, στὰ χρόνια αὐτὰ ὁ Κοραῖς συχνὰ συμβουλεύει τὸν Βασιλεῖον νὰ ἀπέχει καὶ νὰ μὴ δίνει λαβὴν στοὺς ἐπικριτὰς του: «...σὲ συμβουλεύω καὶ πάλιν εἰλικρινῶς νὰ τοὺς ἀφήσῃς νὰ κουρεύωνται...» (18.3.1813, Δ 2 361). «...Ὅτι ἀληθινὰ ἐντροπὴ καὶ εἰς τοὺς δύο μᾶς εἶναι... νὰ παλαίωμεν μετὰ τοιούτους γελοίους ἀνδρίσκους. Ἄφες τὴν τυπογραφίαν νὰ τῶν στίξῃ τὰ μέτωπα μετὰ πυρωμένον σίδηρον...» (27.4.1813, Δ 2 370).

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ. Δημοσιεύθηκε στὸ Παράρτημα, στὸ «ΙΒ' τετράδιον τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ», τεῦχος τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1813, σελ. [1]—30 καὶ ἀποτελεῖ ἀπάντηση σὲ ὅσα ἔγραψε ὁ Δούκας στὴν Ἀργῶ (Ἀργῶ ἢ Ἐπιστάσταις τινὲς κριτικαὶ εἰς τινὰ τῶν γεωστὶ ἐκδοθέντων διδλίων, ποὺ προτάχθηκε στὴν ἐκδοσὴ τοῦ Ἡρωδιανοῦ... Βιέννη, 1813) ἐναντίον τοῦ Κούμα γιὰ τὴν Φυσικὴ του (Σύνοψις Φυσικῆς... Βιέννη, 1812) καὶ γενικώτερα ἐναντίον τοῦ Κοραῖ, ποὺ ὄχι μόνον ἐπέκρινε τὴν Γραμματικὴν τοῦ Ν. Δούκα **Τ ε ρ ψ ι θ έ α**,

ἀλλὰ καὶ ὑπῆρξε ὁ ἐμπνευστὴς γιὰ νὰ μεταφρασθεῖ ἡ Γραμματικὴ τοῦ Βουτμάννου στὰ ἑλληνικὰ (Γ ρ α μ μ α τ ι κ ῆ τ ῆ ς ἑ λ λ η ν ι κ ῆ ς γ λ ῶ σ σ η ς... μεταφρασθεῖσα καὶ μεταρρυθμισθεῖσα ὑπὸ Στεφάνου Οἰκονόμου... εἰς χρῆσιν τοῦ κατὰ τὴν Σμύρνην Φιλολογικοῦ Γυμνασίου. Βιέννη, 1812). Ὁ Κοραῆς στὶς ἐπιστολές του πρὸς τὸν Ἀλ. Βασιλείου ἀπὸ τὸ 1810 εἶχε κιόλας ἀρχίσει νὰ συμβουλευεὶ τὴν μετάφραση μιᾶς ξένης γραμματικῆς: «Ἀλλὰ θέλεις νὰ σέ συμβουλευσω, φίλε μου, κατὰ τοῦ ἐν ναύταις τεθραμμένου Δούκα ἐκδύκῃσιν καὶ εὐγενῇ καὶ εἰς τὸ γένος κοινωφελεστάτῃν. Ἄκουσον μετὰ προσοχῆς. Ἀλλὰ πρέπει νὰ θάλῃς εἰς ἔργον τὸ λεγόμενον μὲ πολλὰ μυστικὸν τρόπον. Ἴσως ἀγνοεῖς ὅτι εἶναι γραμματικὴ ἐξαίρετος Ἑλληνικὴ γραμμένη εἰς τὸ γερμανικόν... Ἀπόκτησέ την τὸ γρηγορώτερον, καὶ εὑρε κανένα νέον Γραικὸν νὰ τὴν μεταφράσῃ μυστικῶς καὶ γρήγορα εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν...» (Δ 2 83—84)· σὲ ἀμέσως ἐπόμενο γράμμα του, πάλι τοῦ Ἰανουαρίου 1810, συσταίνει στὸν Βασιλείου τὴν γραμματικὴ τοῦ Βουτμάννου: «Σ' ἔγραψα προλαθόντως περὶ τῆς Γραμματικῆς τοῦ Mathiae. Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι διεξοδικωτάτη... ν' ἀποκτήσης τὸ γρηγορώτερον τὴν τοῦ Βουτμάννου...» (Δ 2 88).

Ὁ συντάκτης, ἀνώνυμος, παρουσιάζεται ὡς «Μαθητὴς τοῦ Κούμ». Εἶναι φανερό ὅτι πρόκειται γιὰ ἐπινόηση πού ἀποδίδει νὰ συσκοτίσει τὰ πράγματα ὡς πρὸς τὴν πραγματικὴ ταυτότητα τοῦ συγγραφέα. Καὶ ἐδῶ ἄλλωστε πάλι θὰ εἴχαμε νὰ ἀναφερθοῦμε σὲ ὑπόδειξη τοῦ Κοραῆ ὁ ὁποῖος τὸν Ἰούνιο τοῦ 1810 γράφοντας στὸν Ἀλ. Βασιλείου, σημειώνει τὰ ἀκόλουθα: «Σὲ ἐπιστρέφω τὸ τοῦ Πολυχρ. Ἡ γνώμη μου εἶναι νὰ τυπωθῇ· κάμε ὅμως ὡς σὲ διδάξῃ ἡ ἰδική σου. Ἄμποτε καὶ νὰ ἐτυποῦτο ἄλλοτε ἐκ μέρους τοῦ Κ. ἢ τινος τῶν μαθητῶν του...» (Δ 2 762).

Εἶναι φανερό ὅτι τὸ κείμενο προέρχεται ἀπὸ κάποιον στενὸ φίλο καὶ συνεργάτη τοῦ Κοραῆ, πού ἐγνώριζε τίς σκέψεις του ὅπως τίς διατύπωνε στὴν ἀλληλογραφία του, καὶ ἦταν ἐξοικειωμένος μὲ τὸ κοραϊκὸ ὕφος καὶ τὴν κοραϊκὴ φρασεολογία. Ὅρισμένες ἐνδείξεις, ὅπως ἡ χρησιμοποίηση π.χ. τῶν ἐπιθέτων *Θερσίτης*, *Ἀργοναύτης*, *ἄνθρωπόμορφον θηρίον*, ἢ λέξεων ὅπως *ἀναφροδίτωτατα*, πού ἀπαντοῦμε συχνὰ στὶς ἐπιστολές τοῦ Κοραῆ ἢ φράσεις ὅπως «*Je n'ai connu de nation plus vile que la nation grecque*» τοῦ Βιλουάζόν, τὴν ὁποία μὲ ἀποτροπιασμὸ ἀναφέρει ὁ Κοραῆς σὲ γράμμα του πρὸς τὸν Βασιλείου (Δ 2 299), χωρὶς νὰ ἔχουν ἀπεριόριστη ἀποδεικτικὴ δύναμη πρέπει ὥστόσο νὰ μᾶς ὠθήσουν νὰ ἀναζητήσουμε τὸν συντάκτη τοῦ κειμένου αὐτοῦ στὸ ἐντελῶς ἄμεσο περιβάλλον τοῦ Κοραῆ. Τὸ ἴδιο θὰ ἔλεγα καὶ γιὰ τὴν ἀναφορὰ στὸ ἐπεισόδιο Ὀδυσσέα—Θερσίτη, ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα, καὶ στὸ κτύπημα πού κατάφερε ὁ πρῶτος ἐναντίον τοῦ δευτέρου, γιατί φαίνεται ὡσὰν νὰ ἐπέχει καὶ θέση προτροπῆς «... ἂν ὑπ' Ὀδυσσέως τινὸς τοῦ γένους σκῆπτρῳ τὸ μετάφρενον καὶ ὦμους πληγείς, ἰδνωθῇ...», ὅταν μάλιστα σκεφθεῖ κανεὶς ὅτι λίγα χρόνια ἀργότερα ὁ Δούκας ἐδέχθηκε κτύπημα ἀνάλογο, στὸ Βουκουρέστι ὅπου ἐσχολαρχοῦσε, καὶ τὸ ὁποῖο λίγο ἔλειψε νὰ τοῦ στοι-

χίσει τῇ ζωῇ (Κ. Θ. Δημαρᾶς, *Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας*, 1968, 205).

Γενικά, τὸ κείμενο διακρίνεται γιὰ ὑπερβολικὴ φραστικὴ βιαιότητα· ὁ συντάκτης τοῦ φαίνεται ὅτι ἀποδίδει νὰ ἀποστομώσει μιὰ γιὰ πάντα τὸν Δούκα, ἀποδεικνύοντάς τον ἀγράμματο καὶ κακόβουλο. Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἦταν ὁ Ἄλ. Βασιλείου ποὺ ἔγραψε καὶ τοῦτο τὸ κείμενο συνεχίζοντας τὶς προγενέστερες ἐπιθέσεις τοῦ ἐναντίου τοῦ Δούκα καὶ χρησιμοποιώντας γιὰ μιὰν ἀκόμη φορά, ὕστερα ἀπὸ τὸν κάπως μετριοπαθεῖ σχολιασμό τῆς *Ἐποπτείας*, γλῶσσα ἰδιαίτερα ἐντονη, βίαιη καὶ δηκτικὴ.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΤΙΝΟΣ

Τὸ πρῶτο καὶ μοναδικὸ τεῦχος τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» τοῦ ἔτους 1815 ἀνήκει στὴν συλλογὴ τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης· τὴν ἀναδημοσίευσέ τοῦ θεώρησα χρήσιμη γιὰ λόγους τυπικοὺς καὶ οὐσιαστικούς. Ἡ σπανιότητά τοῦ δυσχεραίνει τοὺς ἐρευνητὲς νὰ τὸ χρησιμοποιήσουν, ἐνῶ ἀφετέρου τὸ περιεχόμενό του, ποὺ ἀναφέρεται στὸ θέμα τῆς γλώσσας, συμπληρώνει τὸν κύκλο τῶν δημοσιευμάτων ὅσα ἐξεδόθησαν στὸ διάστημα 1813—1815 γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. (Βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα βλ. Αἰκ. Κουμαριανοῦ, *Ὁ Μισοπρόνηρος* ἔ.ἀ. καὶ τῆς ἰδίας «Βιβλιογραφικὰ ἀπὸ τὴν διαμάχη Κοραῆ — Δούκα», «Ὁ Ἑρανιστής», Α', 1963, 2, 61—62). «Ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν τίτλο του: Ἀπάντησις... τὸ φυλλάδιο ἐκυκλοφόρησε ὡς ἀντίρρηση στὴν διατριβὴ τοῦ Ν. Δούκα «Περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, πᾶσι τοῖς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην σοφοῖς Νεόφυτος Δούκας εὖ πράττειν.» Στὴν πρώτη ἐργασία μου (*Ὁ Μισοπρόνηρος*...) εἶχα ὀρισμένους δισταγμοὺς προκειμένου νὰ ἀποδώσω τὴν σύνταξιν τοῦ κειμένου αὐτοῦ στὸν Κοραῆ, ἐνῶ συνάμα εἶχα ἀναφερθεῖ σὲ ὀρισμένα στοιχεῖα ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἐνισχύσουν τὴν ἀποψιν ὅτι πραγματικὰ εἶναι δικό του ἔργο. Ὁ φιλόλογος Β. Σκουδαρᾶς στὴν ἐργασία του *Ἀνέκδοτα ἀντικραϊκὰ κείμενα*, δημοσιευμένη στὸν *Ἑρμῶν* εἰς Ἀδ. Κοραῆν, 1965, 259 κέξ. προσγράφει: «... μὲ βάσιν τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς δίνει στὸ λιβέλλο τοῦ ὁ Κομμητᾶς... τὸ ψευδώνυμο αὐτὸ φυλλάδιο στὸν ἴδιο τὸν Κοραῆ.» (ἔ.ἀ. 350). Θὰ ἤμουν πρόθυμη τώρα νὰ συμφωνήσω μὲ τὸν Β. Σκουδαρᾶ, ὡς πρὸς τὴν πατρότητα τοῦ φυλλαδίου, ἀλλὰ γιὰ διαφορετικούς λόγους. Δὲν θεωρῶ δηλαδὴ ὅτι οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ Στ. Κομμητᾶ καὶ ἀργότερα τοῦ Ἰγνατίου Σκαλιόρα, ποὺ κι αὐτὸς στὸ φυλλάδιό του *Ἐπιστολὴ τῆς νέας φιλοσοφίας στηλιτευτικὴ* 1817, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Κοραῆς εἶναι ὁ Ναρενχάσσερ, μποροῦν νὰ ἔχουν ἀποδεικτικὸ θάρος ἐφόσον εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Κοραῆ συνήθιζαν νὰ τοῦ προσγράφουν σχεδὸν κάθε δημοσίευμα ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὴν κοραϊκὴ παράταξιν. Ἀνάλογο εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς διατριβῆς ποὺ δημοσιεύθηκε στὸν «Λόγιον Ἑρμῆ» τοῦ 1813, 177—180, μὲ ὑπογραφή Δ.—Κ.—, γιὰ τὴν ἐκδόσιν τοῦ Ἡρωδιανοῦ ἀπὸ τὸν Ν. Δούκα, τὴν ὁποία ὁ Κομμητᾶς στὰ «Λογίου τοῦ Ἑρμοῦ Ἀπο-

βλήματα» 14 κέξ. προσγράφει επίσης στον Κοραή. Φυσικά, ως ένα σημείο ή τάση αυτή των αντιπάλων του Κοραή δεν είναι έντελως αδικαιολόγητη. Φθάνει να δούμε μέσα στην αλληλογραφία του με πόση δεξιοτεχνία και πόσο πάθος συνάμα κατευθύνει τους στενούς του συνεργάτες, και ιδίως τον 'Αλέξανδρο Βασιλείου, όλα αυτά τα χρόνια της γλωσσικής διαμάχης, στην σύνταξη αντιρρητικών φυλλαδίων. 'Ωστόσο στην συγκεκριμένη περίπτωση της ταυτότητας του Ναρενχάσσερ, περισσότερο από τους ισχυρισμούς του Κομμητᾶ ή όποιου άλλου από τους αντιπάλους του Κοραή, τὸ ἴδιο τὸ κείμενο θὰ μᾶς ἐπέβαλλε νὰ τὸ ἀποδώσουμε στὸν τελευταῖο. Καὶ τοῦτο γιατί, τώρα ποὺ τὸ ἔχουμε στὴν κατοχὴ μας, μπορούμε νὰ διαπιστώσουμε ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἀξιόλογα ποὺ ἐγγράφτηκαν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ γιὰ τὸ ἐπίμαχο θέμα τῆς γλώσσας καὶ τῆς παιδείας γενικώτερα. Θεωρητικὸ κείμενο, διατυπωμένο μὲ ἄκρα σαφήνεια, ἐκφράζει τίς σοφές, ὠριμες καὶ κατασταλαγμένες ἀπόψεις τοῦ συντάκτη του χωρὶς νὰ εἶναι ἀποστερημένο ἀπὸ τὴν εἰρωνία ποὺ διακρίνει τὰ κείμενα τοῦ Κοραή. Ἡ βασικὴ ἀρχὴ ἄλλωστε τὴν ὁποία τόσο συχνὰ ἔχει διατυπώσει σὲ ἄλλα δημοσιεύματά του ὁ Κοραῆς, ὅτι δηλαδὴ ἡ γλώσσα δὲν εἶναι αὐτοσκοπός, ἀλλὰ μέσον γιὰ τὴν διάδοση τῶν γνώσεων ἐρίσκεται ἐπίσης στὶς σελίδες τῆς διατριβῆς αὐτῆς. Αὐτοὶ νομίζω εἶναι λόγοι γιὰ νὰ δεχθούμε τὴν ταύτιση Κοραή - Ναρενχάσσερ.

Ἡ δημοσίευση ἐξἄλλου στὶς σελίδες τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ» ἐνὸς τόσο σημαντικοῦ γιὰ τὴν γλωσσικὴ ἱστορία κειμένου, σημειώνει καὶ τὴν ἀπαρχὴ τῆς καινούργιας γραμμῆς γιὰ τὸ περιοδικό. Βέβαια δὲν εἶναι ἐξακριβωμένο ἀκόμη ποιὸς ἦταν ὁ ἐκδότης τοῦ μοναδικοῦ, ὡς τὴν στιγμή αὐτῇ, τεύχους τοῦ 1815. 'Ωστόσο ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» παρουσιάζοντας ἓνα τόσο καίριο κείμενο, εἶναι σὰν νὰ ἀπαρνεῖται τὸν παλαιὸ ἐαυτὸ του ἀποβλέποντας νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ γένος μὲ διαφορετικὸ, πλεον ἄρμόδιο τρόπο.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ γεγονός ὅτι γιὰ κανένα ἀπὸ τὰ δύο τελευταῖα αὐτὰ δημοσιεύματα δὲν ὑπάρχουν μνείες στὶς ἐπιστολές τοῦ Κοραή· τὸ πρᾶγμα θὰ μπορούσε νὰ ἔχει διπλὴ ἐξήγηση: πρῶτα, ὅτι πολλὲς ἐνδιάμεσες ἐπιστολές τῶν χρόνων αὐτῶν ἔχουν χαθεῖ ἢ καταστραφεῖ ἀπὸ τοὺς ἀποδέκτες, κατὰ σύσταση τοῦ Κοραή· δεύτερο ὅτι ὁ Κοραῆς, εὐαίσθητος τὴν ἐποχὴ αὐτῇ σὲ ὅ,τι προσωπικά τὸν ἀφορούσε, ιδίως ὕστερα ἀπὸ τίς ἐπιθέσεις ποὺ ἐδέχθηκε ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του (γιὰ τὸ θέμα βλ. Εὐγ. Χατζηδάκη, Δύο ἐπισόδια ἀπὸ τὴς διαμάχης- τῶν φιλοσόφων, ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν Ἑρρανον εἰς Ἀδ. Κοραήν, 1958, καὶ Β. Σκουβαρά, ἔ.ἀ.) ἀποφεύγει νὰ κάνη λόγο σὲ ἐπιστολές του γιὰ θέματα ποὺ μπορούσαν νὰ τοῦ δημιουργήσουν δυσάρεστες συνέπειες, ἂν ἔφθαναν νὰ γνωστοῦν ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του.

Αἰκατερίνη Κουμαριανοῦ